

Biblioteka Kontra
Knjiga 2

**Nasilje nad lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama u
Hrvatskoj: izvještaj istraživanja**

Aleksandra Pikić i Ivana Jugović

Lezbijska grupa Kontra
Zagreb 2006.

ISBN 953-98889-1-3

Zahvale

Provođenje ovog istraživanja omogućio je COC Netherlands/Hivos. Donatoru se ovim putem zahvaljujemo na financijskoj pomoći koju je dao ovom projektu.

Isto tako se zahvaljujemo vrijednim anketarkama i anketarima koji su sudjelovali u ovom projektu, bez čijeg rada ovo istraživanje ne bi bilo moguće. Također se od srca zahvaljujemo i svim osobama koje su izdvojile svoje vrijeme za ispunjavanje anketa te nam povjerile svoja razmišljanja i bolna iskustva.

Posebna zahvala kolegicama: prof. Valeriji Baradi asistentici na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru, prof. Ivi Žeguri psihologinji Polikliničko-dispanzerske i konzilijarne službe Psihijatrijske bolnice Vrapče te prof. Nataši Bokan asistentici na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na konstruktivnim kritikama i inspirativnim savjetima.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	6
2. DEFINICIJA NASILJA.....	8
3. KOMPARATIVNA STATISTIKA.....	9
4. METODA ISTRAŽIVANJA.....	11
4.1. Postupak.....	11
4.2. Instrumenti.....	11
4.3. Karakteristike uzorka.....	14
4.4. Obrada podataka.....	17
5. REZULTATI.....	18
5.1. Nasilje doživljeno od 2002. do kraja 2005. godine.....	18
5.1.1. POČINITELJI NASILJA.....	22
5.1.2. TRAŽENJE POMOĆI NAKON DOŽIVLJENOG NASILJA.....	26
5.1.3. PRIJAVA NASILJA.....	28
5.2. Nasilje doživljeno prije 2002. godine.....	30
5.3. Usporedba nasilja doživljenog prije 2002. i od 2002. do kraja 2005. godine.....	32
5.4. Nasilje nad nepoznatim i bliskim LGBT osobama.....	32
5.5. Odnos iskustva nasilja, varijabli povezanih sa seksualnom orijentacijom i indikatora psihološke dobrobiti.....	36
5.6. Otvorenost u vezi seksualne orijentacije i skrivanje seksualne orijentacije od socijalne okoline.....	38
5.6.1. OTVORENOST U VEZI SEKSUALNE ORIJENTACIJE.....	38
5.6.2. NASILJE DOŽIVLJENO OD 2002. DO KRAJA 2005. GODINE I OTVORENOST U VEZI SEKSUALNE ORIJENTACIJE.....	39
5.6.3. SKRIVANJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE.....	40
5.6.4. NASILJE DOŽIVLJENO OD 2002. DO KRAJA 2005. GODINE I SKRIVANJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE.....	41
5.6.5. PONAŠANJE KOJE MOŽE OTKRITI SEKSUALNU ORIJENTACIJU U JAVNOSTI.....	41
5.7. Odnos nasilja doživljenog od 2002. do kraja 2005. godine s kolektivnim samopoštovanjem.....	43
5.8. Odnos nasilja doživljenog od 2002. do kraja 2005. godine s indikatorima psihološke dobrobiti.....	44
5.9. Bliske LGBT osobe koje su doživjele nasilje, indikatori psihološke dobrobiti i kolektivno samopoštovanje.....	45
5.10. Odnos otvorenosti o seksualnoj orijentaciji i skrivanja seksualne orijentacije s indikatorima psihološke dobrobiti i kolektivnim samopoštovanjem.....	47
5.10.1. OTVORENOST U VEZI SEKSUALNE ORIJENTACIJE I KOLEKTIVNO SAMOPOŠTOVANJE.....	47
5.10.2. OTVORENOST U VEZI SEKSUALNE ORIJENTACIJE I INDIKATORI PSIHOLOŠKE DOBROBITI.....	47
5.10.3. SKRIVANJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE I KOLEKTIVNO SAMOPOŠTOVANJE.....	48
5.10.4. SKRIVANJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE I INDIKATORI PSIHOLOŠKE DOBROBITI.....	48
6. ZAKLJUČAK.....	49

7. PREPORUKE	52
8. BIBLIOGRAFIJA.....	53
9. PRILOG 1: TABLICE	56
10. PRILOG 2: VARIJABLE I INSTRUMENTI KOJI SU SASTAVLJENI ZA POTREBE OVOG ISTRAŽIVANJA.....	72
11. O LEZBIJSKOJ GRUPI KONTRA.....	79

Sažetak istraživanja

Ovo je prvo istraživanje u Hrvatskoj provedeno unutar LGB zajednice koje ispituje rasprostranjenost i strukturu nasilja nad LGB osobama zbog seksualne orijentacije te psihološke korelate iskustva s nasiljem.

Ciljevi istraživanja su: 1. informiranje LGB osoba o iskustvima nasilja i osjećajima vezanim uz pripadanje LGB populaciji, 2. skretanje pažnje javnosti i nadležnih državnih tijela na rasprostranjenost homofobnog nasilja te na potrebu zakonskog reguliranja i rješavanja tog problema i 3. senzibiliziranje institucija koje su odgovorne za pružanje pomoći žrtvama nasilja o problemu nasilja nad LGB osobama.

Istraživanje je provedeno krajem 2005. godine na uzorku od 202 osobe iz LGB populacije u Zagrebu, Rijeci i Osijeku. Pokazalo se da je svaka druga lezbijka, gej i biseksualna osoba pretrpjela nasilje zbog svoje seksualne orijentacije u zadnje 4 godine. U tom razdoblju je gotovo 40% sudionika i sudionica istraživanja doživjelo uvrede ili psovke, 20% prijetnje fizičkim nasiljem, dok je fizičko nasilje doživjelo 14% sudionika i sudionica. Nasilje su najčešće počinile žrtvama nepoznate osobe, bilo na javnim otvorenim ili zatvorenim mjestima. Kao i brojne studije prije ove i naša je pokazala da je iskustvo nasilja povezano s više simptoma psiholoških poteškoća. Osobe koje su od 2002. do kraja 2005. godine doživjele napade i ograničavanje slobode zbog svoje seksualne orijentacije su anksioznije, depresivnije i nižeg samopoštovanja od osoba koje nisu doživjele nasilje i onih koje su doživjele verbalno nasilje, a također više od ostalih smatraju da je pripadanje LGB zajednici važno za definiranje njihovog identiteta. Pokazalo se i da je socijalna okolina žrtava nasilja bolje upoznata s njihovom seksualnom orijentacijom nego okolina LGB osoba koje nisu doživjele nasilje.

Čak 84% ispitanika i ispitanica zna za više slučajeva fizičkog napada na neku njima nepoznatu LGB osobu zbog njezine seksualne orijentacije, a 56% sudionika i sudionica istraživanja ima jednu ili više bliskih LGBT osoba koje su bile žrtve fizičkog nasilja. Ljudi kojima je više bliskih osoba napadnuto su depresivniji i anksiozniji od ostalih.

Kada je riječ o pripadanju LGB populaciji, pokazalo se da lezbijka, gej ili biseksualna osoba koja rjeđe prešućuje stavove o homoseksualnosti ima višu razinu osobnog samopoštovanja. Rezultati također pokazuju da su manje anksiozne one osobe koje manje skrivaju seksualnu orijentaciju s ciljem izbjegavanja nelagode, diskriminacije ili nasilja.

Na kraju izvještaja dale smo preporuke institucijama koje su zadužene za pomoć žrtvama nasilja, te LGBT organizacijama za smanjenje i prevenciju nasilja zbog seksualne orijentacije i sekundarne viktimizacije koja može uslijediti kada se žrtva obraća za pomoć.

1. UVOD

U svakom društvu cjelokupna javnost osuđuje fenomen nasilja i karakterizira ga kao izuzetno negativnu pojavu koju treba najstrože kazniti te brzo i učinkovito suzbijati. U prilog tome govori da je u zadnjih desetak godina u Hrvatskoj bilo nekoliko kampanja s ciljem povećanja sigurnosti i podizanja svijesti građana o problemu nasilja te njegovog suzbijanja¹. No nažalost, unatoč takvim pozitivnim primjerima postoje i iznimke koje se odnose na žrtve koje pripadaju stigmatiziranim grupama i zajednicama. One, zbog društvenih predrasuda koje prema njima ima većinsko stanovništvo, trpe razne oblike diskriminacije i nasilja. Društvo takva ponašanja često ne prepoznaje kao nepravdu ili nasilje, pa slijedom toga izostaje osuda počinitelja, a javnost nema volju stati na kraj takvim ponašanjima. Nezainteresiranost većine stvara plodno tlo za daljnje širenje nasilja prema slabim i nezaštićenim skupinama, a nasilne osobe prolaze nekažnjeno. Seksualne manjine su jedna od takvih manjinskih, stigmatiziranih zajednica u većinskom, heteroseksualnom društvu.

Homonegativnost i homofobija su pojmovi kojima se najčešće obuhvaćaju sve društvene predrasude prema LGBT osobama. To su negativni stavovi, vrijednosti i uvjerenja heteroseksualne većine prema homoseksualnosti i homoseksualcima (Greene; Herek, 1999: 48-49). Homofobija se također definira kao averzija i iracionalan strah heteroseksualaca od homoseksualnosti, a slična je rasizmu, ksenofobiji, antisemitizmu i seksizmu².

Koliko je homofobno i homonegativno okruženje u kojemu žive lezbijke, gejevi i biseksualne osobe u Hrvatskoj? Kontekst u kojemu žive LGB osobe možda najbolje možemo oslikati prikazima rezultata istraživanja javnog mnijenja na teme homoseksualnosti i homoseksualaca. Rezultati istraživanja Agencije Puls iz 2002. godine provedenom na uzorku od 600 osoba su pokazali da oko 40% ispitanih osoba smatra da su ugrožena prava homoseksualnih osoba. Također, samo oko 40% sudionika i sudionica bi omogućilo istospolnim partnerima pravo na bračnu zajednicu. Pokazalo se da bi prijateljstvo s homoseksualnim osobama prihvatilo tek nešto manje od polovine građana, dok bi homoseksualca za susjeda htjelo nešto više od polovine, a za suradnika na poslu nešto manje od 60% građana Hrvatske. Važno je naglasiti da gotovo svaki četvrti sudionik i sudionica u uzorku ne bi prihvatilo homoseksualne osobe niti u jednom slučaju, pa čak niti kao stanovnika Hrvatske. U sklopu Ljetne psihologijske škole Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2003. godine između ostalog su istraživana znanja i stupanj prihvaćanja homoseksualaca, na uzorku od 365 građana Zagreba. U tom istraživanju gotovo pola ispitanih osoba misli da je homoseksualnost

---

¹ Izdvojiti ćemo neke od njih: nacionalni i lokalni programi povećanja opće sigurnosti i suzbijanja nasilja Ministarstva unutarnjih poslova RH i njihovih policijskih uprava «Zbogom oružje», «Stop nasilju iza zatvorenih vrata», «Sportom protiv ovisnosti i nasilja»; «Stop nasilju protiv žena» Autonomne ženske kuće Zagreb, Centra za žene žrtve rata, Ženskog savjetovališta i B.a.B.e. - budi aktivna, budi emancipirana; «Stop nasilju među djecom» UNICEF-ovog ureda u Hrvatskoj; «Stop nasilju nad životinjama» udruge Oslobođenje životinja.

² European Parliament resolution on homophobia in Europe P6_TA-PROV (2006)0018
http://www.europarl.eu.int/omk/sipade3?SAME_LEVEL=1&LEVEL=0&NAV=S&DETAIL=&PUBREF=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0018+0+DOC+XML+V0//EN

bolest, a homoseksualce bi kao susjeda prihvatile tri od četiri, a kao prijatelja dvije od tri osobe. Tek nešto više od dvije trećine sudionika i sudionica bi prihvatilo homoseksualnu osobu u ulozi učitelja svog djeteta, te kao partnera svoje braće/sestara, a kao partnera vlastitog djeteta homoseksualnu osobu bi prihvatio tek svaki četvrti sudionik ili sudionica. Najnovije istraživanje provela je 2005. godine psihologinja Maja Parmač na uzorku od 1121 sudionika i sudionica u Zagrebu, Rijeci i Splitu. Rezultati su pokazali da su muškarci homofobniji od žena te da imaju jače izražen negativan stav prema homoseksualnim muškarcima nego prema lezbijkama. Kod žena nije pronađena statistički značajna razlika u intenzitetu stava prema lezbijkama i gejevima. Pokazalo se da bi se sina homoseksualca odreklo 14% muškaraca i 3% žena. Čak oko 60% muškaraca ne želi gledati muškarce homoseksualce na javnim mjestima, za razliku od oko 3% žena, a s tvrdnjom «Muška homoseksualnost nije prirodna» slaže se nešto više od dvije trećine muškaraca i oko dvije petine žena. Oko 60% muškaraca i oko 27% žena ne bi htjeli da im dijete odrasta u društvu koje tolerira mušku homoseksualnost. Kada se procjenjuju lezbijke, dobiveni su nešto drugačiji rezultati. Kćeri lezbijke bi se odreklo 5% muškaraca i 1% žena. Skoro svaki četvrti muškarac i svaka treća žena ne želi vidjeti lezbijke na javnom mjestu, a s tvrdnjom «Ženska homoseksualnost nije prirodna» slaže se gotovo pola muškaraca i nešto više od jedne trećine žena. Oko 40% muškaraca i 30% žena ne želi da im dijete odrasta u društvu koje tolerira lezbijstvo.

Svi ti rezultati ukazuju na netolerantnu i potencijalno prijeteću sredinu kojoj su izloženi lezbijke, gejevi i biseksualne osobe u svom svakodnevnom životu.

Tek od 2003. godine Republika Hrvatska započinje uključivanje zaštite prava seksualnih manjina u svoje zakonodavstvo. Vrijednim i upornim radom Pravnog tima udruga Iskorak - Centar za prava seksualnih i rodnih manjina i Lezbijske grupe Kontra seksualne manjine su pravno zaštićene od diskriminacije unutar sljedećih zakona: Zakona o ravnopravnosti spolova, Zakona o radu, Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Kaznenog zakona, Zakona o istospolnim zajednicama, Zakona o medijima te Udžbeničkog standarda. Također je 2003. godine, prvi put u povijesti Hrvatske, istospolna zajednica prepoznata kao pravni subjekt kroz Zakon o istospolnim zajednicama. Ono što bi trebalo olakšati mijenjanje hrvatskog zakonodavstva glede seksualne orijentacije jesu razni dokumenti Europske unije kojima se ustanovljava opći pravni okvir za jednaki tretman i zabranu izravne ili neizravne diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije: «Povelja o fundamentalnim pravima u Europskoj uniji», direktive Vijeća Europe (br. 2000/43/EC od 29. lipnja 2000. i br. 2000/78/EC od 27. studenog 2000.) te rezolucija Europskog Parlamenta. U siječnju 2006. godine Europski parlament je usvojio «Rezoluciju o suzbijanju homofobije u Europi» koja je upućena Europskoj komisiji, vladama svih članica Europske unije te svim zemljama u pristupu i zemljama kandidatkinjama. Podsjećajući na donesene konvencije o poštivanju ljudskih prava (u prvom redu «Povelje o fundamentalnim pravima u Europskoj uniji») u kojima se ističe spremnost Unije na poštivanje ljudskih prava seksualnih i rodnih manjina, pravo na jednakost i život bez diskriminacije, Parlament je uputio zahtjev da se te obaveze i propisana prava poštuju i provode te da se strogo kažnjavaju one članice koje se ne pridržavaju potpisanih načela i dokumenata glede zaštite prava seksualnih i rodnih manjina. Gore nabrojani hrvatski zakoni te najnovija rezolucija Europskog parlamenta

(koja je upućena i Hrvatskoj kao zemlji u pristupu) su dobra pravna osnova za zaštitu LGB prava, ali još uvijek nedostatna za iskorjenjivanje u Hrvatskoj raširenih pojava netrpeljivosti, predrasuda i neznanja prema LGB osobama.

Ovim istraživanjem htjele smo ukazati na posljedice stigmatizirajućeg položaja na lezbijke, gejeve i biseksualne osobe u Hrvatskoj te dati smjernice za smanjenje ili prevenciju nasilja nad LGB osobama i negativnih posljedica takvog nasilja. U fokusu istraživanja su iskustva nasilja LGB osoba, povezanosti tih iskustava s mentalnim zdravljem, osobnim i kolektivnim samopoštovanjem te otvorenošću u vezi seksualne orijentacije.

Pretpostavljamo, vodeći se mišljenjem Garnetsa i sur. (1990), da iskustvo nasilja suočava osobu s raznim problemima, ali i da joj pruža priliku za osobni rast i razvoj. Pritom ne želimo negirati postojanje negativnih posljedica nasilja, niti želimo LGB osobe koje su doživjele nasilje prikazati pasivnim žrtvama. Upravo suprotno, smatramo da se LGB osobe koje su proživjele nasilje na različite načine aktivno suočavaju s nasiljem i stigmatizacijom koje doživljavaju.

2. DEFINICIJA NASILJA

Nasilje nad LGB populacijom je skupni pojam kojim se opisuju i obuhvaćaju različiti oblici homofobnog ponašanja koji imaju za cilj ili posljedicu poniziti i povrijediti integritet, zdravlje i sigurnost osobe ili osoba samo zato što su identificirane kao lezbijke, gejevi ili biseksualne osobe. U našem istraživanju adaptirale smo kategorije nasilja Ekspertne skupine za borbu protiv nasilja nad ženama³, a popis incidenata nasilja smo upotpunile onim iz istraživanja Hereka i sur. iz 1997. godine. Iako Ekspertna skupina opisuje i strukturalno i duhovno nasilje, ispitale smo samo fizičko, seksualno, psihološko i ekonomsko nasilje. Smatrale smo da su te vrste nasilja usmjerene protiv osnovnih područja integriteta, zdravlja i sigurnosti svake osobe, pa su stoga bile primjerene i istraživanju nasilja nad seksualnim manjinama. U podlozi svih tih oblika nasilja nalazi se zloraba moći počinitelja koji koriste stigmatizirani položaj LGB populacije u društvu, što seksualne manjine čini osjetljivom i nezaštićenom populacijom.

Definicije kategorija nasilja prema Ekspertnoj skupini:

«**Ekonomsko nasilje** – nejednaka kontrola nad pristupom zajedničkim resursima, na primjer: uskraćivanje/kontroliranje pristupa novcu, sprječavanje pristupa zaposlenju ili obrazovanju, uskraćivanje prava na vlasništvo.

Psihološko nasilje – izrugivanje, ismijavanje, prigovori, prijetnje, izolacija, prijezir, maltretiranje i javni napad. Ovo se obično doživljava kao štetno za vlastiti identitet i dobrobit, napose ako je trajno.

---

³ [http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG-S-VL\(97\)1_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG-S-VL(97)1_E.pdf) (15.02.2006.)

Ekspertna skupina je za Vijeće Europe izradila studiju o nasilju i platformu borbe protiv nasilja na osnovu UN-ove «Deklaracije o eliminaciji nasilja nad ženama». Tu kategorizaciju su koristile Suzana Kovačević i Silva Mežnarić u svom istraživanju «Nasilje nad ženama 2000».

Fizičko nasilje – guranje, odguravanje, povlačenje za kosu, udaranje, premlaćivanje, udaranje nogama, paljenje, ugrizi, davljenje, ubodi, genitalno osakaćivanje, mučenje, ubojstvo. Težina ozljeda varira od minimalnih ozljeda, preko polomljenih zubi do trajne ozljede i smrti.

Seksualno nasilje – svaka seksualna aktivnost bez pristanka što uključuje: seksualno zadirivanje i viceve, uvredljive telefonske pozive, neželjene seksualne prijedloge, prisilu na sudjelovanje ili gledanje pornografije, neželjeno diranje, prisilan seks, silovanje, incest, bolni ili ponižavajući seksualni čin, nasilnu trudnoću, trgovanje ženama i eksploataciju u industriji seksa.»

3. KOMPARATIVNA STATISTIKA

Na poticaj ILGA-e Europe (*International Lesbian and Gay Association*) 2001. i 2002. godine provedena su istraživanja o diskriminaciji na osnovi seksualne orijentacije u tadašnjim zemljama u pristupu za ulazak u Europsku uniju, a sadašnjim njezinim članicama. Provedena su istraživanja koja su imala za cilj provjeriti razinu političkog razvoja i tranzicije bivših socijalističkih zemalja s obzirom na civilno društvo, demokratizaciju i stabilnost. Iako se ova istraživanja metodološki razlikuju od našeg, ona ipak daju opći presjek različitih vrsta diskriminacija i nasilja koje doživljavaju lezbijke, gejevi i biseksualne osobe. Prikazat ćemo samo neke rezultate istraživanja provedenih na homoseksualnoj i biseksualnoj populaciji u Poljskoj, Rumunjskoj, Sloveniji, Mađarskoj i Slovačkoj (Jojart, Šipošova, Daučikova, 2002: 47-48).

- Izveštaj o diskriminaciji u Poljskoj:

Broj sudionika je bio 215, od kojih 35 (16%) žena i 179 (83,5%) muškaraca, s jednom osobom koja se identificirala kao «drugo».

22% osoba je doživjelo nasilje

51% osoba je doživjelo uznemiravanje

74% osoba izbjegava pokazivati osjećaje prema svom partneru u javnom prostoru

67% izbjegava raditi *coming out*, osim prema svojoj obitelji i prijateljima

72% krije svoju seksualnu orijentaciju od susjeda i/ili vlasnika stana kojeg iznajmljuju

32% doživjelo je diskriminaciju u crkvi

25,5% doživjelo je uznemiravanje na radnom mjestu

17% nije bilo dopušteno da se prijave za posao

5% napustilo posao zbog seksualne orijentacije

49% bi emigriralo

63% izjavilo da bi razlog za emigraciju bila seksualna orijentacija

- Izveštaj o diskriminaciji u Rumunjskoj

Broj sudionika je bio 123, od kojih 23 žene (18,7%) i 98 muškaraca (79,7%), te dvoje ljudi koji se identificiraju kao «drugo».

28,4% osoba smatra da su trpjeli zlostavljanje ili kažnjavanje zbog Članka 200.

Kaznenog zakona Rumunjske

27,6% osoba su bile žrtve fizičkog nasilja

41,5% osoba prijavilo zlostavljanje
52% krije seksualnu orijentaciju u svojoj obitelji
29,3% doživjelo neke oblike diskriminacije na radnom mjestu
13% doživjelo neke oblike diskriminacije unutar zdravstvenog sustava
46% žele emigrirati zbog seksualne orijentacije

- Izvještaj o diskriminaciji u Sloveniji

Broj sudionika je bio 172, od kojih su 43,6% bile žene, 52,9% muškarci, a 3,5% sudionika se nije izjasnilo.

49,4% doživjelo nasilje ili uznemiravanje
37,8% skriva seksualnu orijentaciju na radnom mjestu
20% doživjelo uznemiravanje na radnom mjestu
14,5% bilo uskraćeno unapređenje na poslu
7,6% doživjelo diskriminaciju u zdravstvenom sustavu
7% doživjelo diskriminaciju i uznemiravanje u segmentu stanovanja
11% doživjelo diskriminaciju zbog seksualne orijentacije za vrijeme odsluživanja vojnog roka
34,9% seksualna orijentacija bi tvorila značajni dio u odlučivanju za emigriranje

- Izvještaj o diskriminaciji u Mađarskoj

Broj sudionika je bio 112, od kojih je bilo 48 žena i 64 muškarca.
17% u potpunosti taji svoju seksualnu orijentaciju
18,8% bili su fizički napadnuti
6,25% doživjeli diskriminaciju od strane policije i ostalih stručnjaka
56,2% doživjeli uznemiravanje

- Izvještaj o diskriminaciji u Slovačkoj

Broj sudionika je bio 251, od kojih 87 žena (35%) i 164 muškarca (65%).
15% doživjelo fizičko nasilje
43% doživjelo uznemiravanje
85% nekad i uvijek taji seksualnu orijentaciju pred poznatim i nepoznatim ljudima u javnom prostoru
13% u potpunosti je otvoreno glede seksualne orijentacije
30% doživjelo diskriminaciju unutar svoje obitelji
77% žele emigrirati zbog seksualne orijentacije

4. METODA ISTRAŽIVANJA

4.1. Postupak

Anketno istraživanje LGB populacije provele smo u tri hrvatska grada: Zagrebu, Rijeci i Osijeku. Izabrale smo ove gradove budući da su (ili su bile) u njima aktivne LGBT organizacije. U Zagrebu djeluju Lezbijska grupa Kontra i Iskorak - Centar za prava seksualnih i rodnih manjina, a u Rijeci LORI – Lezbijska organizacija Rijeka i Iskorak - ogranak Rijeka. U Osijeku trenutno ne postoji nijedna LGBT organizacija, ali je djelovao Iskorak - ogranak Osijek.

Kod biranja ova tri grada krenule smo od pretpostavki da: 1. djelovanjem udruga povećava se vidljivost LGBT ljudi u javnosti, 2. veća vidljivost donosi nažalost više nasilja, 3. djelovanje udruga osnažuje LGBT zajednicu, pa su LGBT osobe otvorenije glede svoje seksualne orijentacije, 4. veća otvorenost glede seksualne orijentacije dovodi do većeg nasilja.

Ta tri grada smo odabrale iz razloga što djelovanje organizacija umrežava LGB pojedince i pojedinke pa se stoga može lakše doći do potencijalnih sudionika i sudionica istraživanja. Do sudionika i sudionica smo došle koristeći metodu *chain referral* (Penrod, et al., 2003), odnosno metodu lančanog upućivanja. Ta metoda se koristi kod istraživanja osjetljivih tema te skrivenih i teško dostupnih populacija. Postupak se temelji na definiranju veličine i karakteristika željenog uzorka, zatim, pažljivom odabiru anketaralokatora koji su i sami članovi istraživane populacije te mjesta istraživanja. Lokatori serijskim upućivanjima nalaze druge sudionike i sudionice, kako bi se područje ispitivanja proširilo izvan jedne socijalne mreže. Metoda lančanog upućivanja, za koju se može reći da je multipla *snowball* metoda, odlikuje se opreznim planiranjem i usmjeravanjem postupka pronalaženja ispitanika kako bi se došlo do uzorka željenih karakteristika.

Nažalost nismo uspjele doći do prvotno zamišljenog uzorka koji je bio strukturiran prema osnovnim značajkama opće populacije prema popisu stanovnika Hrvatske iz 2001. godine: broj stanovnika Zagreba, Rijeke i Osijeka, spol, dob i stupanj obrazovanja. Unatoč naporima anketara i anketarki, LGB populacija starija od 40 godina ostala je podzastupljena u istraživanju zato što anketari i anketarke nisu do njih uspijevali doći lančanim upućivanjem od strane osoba koje su sudjelovale u istraživanju te zato što su starije LGB osobe odbijale ispunjavati anketu zbog nepovjerenja kojeg imaju prema nepoznatim osobama. Očigledno je da su socijalne mreže mlađe LGB populacije odvojene od mreža nešto starijih lezbijki, gejeva i biseksualnih osoba. Također je ostala podzastupljena populacija sa završenom osnovnom školom i niže.

4.2. Instrumenti

Anketa je sastavljena na temelju sljedećih instrumenata:

- **Proširena skala religioznosti (Bahtijarević, 1969.)**

Skala služi za ispitivanje religijske samoidentifikacije sudionika i sudionica unutar četiri ponuđene kategorije: religiozni, nesigurni, indiferentni i nereligiozni. Sastoji se od šest ponuđenih tvrdnji, između kojih treba odabrati jednu.

- **Putokaz seksualne orijentacije ili *Sexual Orientation Milestones* preuzet prema D'Augelli i Grossman (2001.)**
  1. Koja je Vaša seksualna orijentacija? (1. Gej ili lezbijka, 2. Biseksualan/na ali uglavnom lezbijka ili gej, 3. Biseksualan/na, jednako lezbijka ili gej i heteroseksualan/na, 4. Biseksualan/na ali uglavnom heteroseksualan/na, 5. Heteroseksualan/na i 6. Nesiguran/na.
  2. S koliko ste godina prvi put osjetili seksualne osjećaje prema osobi istog spola?
  3. S koliko ste se godina prvi put smatrali lezbijkom/gejem ili biseksualnom osobom?
  4. Kako ste se u tom trenutku nazvali? Kao: 1. Gej, 2. Lezbijka, 3. Biseksualna osoba, 4. Nešto drugo
  5. S koliko ste godina prvi put nekome rekli za svoju seksualnu orijentaciju?

- **Skala otvorenosti seksualne orijentacije (Jugović, Pikić, 2006.)**

Skala se sastoji od pet pitanja kojima se nastoji utvrditi koliko su sudionici i sudionice otvoreni glede svoje seksualne orijentacije svojoj obitelji (majci, ocu, braći i sestrama), prijateljima/prijateljicama te kolegama/kolegicama iz radnog okruženja (školskim, fakultetskim ili kolegama na poslu). Na pitanja o otvorenosti roditeljima (npr. «Zna li Vaša majka za Vašu seksualnu orijentaciju?») odgovori su na skali od 1= «Ne, siguran/na sam da ne zna.» do 4= «Da, siguran/na sam da zna.», a na pitanja o otvorenosti ostalima (npr. «Znaju li Vaši braća i/ili sestre za Vašu seksualnu orijentaciju?») odgovori su na skali od 1= «Ne, siguran/na sam da nitko ne zna.» do 6= «Da, siguran/na sam da svi/e znaju.» Sva pitanja nude i mogućnost odgovora «Nemam ih.»

- **Skala prikrivanja seksualne orijentacije (Pikić, Jugović, 2006.)**

Skala se sastoji od sedam tvrdnji Likertovog tipa (1= Nikad do 5= Uvijek) kojima se utvrđuje učestalost: korigiranja izgleda i ponašanja prema društveno poželjnim, heteronormativnim obrascima za muškarce i žene, tajenja vlastite seksualne orijentacije, izbjegavanja i iskrivljavanja tema o vlastitoj homo/biseksualnosti, izbjegavanje tema o homo/biseksualnosti općenito te tema o hrvatskoj LGBT zajednici kako bi se izbjegla potencijalna nelagoda, diskriminacija ili nasilje u socijalnoj interakciji.

- **Skala incidenata nasilja (Jugović, Pikić, 2006.)**

Skala ispituje učestalost doživljavanja 19 incidenata nasilja (0=Nikad, 1=Jednom, 2=Dvaput i 3=Tri ili više puta) podijeljenih u 4 kategorije nasilja. Ekonomsko nasilje opisuju tvrdnje o prijetnjama uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti, prijetnjama izbacivanjem iz doma, o uskraćivanju novca i materijalne sigurnosti, izbacivanju iz doma te kontroliranju kretanja. Psihološko nasilje opisano je tvrdnjama o doživljenim uvredama, psovkama i pljuvanju, ucjenama, prijetnjama fizičkim nasiljem, prijetnjama napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem, o praćenju ili trčanju za osobom te uništavanju imovine. Fizičko nasilje oslikavaju tvrdnje o bacanju predmeta na osobu, gurkanju, povlačenju za kosu ili šamaranju, o

udaranju ili iskustvu kada je osoba bila pretučena rukama, nogama ili nekim predmetom, te o napadu nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem. I naposljetku, seksualno nasilje obuhvaća neželjene seksualne prijedloge, pokušaj seksualnog napada ili silovanja, neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote te silovanje.

- **Skala depresivnosti - SDS ili *Self-Rating Depression Scale - SDS* (Zung, 1965.)**
Zungova skala depresivnosti je upitnik depresije razvijen u svrhu kvantitativnog mjerenja depresije. Sastoji se od 20 tvrdnji koje su osmišljene na osnovi kliničkih dijagnostičkih kriterija koji se najčešće koriste za karakteriziranje depresivnih poremećaja. SDS je jednostavan test kojeg ispitanici sami ispunjavaju procjenjujući koliko često osjećaju pojedine simptome na skali od 1= Nikad ili vrlo rijetko do 4= Većinom ili uvijek.
- **Endlerova multidimenzionalna skala za mjerenje crte anksioznosti – EMAS-T ili *Endler Multidimensional Anxiety Scales-Trait* (Endler, Edwards i Vitelli, 1991)**
EMAS-T je dio EMAS upitnika anksioznosti koji mjeri crtu anksioznosti. U skladu s Endlerovim modelom ova skala se sastoji od četiri dimenzije općih situacija: socijalna evaluacija, situacija fizičke opasnosti, nova i nepoznata situacija te svakodnevna situacija. U istraživanju je korištena skraćena verzija od po 9 tvrdnji (Sorić i sur., 1995) za svaku od subskala koje mjere 4 navedene dimenzije. Ispitanici procjenjuju koliko pojedina tvrdnja opisuje njihove reakcije i stavove u tako definiranim situacijama na skali od 1=Uopće ne do 5=Jako.
- **Pitanja o postojanju suicidalnih misli i pokušaja, traženju psihološke pomoći zbog depresivnih smetnji i korištenju antidepresiva.**
  1. Jeste li ikada ozbiljno razmišljali da si oduzmete život?
  2. Jeste li se ikada pokušali ubiti?
  3. Jeste li ikada zbog depresivnih smetnji potražili stručnu psihološku pomoć (od psihologa/inje, psihijatra/ice)?
  4. Jeste li ikada koristili lijekove protiv depresije (antidepresive)?Postojeći odgovori mogu biti: Nikad, Jednom i Više puta.
- **Skala kolektivnog samopoštovanja ili *Collective Self-Esteem Scale* (Luhtanen i Crocker, 1992.)**
Skala se sastoji od 16 tvrdnji koje mjere kolektivno samopoštovanje vezano uz razne socijalne identitete poput roda, nacije ili rase, a mi smo je koristile za ispitivanje kolektivnog samopoštovanja vezanog uz pripadnost grupi ljudi homoseksualne ili biseksualne orijentacije. Sastoji se od četiri subskale, a svaka od njih ispituje sljedeće aspekte socijalnog samopoštovanja: 1. članstvo u grupi, 2. privatno kolektivno samopoštovanje, 3. javno kolektivno samopoštovanje, 4. važnost identiteta grupe za pojedinca. Ispitanici procjenjuju u kojoj se mjeri slažu s tvrdnjama od 1= Uopće se ne slažem do 5= U potpunosti se slažem.
- **Rosenbergova skala samopoštovanja – RSES ili *Rosenberg Self-Esteem Scale* (Rosenberg, 1965.)**

Skala je Likertovog tipa i mjeri samopoštovanje definirano kao samoprihvatanje i osjećaj vlastite vrijednosti. Upitnik se sastoji od deset tvrdnji od kojih je pet pozitivno, a pet negativno formulirano.

- **Procjena općeg zadovoljstva životom**

Procjena općeg zadovoljstva životom mjeri se tvrdnjom Likertovog tipa «Zadovoljan/na sam svojim životom.» na kojoj ispitanici procjenjuju u kojoj mjeri se slažu s njom (od 1=Uopće se ne slažem do 5=U potpunosti se slažem).

4.3. Karakteristike uzorka

Anketno istraživanje LGB populacije provele smo u Zagrebu, Rijeci i Osijeku. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 202 sudionika i sudionica, s približno jednakim udjelom muškaraca i žena.

Tablica 1. Frekvencije i proporcije po spolu

Spol	N	%
Muškarci	101	50
Žene	98	48,5
Transeksualna osoba (žena u muškarca)	1	0,5
Nepoznato	2	1,0
Ukupno	202	100,0

N =broj sudionika/ca

% =postotak sudionika/ca

Od ukupnog broja žena, njih 55,1% sebe identificira kao lezbijku, dok se 43,9% naziva biseksualnom ženom. Od ukupnog broja muškaraca njih 81,2% sebe identificira kao geja, dok se 16,8% muškaraca smatra biseksualnim.

Tablica 2. Frekvencije i proporcije po spolu i seksualnoj orijentaciji

Seksualna orijentacija s obzirom na spol osobe	N	%
Žene	98	100
Homoseksualne	54	55,1
Biseksualne	43	43,9
Nesigurne u svoju seksualnu orijentaciju	1	1,0
Muškarci	101	100
Homoseksualni	82	81,2
Biseksualni	17	16,8
Nesigurni u svoju seksualnu orijentaciju	1	1,0
Nepoznata seksualna orijentacija	1	1,0
Transeksualna osoba	1	100
Homoseksualna orijentacija	1	100
Nepoznat spol osobe	2	100
Homoseksualna orijentacija	2	100
Ukupno	202	

Kada uzorak podijelimo u 5 dobnih skupina po 10 godina (osim najmlađe skupine), uočava se da je polovina sudionika i sudionica u dobi od 20 do 29 godina. U uzorku prevladavaju mlade osobe - najveći broj sudionika i sudionica (oko 80%) je u dobi između 20 i 39 godina starosti.

Tablica 3. Frekvencije i proporcije prema dobi sudionika i sudionica

Dobna skupina	N	%
15-19	11	5,4
20-29	102	50,5
30-39	58	28,7
40-49	22	10,9
50-60	7	3,5
Nepoznato	2	1,0
Ukupno	202	100,0

Prema stupnju obrazovanja, sudionici i sudionice u najvećem broju imaju srednju stručnu spremu (56,4%). Zamjetan je veliki udio ispitanika i ispitanica iz uzorka s višom i visokom stručnom spremom (39,1%).

Tablica 4. Frekvencije i proporcije prema stupnju obrazovanja

Stupanj obrazovanja	N	%
NSS	9	4,5
SSS	114	56,4
VŠS	23	11,4
VSS i više	56	27,7
Ukupno	202	100,0

Obzirom na regiju, sudionici i sudionice u najvećoj mjeri žive u zagrebačkoj regiji (Grad Zagreb, Zagrebačka, Karlovačka, Krapinsko-zagorska i Koprivničko-križevačka županija), zatim riječkoj regiji (Primorsko-goranska, Istarska županija) te naposljetku, osječkoj regiji (Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska i Brodsko-posavska županija).

Tablica 5. Frekvencije i proporcije prema regiji u kojoj žive sudionici i sudionice

Regija iz koje osoba dolazi	N	%
Zagrebačka	137	67,8
Riječka	35	17,3
Osječka	29	14,4
Nepoznato	1	0,5
Ukupno	202	100,0

Pitale smo sudionike i sudionice s kime dijele životni prostor. Najveći je broj sudionika i sudionica odgovorio da živi s roditeljima (36,6%), dok su približno slični postoci grupa sudionika i sudionica koji žive sami (20,8%) i isključivo sa svojim partnerom ili partnericom (19,3%).

Tablica 6. Frekvencije i proporcije sudionika i sudionica koji žive:

S kim živite?	N	%
S roditeljima	74	36,6
Sam	42	20,8
S partnerom	39	19,3
S prijateljima	19	9,4
S rođacima	7	3,4
S cimerom/icom	4	2,0
U studentskom domu	4	2,0
S bakom i/ili djedom	3	1,5
Kod partnera/ice i kod roditelja	2	1,0
S partnerom/icom i s prijateljima/icama	2	1,0
S djetetom/djecom	2	1,0
S bratom/sestrom	2	1,0
Nešto drugo	2	1,0
Ukupno	202	100,0

Sudionici i sudionice su procjenjivali svoje materijalno stanje u odnosu na druge stanovnike Hrvatske. Polovina ih je utvrdila da im je materijalno stanje slično hrvatskom prosjeku, a čak jedna trećina smatra da živi bolje ili puno bolje od prosjeka.

Tablica 7. Frekvencije i proporcije procjena materijalnog stanja u odnosu na druge stanovnike i stanovnice Hrvatske.

Materijalno stanje	N	%
Puno lošije od prosjeka	6	3,0
Lošije od prosjeka	21	10,4
Slično prosjeku	108	53,4
Bolje od prosjeka	59	29,2
Puno bolje od prosjeka	8	4,0
Ukupno	202	100,0

Pitale smo sudionike i sudionice da procijene važnost vjere i odnos prema vlastitoj religioznosti. Ukupno 43,1% uzorka sebe smatra vjernikom ili vjericom, a 37,1% ima ateistička uvjerenja.

Tablica 8. Frekvencije i proporcije procjene važnosti vjere.

Važnost vjere	N	%
Uvjeren/a sam vjernik/ca i prihvaćam sve što moja vjera uči.	8	4,0
Religiozan/na sam, premda ne prihvaćam sve što moja vjera uči.	79	39,1

Dosta razmišljam o tome, ali nisam načisto vjerujem li ili ne.	17	8,4
Prema religiji sam ravnodušan/na.	19	9,4
Nisam religiozan/na, iako nemam ništa protiv religije.	55	27,2
Nisam religiozan/na i protivnik/ca sam religije.	20	9,9
Nepoznato	4	2,0
Ukupno	202	100,0

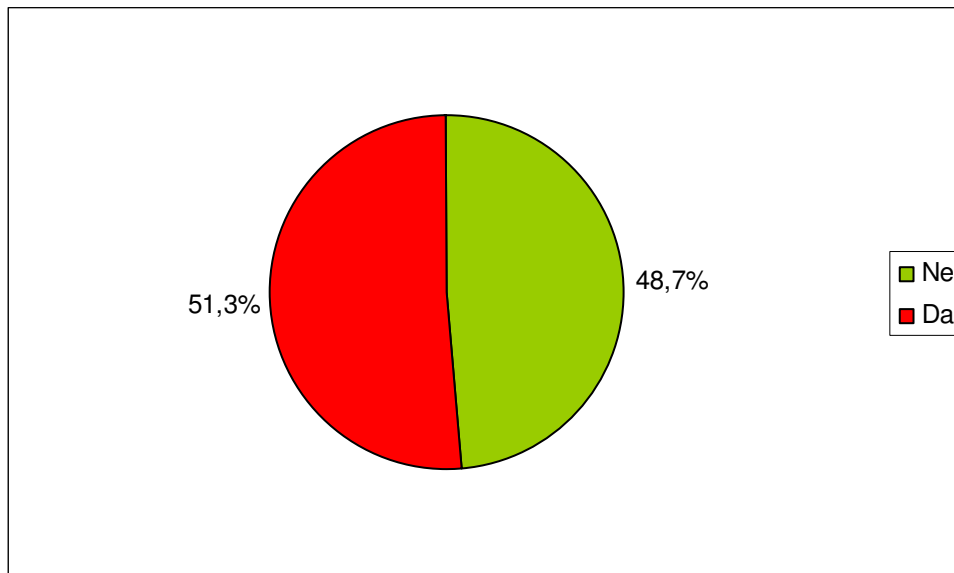
4.4. Obrada podataka

Od statističkih analiza korišteni su t-testovi za nezavisne uzorke, jednostavna analiza varijance i Pearsonovi koeficijenti korelacije te neparametrijski postupci: hi-kvadrat test, Kruskal-Wallisov test i Mann-Whitneyev U test, a prikazana je i deskriptivna statistika.

5. REZULTATI

Iskustva s nasiljem ispitana su za dva vremenska razdoblja, za razdoblje prije 2002. godine i za ono od 2002. do kraja 2005. godine. Prvo smo ispitale doživljene incidente u novijem razdoblju jer se pretpostavlja da je sjećanje na njih svježije. Kao točku razdvajanja ta dva vremenska razdoblja odabrale smo 2002. godinu budući da su tada započeli prvi javni događaji i kampanje LGBT organizacija za promicanje prava seksualnih manjina u Hrvatskoj: ustanovljen je Pravni tim Iskoraka i Kontre, održan je prvi Zagreb Pride, a Lezbijska organizacija Rijeka LORI je provela kampanju za promicanje prava homoseksualnih osoba «Ljubav je ljubav». Smatrale smo da je ta godina bila istaknuta kod lezbijki, gejeva i biseksualnih osoba te da oni mogu razlikovati iskustva s nasiljem zbog seksualne orijentacije prije i poslije te godine.

5.1. Nasilje doživljeno od 2002. do kraja 2005. godine

Slika 1. Ukupno nasilje doživljeno od 2002. do kraja 2005. godine za cijeli uzorak

Analizom 19 vrsta nasilja koje smo podijelile u četiri kategorije: ekonomsko, psihološko, fizičko i seksualno nasilje, dobile smo da je više od polovine sudionika i sudionica doživjelo neki oblik nasilja u razdoblju od 2002. do kraja 2005. godine zato što je netko mislio da su gej, lezbijka ili biseksualna osoba (Slika 1.).

Tablica 9. Postoci i frekvencije osoba koje su doživjele ukupno nasilje i pojedine kategorije nasilja od 2002. do kraja 2005. godine za cijeli uzorak (N=202), zasebno za žene (N=98) i muškarce (N=101) te χ^2 -test⁴ za razlikovanje žena i muškaraca u iskustvu nasilja.

	Svi		Žene		Muškarci		χ^2
	N	%	N	%	N	%	
Ukupno nasilje	101	51,3%	51	52,6%	49	50,5%	0,083
Ekonomsko	36	18,1%	20	20,6%	16	16,2%	0,649
Psihološko	83	41,7%	38	38,8%	44	44,9%	0,755
Fizičko	29	14,4%	11	11,2%	17	17,0%	1,360
Seksualno	60	29,9%	37	37,8%	22	22,0%	5,873*

N = broj sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

% = postotak sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

* = značajno uz $p < 0,05$

Od četiri kategorije nasilja, ispitanici i ispitanice su najčešće doživjeli psihološko nasilje (41,7%), nakon čega po učestalosti slijedi seksualno nasilje koje je doživjela gotovo trećina osoba (Tablica 9.). Ekonomsko nasilje doživjelo je gotovo 20% osoba, a fizički je bilo napadnuto čak 14% sudionika i sudionica.

Usporedbom iskustava različitih vrsta nasilja na temelju spola našle smo da su žene doživjele statistički značajno više seksualnog nasilja od muškaraca ($\chi^2=5.87$, $df=1$, $p<0.05$) te da se u svim ostalim kategorijama doživljenog nasilja muškarci i žene ne razlikuju (Tablica 9.).

Provjerile smo i koji su incidenti najčešći unutar svake od četiri kategorija nasilja (Tablica 10, prilog 1). Pokazalo se da se najčešće, unutar kategorije psihološkog nasilja, događaju uvrede ili psovke (37%) te prijetnje fizičkim nasiljem (19,5%). Neželjeni seksualni prijedlozi su drugi po učestalosti od ukupnih incidenata nasilja (27,9%), a prvi unutar kategorije seksualnog nasilja. Kod ekonomskog nasilja su tri incidenta ujednačena: prijetnje uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti (9%), prijetnje izbacivanjem iz doma (8,5%) i kontroliranje kretanja (8,5%). Od fizičkog nasilja najučestalije je bacanje predmeta na osobu (10,4%).

Kad uzmemo u obzir spol pri analizi pojedinih incidenata uočava se da su ženama gotovo dva puta češće upućivani neželjeni seksualni prijedlozi nego muškarcima ($\chi^2=6.09$, $df=1$, $p<0.05$) (Tablica 10, prilog 1). Da bismo bolje razumjele ovaj podatak potreban nam je niz dodatnih informacija koje naše istraživanje nažalost nije obuhvatilo, a to je spol počinitelja, njegova seksualna orijentacija i opis događaja. Jedna od mogućih pretpostavki jest da su počinitelji (heteroseksualni) muškarci koji lezbijke/biseksualne žene doživljavaju kao žene «bez muškarca» te stoga podložne i «slobodne/dostupne» za seksualne prijedloge/ponude. Heteronormativnost u društvu seže do mjere u kojoj se žena

⁴ χ^2 - testovi izračunati su na temelju spola (ženski i muški) i iskustva nasilja (doživljeno i nije doživljeno). Broj sudionika i sudionica se može razlikovati od analize do analize zbog ponekog ispuštenog odgovora.

u društvu muškarca smatra «tuđim teritorijem» te «nedostupnom» za seksualne ponude i time na neki način zaštićenom od istih. U svakom slučaju, takvi su prijedlozi neželjeni i vrsta su seksualnog nasilja.

Žene i muškarci u jednakoj mjeri doživljavaju sve druge incidente nasilja.

U skladu s poznatim studijama o nasilju nad homoseksualnim i biseksualnim osobama u inozemstvu (D'Augelli i Grossman, 2001; Herek, Gillis i Cogan, 1999) i naše je istraživanje pokazalo da se najčešće događaju verbalni oblici nasilja poput uvreda ili psovki te prijetnji fizičkim nasiljem, dok se rjeđe događaju fizički napadi. Iako (srećom) nisu najčešći oblici nasilja, ovdje izdvajamo nalaze o najtežim oblicima fizičkog i seksualnog nasilja. U ovom istraživanju 14 je osoba doživjelo gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje, a isti broj njih su bili pretučeni rukama, nogama ili nekim predmetom. Osim fizičkog treba naglasiti da je nemali broj osoba doživio seksualno nasilje, primjerice, pokušaj seksualnog napada ili silovanja doživjelo je 15 osoba. 25 osoba je doživjelo neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote, a 4 osobe silovanje zbog toga što su lezbijke, gejevi ili biseksualne osobe (Tablica 10, prilog 1).

Neke osobe su pojedine incidente nasilja doživjele u više navrata (2, 3 ili više puta) u razdoblju od 2002. do kraja 2005. godine. Tako je 20% ljudi čak dva, tri i više puta doživjelo uvrede, psovke i pljuvanje, a 17,4% osoba neželjene seksualne prijedloge. Zadovoljavanje pohote, prijetnje fizičkim nasiljem te praćenje osoba je dva, tri i više puta doživjelo od 7% do 9,5% osoba (Tablica 11, prilog 1).

Također, neki su ispitanici i ispitanice doživjeli više od jednog incidenta te više od jedne kategorije nasilja. Raspon broja incidenata koje je pojedina osoba doživjela seže od 1 do 12 incidenata. Najveći broj osoba je doživio jedan incident nasilja (14,7% od ukupnog uzorka), zatim četiri (7,6%), te po dva i tri incidenta nasilja (6,6%). S obzirom na četiri kategorije nasilja - ekonomsko, psihološko, fizičko i seksualno – najveći broj osoba je doživio incidente unutar jedne kategorije (19,8%), zatim unutar dvije (16,2%), a 10,7% osoba doživjelo je incidente iz tri različite kategorije, dok je 4,6% osoba doživjelo incidente iz svih četiriju kategorija nasilja. Dakle, većina žrtava suočila se s raznovrsnim oblicima nasilja i to u više navrata u posljednje četiri godine.

Provjerile smo postoji li razlika u iskustvu doživljenog nasilja s obzirom na sociodemografske karakteristike uzorka ispitanika i ispitanica. Pokazalo se da je dob značajna varijabla kod doživljavanja ekonomskog i seksualnog nasilja. Osobe u dobi od 15 do 19 godina doživljavaju više ekonomskog nasilja nego starije dobne skupine, a osobe od 15 do 29 godina doživljavaju više seksualnog nasilja nego stariji sudionici i sudionice. Iz toga slijedi da su mlađi vulnerabilniji na nasilje od starijih lezbijki, gejeva i biseksualnih osoba.

Zanimalo nas je i je li nasilje jednako rašireno u regijama u kojima sudionici i sudionice istraživanja žive, pa smo usporedile zagrebačku, osječku i riječku regiju.

Tablica 12. Ukupno nasilje i kategorije nasilja doživljene od 2002. do kraja 2005. godine prema regiji u kojoj osoba živi, te χ^2 -test za razlikovanje iskustva nasilja s obzirom na regiju. (Zagrebačka regija N=137, Osječka N=29, Riječka N=35)⁵.

	Zagrebačka regija		Osječka regija		Riječka regija		χ^2
	N	%	N	%	N	%	
Ukupno nasilje	75	56,0%	9	31,0%	17	51,5%	5,935
Ekonomsko	28	20,7%	2	6,9%	6	17,6%	3,084
Psihološko	64	47,4%	4	13,8%	15	44,1%	11,160**
Fizičko	25	18,4%	1	3,4%	3	8,6%	5,503
Seksualno	43	31,6%	6	20,7%	11	31,4%	1,401

N = broj sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

% = postotak sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

** = značajno uz $p < 0,01$

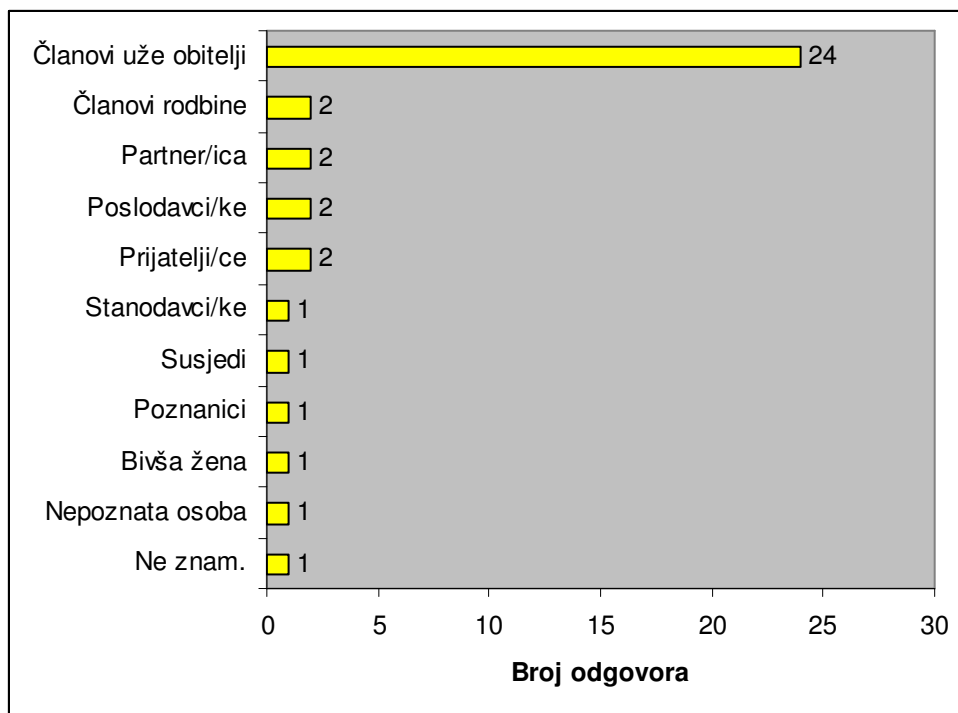
Između zagrebačke, osječke i riječke regije nema razlike u ukupnom doživljenom nasilju, no pokazalo se da osobe iz osječke regije doživljavaju manje psihološkog nasilja u usporedbi s ostalim dvjema regijama ($\chi^2=11,160$, $df=2$, $p < 0,01$) (Tablica 12.). Na razini incidenata, osobe iz osječke regije manje doživljavaju uvrede, psovke i pljuvanje ($\chi^2=7,979$, $df=2$, $p < 0,05$), prijetnje fizičkim nasiljem ($\chi^2=6,173$, $df=2$, $p < 0,05$) i bacanje predmeta na osobu ($\chi^2=8,138$, $df=2$, $p < 0,05$) (Tablica 13, prilog 1) nego one iz zagrebačke i riječke regije. Ipak, te rezultate treba interpretirati s velikom dozom opreza zbog malog broja osoba iz riječke i osječke regije u istraživanju. Za sigurnije zaključivanje o stvarnom postojanju razlika u nasilju između regija potrebni su znatno veći uzorci sudionika i sudionica. U ostalim kategorijama i incidentima nasilja nije pronađena statistički značajna razlika između ove tri regije.

Daljnje analize ukupnog doživljenog nasilja i kategorija nasilja s obzirom na sociodemografske karakteristike uzorka: završenu stručnu spremu, kategoriju zaposlenosti, socioekonomski status te s obzirom na to s kime žive, nisu pokazale statistički značajne razlike. Homoseksualne i biseksualne osobe se također ne razlikuju značajno po tome jesu li ili nisu doživjele ukupno nasilje ili pojedine kategorije, bilo da je analiza vršena na cijelom uzorku, bilo da je provedena za žene i muškarce zasebno. To znači da se nasilje može dogoditi svakoj osobi bez obzira na njezinu stručnu spremu, zaposlenost, veličinu grada u kojem živi, socioekonomski status te homoseksualnu ili biseksualnu orijentaciju.

⁵ Broj sudionika i sudionica se može razlikovati od analize do analize zbog nekog ispuštenog odgovora.

5.1.1. POČINITELJI NASILJA

Zanimalo nas je tko su najčešći počinitelji pojedinih kategorija nasilja. Jesu li to članovi uže obitelji ili rodbine, prijatelji, kolege, poslodavci, stanodavci, potpuno nepoznate osobe ili netko drugi?

Slika 2. Počinitelji ekonomskog nasilja

Među osobama koje su doživjele ekonomsko nasilje (N=36) od 2002. do kraja 2005. godine, dvije trećine njih je kazalo da su počinitelji ekonomskog nasilja članovi uže obitelji (N=24). To i nije neobično ako uzmemo u obzir da više od trećine sudionika i sudionica trenutno živi s roditeljima te da pripadnici mlađe dobne skupine češće doživljavaju ekonomsko nasilje. Očito je da su članovi uže obitelji ti koji imaju moć i zloupotrebljavaju je kad je u pitanju materijalna sigurnost ili izbacivanje lezbijki, gejeva i biseksualnih osoba iz vlastitog doma.

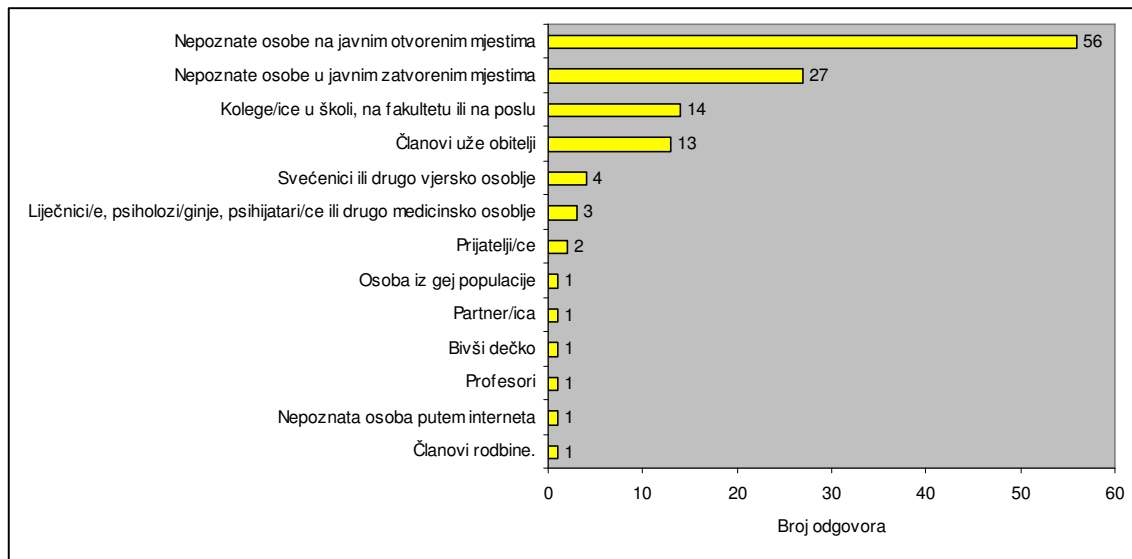
Za pobliže oslikavanje nasilnog konteksta života lezbijki, gejeva i biseksualnih osoba prikazat ćemo iskustva koja su opisali u anketi.

Žena, 22 godine

«Mama mi je ograničavala kretanje i «dramila» zbog moje veze sa starijom ženom. Stari me vrijeđao, vodio psihijatru, prijetio, izbacio iz stana, prijetio mojoj tadašnjoj curi, prijetio fizičkim nasiljem.»

Ovi nalazi i primjer govore nam koliko je lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama teško u okruženju vlastite obitelji koja bi im trebala pružati sigurnost, a ne biti prijetnja sigurnosti. Slični rezultati dobiveni su i u istraživanju u Poljskoj 2002. godine u kojem je

30% osoba doživjelo diskriminaciju unutar vlastite obitelji, između ostalog prijetnje, kontroliranje ponašanja i izbacivanje iz kuće (Jojart, Šipošova, Daučikova, 2002: 47-48).

Slika 3. Počinitelji psihološkog nasilja

Psihološko nasilje, odnosno razne uvrede, ucjene, prijetnje, praćenje osobe i slično, najčešće su počinile sudionicima i sudionicama istraživanja nepoznate osobe. Oni čine čak 68% počinitelja incidenata psihološkog nasilja. Dva puta češće su počinitelji nepoznate osobe na javnim otvorenim mjestima (N=56), npr. na ulici ili u parku, nego nepoznate osobe u javnim zatvorenim prostorima (N=27) kao što su restorani ili kafići.

Muškarac, 39 godina

«Na gay cruising mjestu počeo me je pratiti jedan. I po izlasku s tog mjesta nastavio me je pratiti, a zatim prišao i počeo vrijeđati. Osjećao sam se užasno, uplašeno i osramoćeno. Naišao je autobus i uletio sam u njega, a on je ostao.»

Žena, 29 godina

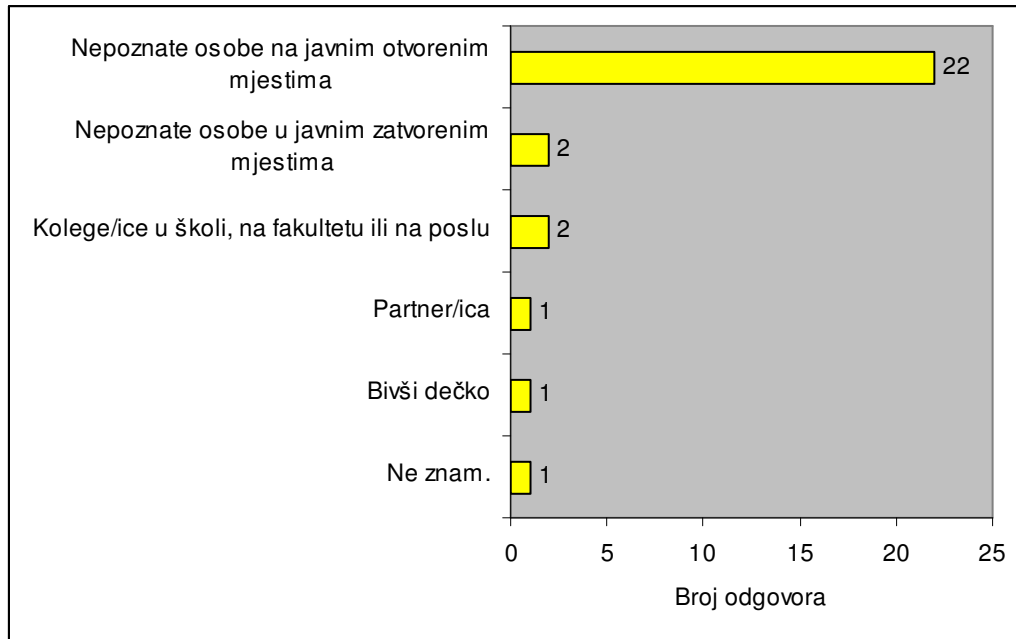
«U nekoliko navrata imala sam bliske susrete s pripadnicima skinhedske subkulture; došlo je do (prvo njihovog a onda i međusobnog) vrijeđanja, prijetnji fizičkim nasiljem – no fizičkog nasilja nije bilo. Obavijestila sam obližnjeg policajca – slučaj je završio na sudu kao remećenje javnog reda i mira. Drugom prilikom, kad sam s djevojkom (tadašnjom!) hodala ulicom s rukom na njenom ramenu, opet su se okuražili neki ćelavi mladići (dobacivanjem), pa sam se zamalo pomlatila s njima (ja ne uzmičem!) ali nas je (tadašnja) djevojka razdvojila.»

Kolegice i kolege te članovi uže obitelji su nakon nepoznatih osoba najčešći počinitelji psihološkog nasilja, no poznati su i primjeri psihološkog nasilja od strane profesionalaca iz pomagačkih struka⁶ te vjerskog osoblja.

Žena, 30 godina

⁶ U pomagačke struke ubrojile smo liječnike/ce i drugo medicinsko osoblje te psihologe/inje i psihijatre/ice.

«Nedavno me psihijatrica kojoj sam se obratila zbog depresije gotovo napala kad sam joj rekla da volim žene. Bila je izrazito verbalno agresivna i zajedljiva i na kraju sam odlučila potražiti drugu.»

Slika 4. Počinitelji fizičkog nasilja

Čak tri četvrtine počinitelja fizičkih napada poput gađanja predmetima, šamaranja, udaranja ili napada oružjem su bile nepoznate osobe na javnim otvorenim mjestima.

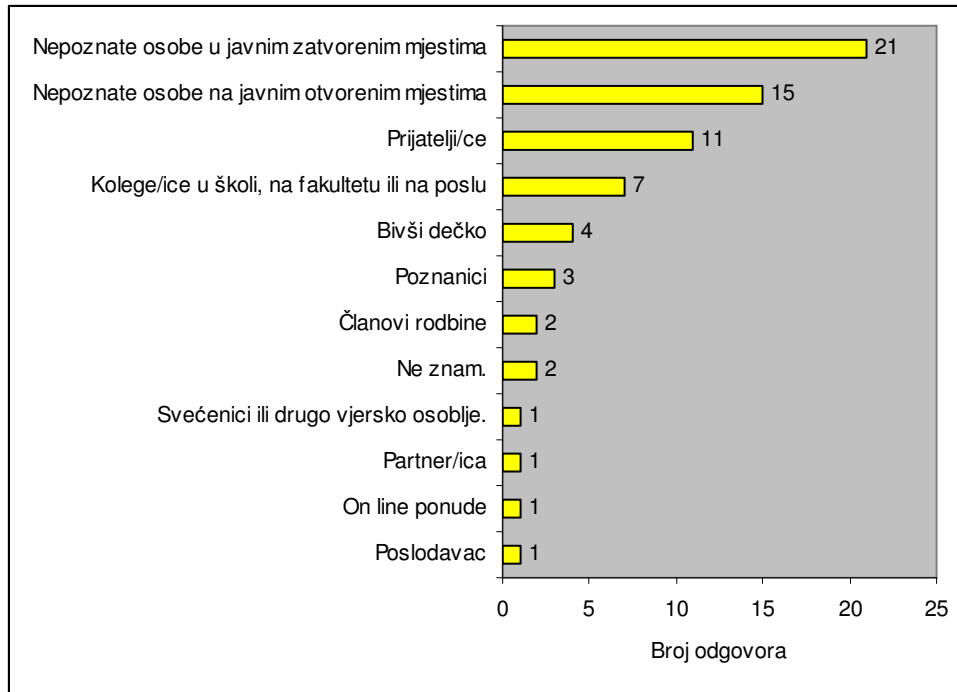
Muškarac, 29 godina

«Nakon Gay Pride-a na kojem nisam sudjelovao, neki mladić me zaustavio na cesti i pitao jesam li bio u gej paradi. Rekao sam da nisam, rekao mi je da izgledam kao da jesam. Rekao sam mu da je to njegova stvar, nakon čega me udario šakom u glavu. Pao sam i izgubio svijest na trenutak. Prijatelj mi je pomogao da ustanem i otišli smo. Osjećao sam se loše, poniženo. Danima sam se okretao za sobom na cesti u strahu od napada ili ponovnog susreta s istom osobom.»

Muškarac, 29 godina

«Bilo je to prije dvije i pol godine. Vraćajući se kući iz kazališta, naletio sam na skupinu skinheadsa, koji su me prepoznali kao osobu koja je nastupala na televiziji obučena kao žena. Slomili su mi nos, ruku, fraktura lubanje i slomljena čeljust. Mislim da je sve jasno.»

Slika 5. Počinitelji seksualnog nasilja

Kao i kod psihološkog nasilja tako su i kod seksualnog najčešći počinitelji nepoznate osobe. Oni čine preko 50% svih počinitelja seksualnog nasilja. Nešto se češće radi o nepoznatim osobama u javnim zatvorenim (N=21) nego na javnim otvorenim mjestima (N=15). Prijatelji/ce (N=11) i kolege/ice (N=7) po učestalosti slijede iza nepoznatih osoba. Budući da se pitanje o počiniteljima odnosilo na neželjene seksualne prijedloge, neželjeno diranje, pokušaje seksualnog napada i silovanje zajedno, ne možemo znati tko je od navedenih osoba počinio koje djelo.

Žena, 29 godina

«Seksualnih ponuda bilo je prilično – jedna od njih i u tramvaju – budući da sam skroz out, to se valjda tumači kao poziv živahnim starčićima da se pridruže meni i mojoj djevojci.»

Žena, 23 godina

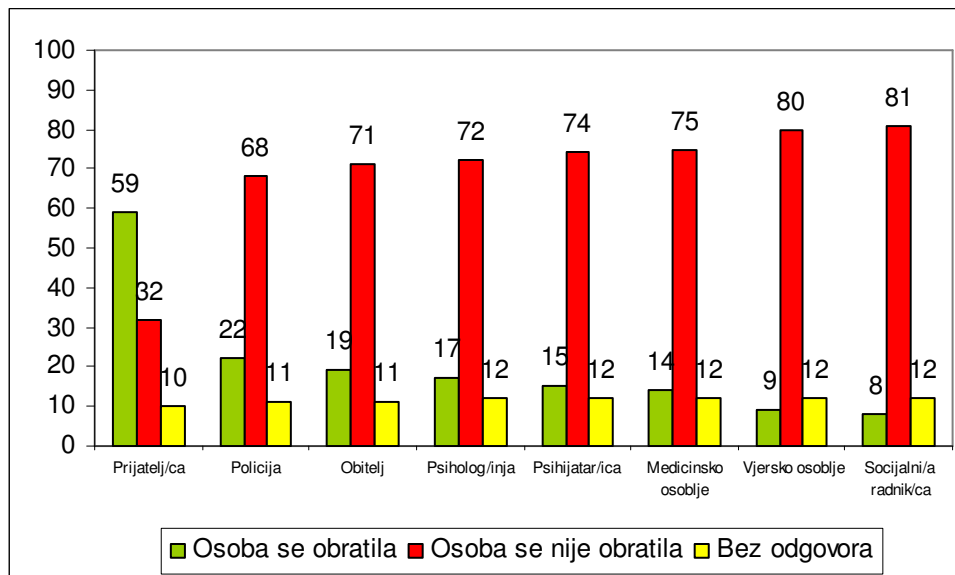
«Silovanje, seks protiv moje volje!»

Žena, 25 godina

«Jedan me tip zatvorio u sobu i htio silovati jer sam gej. Odgovorila sam ga nakon dva sata borbe time što sam tvrdila da sam promiskuitetna i potencijalno HIV pozitivna jer sam bila i van države.»

5.1.2. TRAŽENJE POMOĆI NAKON DOŽIVLJENOG NASILJA

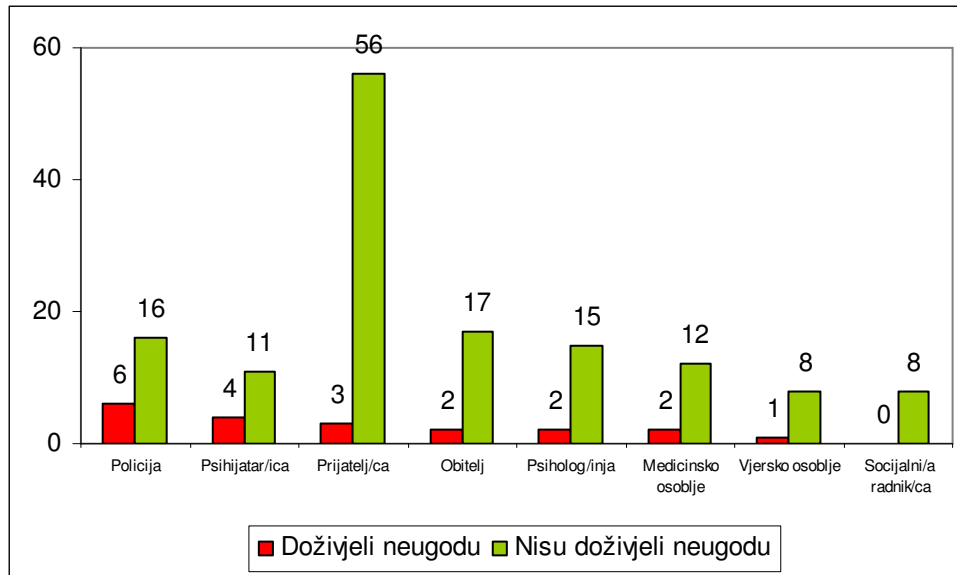
Nakon doživljenog nasilja žrtve često traže pomoć, bilo da se radi o emocionalnoj potpori, medicinskoj pomoći ili informacijama. Općenito se pokazalo da je podrška obitelji, prijatelja, lokalne zajednice te profesionalaca u pomagačkim strukama važna za oporavak žrtava nasilja (Bard i Sangrey, 1986, prema Frieze i sur, 1987). Zbog toga smo ispitale kome su se sudionici i sudionice koji su doživjeli nasilje obratili za pomoć nakon proživljenog nasilja.

Slika 6. Broj osoba koje su doživjele nasilje od 2002. do kraja 2005. godine s obzirom na traženje pomoći od različitih osoba ili institucija (N=101)

Prijatelji su kategorija kojoj se za pomoć nakon doživljenog nasilja obratio najveći broj osoba. Znatno manji broj obraća se policiji, a još manji obitelji. Takav rezultat ne začuđuje budući da su mnoge homoseksualne i biseksualne osobe doživjele nasilje od obitelji zbog svoje seksualne orijentacije. Također, određeni dio homoseksualne i biseksualne populacije često izgrađuje čvršće odnose sa svojim prijateljima nego s vlastitom obitelji, tako da upravo u prijateljima vide mrežu podrške.

No, ne dobivaju svi pomoć koju su zatražili. Neke žrtve nasilja mogu doživjeti i negativne reakcije kao što su nezainteresiranost, ignoriranje ili odbijanje zato što su homoseksualne ili biseksualne orijentacije (Comstock, 1989; Gross i sur., 1988; Coates, Wortman i Abbey, 1979, prema Berrill i Herek, 1990). Takve negativne reakcije nazivaju se sekundarnom viktimizacijom (Berrill i Herek, 1990) za razliku od primarne viktimizacije odnosno nasilja zbog kojeg je osoba potražila pomoć. Smatralo se da je važno ispitati kakva su iskustva zlostavljanih osoba prilikom traženja pomoći od bliskih osoba i predstavnika institucija koje za cilj imaju pružanje pomoći i usluga žrtvama nasilja.

Slika 7. Broj osoba koje su se obratile za pomoć osobama i/ili institucijama nakon doživljenog nasilja od 2002. do kraja 2005. godine s obzirom na doživljenu neugodnost, nezainteresiranost, ignoriranje ili odbijanje

Ispitale smo jesu li žrtve nasilja koje su se obratile za pomoć raznim osobama ili institucijama doživjele neugodnost, nezainteresiranost, ignoriranje ili odbijanje. Pokazalo se da većina osoba koja je od prijatelja zatražila pomoć nije doživjela dodatna neugodna iskustva. Budući da se ostalim osobama ili institucijama obratio relativno malen broj ljudi, teško je izvući sigurne zaključke o učestalosti doživljavanja sekundarne viktimizacije od tih institucija ili njihovih predstavnika. Valjalo bi provesti istraživanje na većem broju žrtava nasilja koje su se obratile policiji, liječnicima i ostalom bolničkom osoblju ili stručnjacima za mentalno zdravlje kako bi se utvrdilo koliko je raširena sekundarna viktimizacija i u kojem obliku se javlja. Važno je osmisliti i primijeniti strategije za njezino smanjivanje ili uklanjanje jer se upravo zbog straha od sekundarne viktimizacije mnoge osobe ne odlučuju na prijavljivanje nasilja koje im se dogodilo (Comstock, 1989; Morgen i Grossman, 1988, prema Berrill i Herek, 1990).

Slijede primjeri iskustva s policijom i psihijatrom nakon traženja pomoći zbog doživljenog nasilja.

Muškarac, 30 godina

«Najboljeg prijatelja i mene je napala skupina pijanih klinaca na okretištu tramvaja na Remizi. Pretpostavljam da su nas napali jer su iz naše glasne svađe shvatili da smo pederi. Svađa i tuča se preselila u autobus koji je bio pun ljudi. Nitko od prisutnih se nije umiješao, uključujući i vozača. Policiju nismo zvali, ali je prijatelj išao u Hitnu zbog ozljede glave. Hitna pomoć je naknadno obavijestila policiju, no mi nismo rekli prave razloge tuče. Policija je bila korektna, ali počinitelji nisu pronađeni.»

Žena, 23 godine

«Moj odlazak psihijatru zbog depresije (velikim dijelom izazvane odnosom u obitelji kada se saznalo da imam curu) nije bilo ugodno iskustvo. Po mom mišljenju ponašao se vrlo neprofesionalno. Odmah sam mu istaknula da sam homoseksualne orijentacije i da ako smatra to bolešću da idem dalje. Rekao je da je to moja osobna stvar i da može biti objektivan i profesionalan. Osim što je ležao na kauču za vrijeme cijelog razgovora upitao me totalno nepotrebno pitanje kako bi mi dokazao praktičnim primjerom da uzrok svih mojih problema leži u mojoj seksualnoj orijentaciji: što bi se desilo da jednog dana na stup zalijepim oglas u kojem ja i moja djevojka tražimo stan («dvije homoseksualne osobe traže stan») – bi li mi se uopće netko javio i ako i bi cijena stana bi bila viša nego jednom heteroseksualnom paru – glupo pitanje i glupi komentar – potpuno nepotrebno.»

Žena, 30 godina

«Bila sam 3 godine u vezi sa ženom koju je muž tukao i zlostavljao na sve načine. Jedna od situacija u kojoj smo završili u policijskoj postaji je završila tako da me je njen muž udario šakom u bradu pred policajcima. Poslije toga su nas policajci gledali kao da smo smeće. Dali su nam pola sata pred njenim mužem s riječima da jedino što možemo napraviti je otići kod liječnika i privatnom tužbom tužiti njezinog muža.»

5.1.3. PRIJAVA NASILJA

Ispitale smo i jesu li žrtve nasilja prijavile nasilje policiji te jesu li se obratile Pravnom timu Iskoraka i Kontre za savjet.

Čak 80% osoba koje su doživjele neki oblik nasilja u razdoblju od 2002. do kraja 2005. godine to nasilje nisu prijavile policiji. Razlozi neprijavlivanja nasilja policiji variraju od nepovjerenja prema policiji, vlastite procjene nedostatne težine nasilja za prijavu policiji, do straha, srama i nelagode.

U nastavku teksta iznosimo primjere razloga neprijavlivanja nasilja policiji te uz njih navodimo i vrste nasilja koje je svaka osoba doživjela.

«Nisam zato što ne vjerujem u učinkovitost policije, ali je zato traumatološka bolnica prijavila njima jer sam imao teže tjelesne ozljede.»

(Osoba koja je doživjela uvrede, psovke ili pljuvanje, prijetnje fizičkim nasiljem, bacanje predmeta, gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje te bila udarana ili pretučena rukama, nogama ili nekim predmetom.)

«Zbog osobnog iskustva homofobije u policiji i pravosuđu.»

(Osoba koja je doživjela uvrede, psovke ili pljuvanje, ucjene, prijetnje fizičkim nasiljem, prijetnje napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem, praćenje ili trčanje za osobom, uništavanje imovine, bacanje predmeta na sebe, neželjene seksualne prijedloge, pokušaj seksualnog napada ili silovanja, gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje te bila udarana ili pretučena rukama, nogama ili nekim predmetom.)

«Nije bilo prestrašno.»

(Osoba koja je doživjela uvrede, psovke ili pljuvanje, neželjene seksualne prijedloge, neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote.)

«Zbog srama.»

(Osoba koja je doživjela kontroliranje kretanja, uskraćivanje novca i materijalne sigurnosti, uvrede, psovke ili pljuvanje, ucjene, prijetnje fizičkim nasiljem, praćenje ili trčanje za osobom, gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje, bila udarana ili pretučena rukama, nogama ili nekim predmetom, doživjela neželjene seksualne prijedloge, pokušaj seksualnog napada ili silovanja te neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote.)

«Zbog straha od daljnjih komplikacija koje bi mogle nastati prijavom.»

(Osoba koja je doživjela uvrede, psovke ili pljuvanje, neželjene seksualne prijedloge, prijetnje fizičkim nasiljem, praćenje ili trčanje za sobom, gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje te bila udarana ili pretučena rukama, nogama ili nekim predmetom.)

«Zato što sam se prvi put preplašio i nisam se imao kome obratiti, a kasnije zato što sam mislio da nema smisla.»

(Osoba koja je doživjela uvrede, psovke ili pljuvanje, prijetnje fizičkim nasiljem, praćenje ili trčanje za sobom te bila udarana ili pretučena rukama, nogama ili nekim predmetom.)

Čak 78% osoba koje su doživjele neki oblik nasilja u razdoblju od 2002. do kraja 2005. godine nisu se obratile za savjet Pravnom timu Iskoraka i Kontre. Analizom odgovora sudionika i sudionica na pitanje zašto nisu prijavili nasilje Pravnom timu, saznale smo da većina ljudi procjenjuje da nije postojala pravna osnova za prijavu nasilja, neki su smatrali da je prijava nepotrebna, a određeni dio ljudi je izrazio nepovjerenje i odbojnost prema Iskoraku i Kontri. Važno je reći da veći dio osoba, koje su doživjele teže seksualno nasilje ili su bile fizički napadnute, nisu bile informirane o radu Pravnog tima. Dolje su nabrojani razlozi zbog kojih se osobe koje su doživjele teže nasilje poput fizičkih napada, pokušaja seksualnog napada ili silovanja, neželjenog diranja ili zadovoljavanja pohote nisu obratile Pravnom timu za pomoć.

«Nisam znao da postoji Pravni tim.»

«Nisam znala da to postoji.»

«Nisam dovoljno informirana!!!»

«Ne znam broj telefona niti adresu.»

«Jer ne vjerujem u njihovu stručnost.»

«A što mi oni mogu pomoći?»

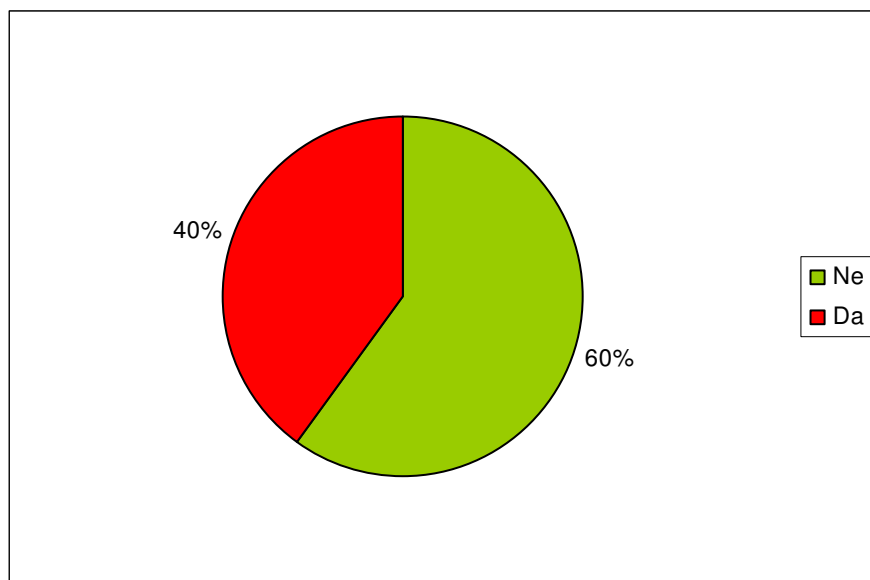
«Bio sam premlad.»

«Bilo mi je prvi put i na neki način nisam imao hrabrosti.»

«Ne da mi se zamarati, to su samo nepoznate osobe.»

5.2. Nasilje doživljeno prije 2002. godine

U analizu nasilja koje se dogodilo prije 2002. godine uključile smo samo one osobe koje se više od 4 godine nazivaju lezbijkom, gejem ili biseksualnom osobom. Smatrale smo da je ispravno analizirati incidente nasilja samo na osobama koje se duže vrijeme identificiraju kao homoseksualne ili biseksualne budući da želimo usporediti broj incidenata nasilja zbog seksualne orijentacije prije i poslije 2002. godine.

Slika 8. Ukupno nasilje doživljeno prije 2002. godine za cijeli uzorak

Od ukupno 156 osoba, 40% ih je doživjelo neki oblik nasilja zato što je netko mislio da su homoseksualni ili biseksualni.

Tablica 14. Ukupno nasilje i kategorije nasilja doživljene prije 2002. godine za cijeli uzorak (N=167), zasebno za žene (N=72) i muškarce (N=93), te χ^2 -test za razlikovanje žena i muškaraca u iskustvu nasilja⁷

	Svi		Žene		Muškarci		χ^2
	N	%	N	%	N	%	
Ukupno nasilje	62	40,0%	25	37,3%	35	40,7%	0,181
Ekonomsko	24	15,0%	12	17,1%	12	13,6%	0,372
Psihološko	53	33,5%	21	30,9%	30	34,1%	0,179
Fizičko	30	18,6%	10	14,3%	19	21,3%	1,311
Seksualno	25	15,4%	13	18,6%	12	13,3%	0,819

N = broj sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

% = postotak sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

⁷ Svi χ^2 -testovi su neznačajni na razini $p > 0,05$. Broj sudionika i sudionica se može razlikovati od analize do analize zbog nekog ispuštenog odgovora.

Kada usporedimo 4 kategorije nasilja, uviđamo da je psihološko nasilje najčešće doživljena kategorija (33,5%) u razdoblju prije 2002. godine (Tablica 14.). Za njim po učestalosti slijedi fizičko (18,6%) te ekonomsko i seksualno nasilje (15%).

Sukladno nalazima američkih studija (D'Augelli i Grossman, 2001; Herek, Gillis i Cogan, 1999), a i našim podacima o nasilju doživljenom od 2002. do kraja 2005. godine, najčešće su doživljeni verbalni napadi poput uvreda (30,7%) (Tablica 15, prilog 1). Postotak osoba koji je doživio prijetnje fizičkim nasiljem (19,4%) ili praćenje osobe (15,2%) nije drugačiji u odnosu na razdoblje nakon 2002. godine (Tablica 10, prilog 1). No, uočava se velika razlika kod neželjenih seksualnih prijedloga kojih je prije 2002. godine bilo dvostruko manje (15,3%) nego nakon 2002. godine.

Fizičko nasilje je po učestalosti druga kategorija nasilja doživljenog prije 2002. godine zbog seksualne orijentacije. Gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje doživjelo je 13,5% osoba, a 11,1% ih je bilo pretučeno rukama, nogama ili nekim predmetom. Neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote kao oblik seksualnog nasilja doživjelo je 15,3% osoba.

Razlike između žena i muškaraca ne postoje niti u iskustvu doživljenog sveukupnog nasilja, pa tako niti na razini pojedinih kategorija niti incidenata nasilja.

Prije 2002. godine su neki oblici nasilja doživljeni i više puta (Tablica 16, prilog 1). Uvrede ili psovke, prijetnje fizičkim nasiljem te neželjene seksualne prijedloge je dva, tri i više puta doživjelo oko 12% osoba, a guranje, povlačenje za kosu ili šamaranje te praćenje osobe 6% ukupnog uzorka.

5.3. Usporedba nasilja doživljenog prije 2002. i od 2002. do kraja 2005. godine

Željele smo vidjeti postoji li razlika u raširenosti nasilja prije (Tablica 15, prilog 1) i nakon 2002. godine (Tablica 10, prilog 1) usporedbom postotaka osoba koje se ne definiraju kao heteroseksualne u ta dva razdoblja⁸. Najuočljivije je da je više osoba doživjelo uvrede i neželjene seksualne prijedloge nakon 2002. godine. Jedna od pretpostavki za objašnjenje češćeg javljanja tih incidenata nakon 2002. godine jest interakcija veće vidljivosti LGB osoba i veće zastupljenosti teme homoseksualnosti u javnosti i medijima te manjeg skrivanja seksualne orijentacije kod LGB osoba. Zbog toga su LGB osobe lakše uočljive od strane nepoznatih ljudi, pa i onih koji su skloni nasilju nad njima. S druge strane, možda se LGB osobe teže dosjećaju uvreda i neželjenih seksualnih prijedloga koje su se dogodile prije više vremena, pa su zato prijavljivale samo nedavne takve incidente. Naravno, jedino longitudinalno istraživanje i vođenje statistika o nasilju motiviranog mržnjom prema osobama homoseksualne i biseksualne orijentacije može dati informaciju o trendu porasta ili pada nasilja nad LGB osobama.

5.4. Nasilje nad nepoznatim i bliskim LGBT osobama

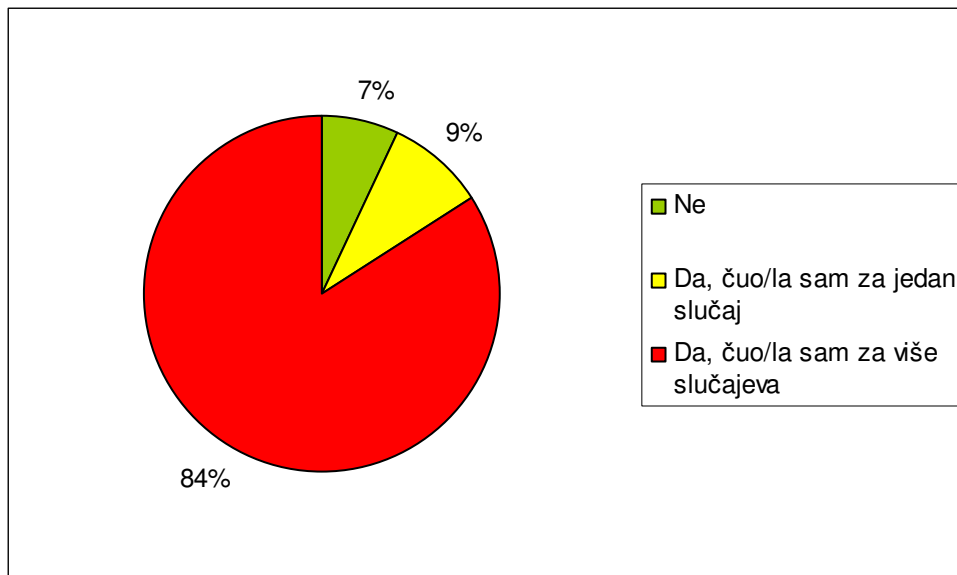
Garnets i sur. (1990) smatraju da je cijela gej zajednica viktimizirana napadom na jednu homoseksualnu ili biseksualnu osobu te da takvo nasilje stvara klimu straha zbog koje lezbijke, gejevi i biseksualne osobe osjećaju potrebu skrivanja svoje seksualne orijentacije. Zbog toga nas je, osim vlastitog iskustva s nasiljem, zanimalo i koliko su sudionici i sudionice istraživanja upoznati s nasiljem nad drugim LGBT osobama u Hrvatskoj.

Ispitale smo jesu li sudionici i sudionice istraživanja čuli za ili poznaju li neku LGBT osobu koja je doživjela fizički napad ili je ubijena zbog svoje seksualne orijentacije.

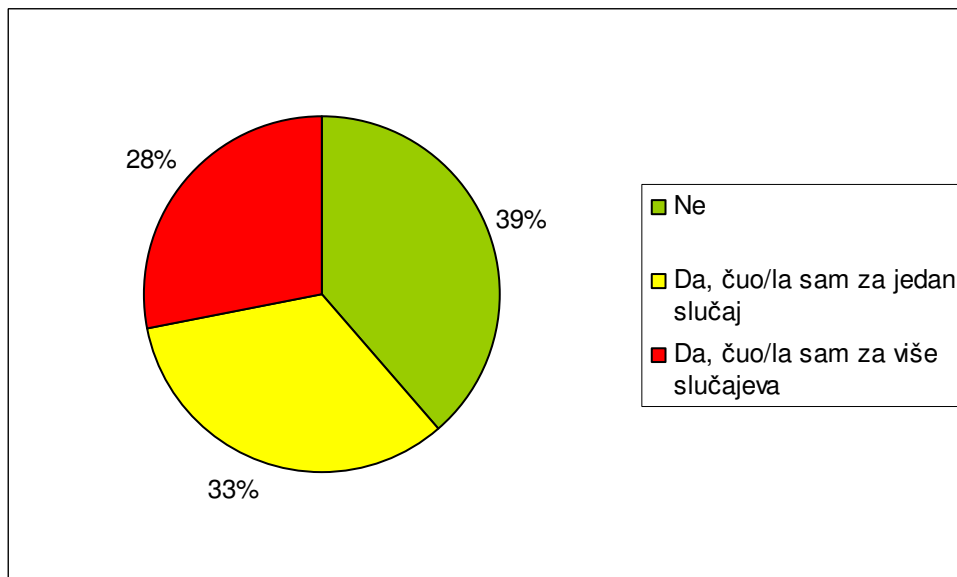
⁸ U interpretaciju ovih razlika ušle smo oprezno budući se radi o dva nejednako duga vremenska razdoblja. Razdoblje od 2002. do kraja 2005. godine dugo je 4 godine, a period prije 2002. u kojem su sudionici mogli doživjeti nasilje zbog svoje seksualne orijentacije može biti i duži od 4 godine, ovisno o tome koliko se dugo osoba definira kao homoseksualna ili biseksualna. Pokazalo se da se 50% ljudi, koji se prije 2002. godine smatraju lezbijkom, gejem ili biseksualnom osobom, tako počelo nazivati unazad 3 do 13 godina od 2002. godine.

Slika 9. Postoci odgovora na pitanje «Jeste li ikada čuli da je neka, Vama osobno nepoznata, LGBT osoba u Hrvatskoj zbog svoje seksualne orijentacije doživjela fizičko nasilje?» (N=201)

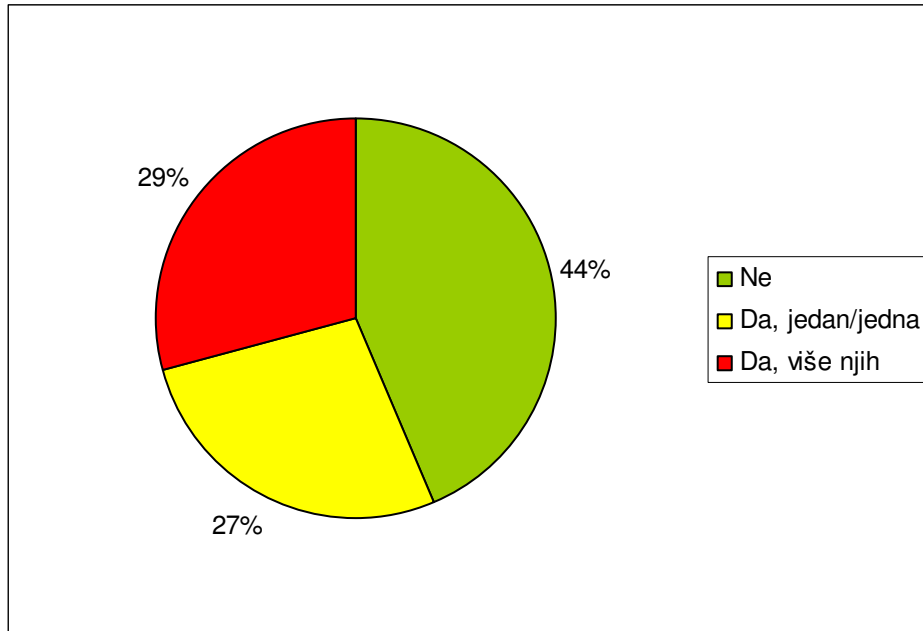
Većina sudionika i sudionica istraživanja je čula za više slučajeva u kojima je neka LGBT osoba u Hrvatskoj doživjela fizičko nasilje, manji broj je čuo za jedan takav slučaj, a najmanji broj ljudi nije čuo za takve slučajeve.

Slika 10. Postoci odgovora na pitanje «Jeste li ikada čuli da je neka, Vama osobno nepoznata, LGBT osoba u Hrvatskoj zbog svoje seksualne orijentacije ubijena?» (N=192)

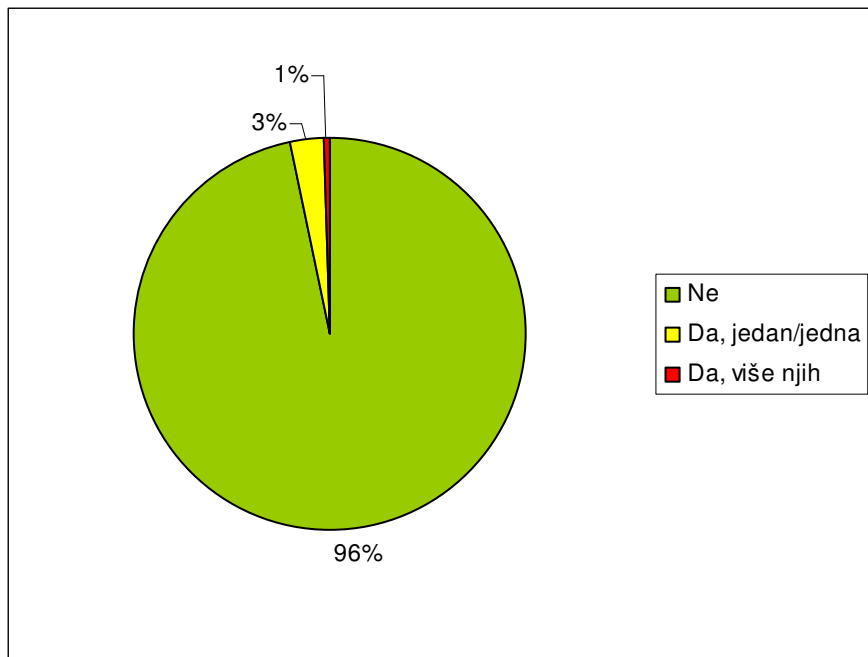
Trećina osoba je čula za jedan slučaj ubojstva zbog seksualne orijentacije u Hrvatskoj, a nešto manji postotak njih je čuo za više takvih slučajeva.

Kada uzmemo u obzir da velik broj osoba zna za slučajeve fizičkog nasilja i ubojstava nad LGBT osobama u Hrvatskoj te da saznanja o nasilju nad drugima povećavaju osjećaj ranjivosti i straha, posebno kada se žrtve percipiraju sličnima sebi (Skogan i Maxfield, 1981; Tyler, 1981, 1984, prema Frieze i sur., 1987), možemo pretpostaviti da ovakvi događaji negativno utječu na osjećaj sigurnosti i samopouzdanje velikog broja lezbijki, gejeva i biseksualnih osoba.

Slika 11. Postoci odgovora na pitanje «Je li Vama osobno bliska LGBT osoba (partner/ica, prijatelj/ica) zbog svoje seksualne orijentacije bio/la žrtva fizičkog nasilja» (N=202)

Čak 56% ispitanika i ispitanica u uzorku ima jednog ili više prijatelja ili partnera koji su zbog svoje seksualne orijentacije doživjeli fizičko nasilje.

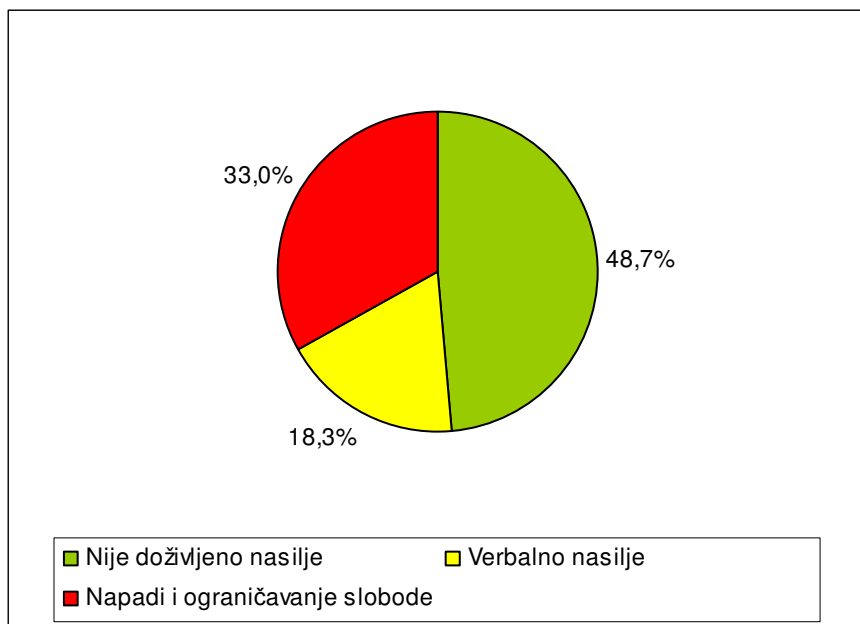
Slika 12. Postoci odgovora na pitanje «Je li Vama osobno bliska LGBT osoba (partner/ica, prijatelj/ica) zbog svoje seksualne orijentacije bio/la žrtva ubojstva?» (N=185)

Bliske osobe većine sudionika i sudionica nisu ubijene zbog seksualne orijentacije, no 3% njih je doživjelo gubitak jedne, a 1% gubitak više bliskih osoba.

Nasilje nad bliskim osobama pogađa njihove prijatelje i partnere jer se i oni moraju naučiti nositi s iskustvom nasilja. U slučaju ubojstva, moraju se naučiti nositi s fizičkim gubitkom žrtve, a u slučaju fizičkog nasilja s reakcijama žrtve (Garnets i sur., 1990). Na kraju oni sami moraju pronaći osjećaj smisla i vratiti osjećaj sigurnosti što nije lako s obzirom da im se zbog seksualne orijentacije može dogoditi slično nasilje koje su proživjele i njihove bliske osobe.

5.5. Odnos iskustva nasilja, varijabli povezanih sa seksualnom orijentacijom i indikatora psihološke dobrobiti

Pokazalo se da je oko 60% osoba koje su doživjele nasilje, pretrpjelo više od jedne kategorije nasilja te zbog toga sudionike i sudionice nismo mogle podijeliti na one koji su doživjeli npr. samo psihološko ili samo fizičko nasilje, već nam je bila potrebna drugačija kategorizacija. Odlučile smo se za novu kategorizaciju nasilja prema kojoj je uzorak podijeljen u tri podskupine: osobe koje nisu doživjele nasilje, osobe koje su doživjele samo verbalno nasilje te osobe koje su doživjele napade i ograničavanje slobode. Budući da je velik broj osoba koje su doživjele napade i ograničavanje slobode doživio i verbalno nasilje (N=59), a manji broj ih je doživio isključivo napade i ograničavanje slobode bez verbalnog nasilja (N=6), te dvije podskupine su spojene u jednu, koja se naziva napadi i ograničavanje slobode⁹ (N=65). Prema toj kategorizaciji u verbalno nasilje ubrajaju se svi verbalni incidenti: sve vrste prijetnji, uvrede i ucjene te neželjeni seksualni prijedlozi. U kategoriju napada i ograničavanja slobode ubrajaju se svi fizički i seksualni napadi, praćenje osobe i uništavanje imovine, izbacivanje iz doma, uskraćivanje materijalne sigurnosti i kontroliranje kretanja. U prosjeku su osobe, koje su doživjele samo verbalno nasilje, doživjele 2 incidenta nasilja, dok su osobe, koje su doživjele napade i ograničavanje slobode, u prosjeku doživjele 5 incidenata nasilja. Dakle, razlika između tih podskupina nije samo u vrsti već i u količini proživljenog nasilja te možemo reći da je i iz tog razloga kategorija «napada» definirana kao teže nasilje.

Slika 13. Vrsta iskustva s nasiljem doživljenim od 2002. do kraja 2005. godine za cijeli uzorak

⁹ Kategorizaciju sličnu ovoj proveli su D'Augelli i Grossman (2001) u istraživanju viktimizacije nad odraslim LGB osobama. Oni su uzorak podijelili na osobe koje nisu doživjele nikakvo nasilje, one koje su doživjele samo verbalno nasilje (bez fizičkog) i one koje su doživjele fizičko nasilje (a mogu uključivati osobe koje su također doživjele i verbalno nasilje).

Tablica 17. Postoci i frekvencije osoba koje su imale različita iskustva s nasiljem (nisu doživjele nasilje, samo verbalno nasilje te napadi i ograničavanje slobode) od 2002. do kraja 2005. godine za cijeli uzorak (N=197), zasebno za žene (N=97) i muškarce (N=97) te χ^2 -test¹⁰ za razlikovanje žena i muškaraca u iskustvu nasilja

Kategorije iskustva s nasiljem	Svi		Žene		Muškarci		X ²
	N	%	N	%	N	%	
Nije doživio/jela nasilje	96	48,7%	46	47,4%	48	49,5%	0,105
Verbalno nasilje	36	18,3%	18	18,6%	18	18,6%	
Napadi i ograničavanje slobode	65	33,0%	33	34,0%	31	32,0%	

N = broj osoba

% = postotak osoba od ukupnog uzorka, odnosno od ukupnog broja žena ili muškaraca

Iz Tablice 17. uočljivo je da gotovo polovina uzorka nije doživjela nikakvo nasilje, da je trećina doživjela napade i ograničavanje slobode, a oko 20% verbalno nasilje te da ne postoji razlika među spolovima u iskustvu nasilja.

¹⁰ χ^2 - test je izračunat na temelju spola (ženski i muški) i iskustva nasilja. Test je neznačajan na razini p>0,05.

5.6. Otvorenost u vezi seksualne orijentacije i skrivanje seksualne orijentacije od socijalne okoline

Željelo smo istražiti koliko su LGB osobe otvorene svojoj okolini glede seksualne orijentacije i u kojoj mjeri i na koje načine skrivaju svoju homoseksualnost ili biseksualnost kako bi izbjegle nelagodu, diskriminaciju ili nasilje. Zanimalo nas je i kakav je odnos skrivanja i otvorenosti s doživljenim nasiljem.

5.6.1. OTVORENOST U VEZI SEKSUALNE ORIJENTACIJE

Ispitale smo koliko je bliža okolina upoznata sa seksualnom orijentacijom sudionika i sudionica istraživanja te postoji li razlika između osoba različitog iskustva s nasiljem u otvorenosti glede seksualne orijentacije.

Tablica 18. Deskriptivna statistika i postoci osoba s obzirom na odgovore o otvorenosti glede seksualne orijentacije majci (N=181) i ocu (N=163)

	M	SD	1	2	3	4
Zna li Vaša majka za Vašu seksualnu orijentaciju?	2,78	1,146	17,7%	25,4%	17,7%	39,2%
Zna li Vaš otac za Vašu seksualnu orijentaciju?	2,26	1,143	33,7%	27,6%	17,2%	21,5%

M = aritmetička sredina

SD = standardna devijacija

1 = Ne, siguran/na sam da ne zna.

2 = Pretpostavljam da ne zna.

3 = Pretpostavljam da zna.

4 = Da, siguran/na sam da zna.

Oko 40% sudionika i sudionica je sigurno da im majke znaju za njihovu seksualnu orijentaciju, dok je samo oko 20% u to sigurno za očeve. U skladu s tim, oko trećine osoba je sigurno da im očevi ne znaju za njihovu seksualnu orijentaciju, dok je upola manje majki koje to sigurno ne znaju. Češće otkrivanje seksualne orijentacije majkama nego očevima poznato je i iz drugih studija (npr. D'Augelli, 2002).

Tablica 19. Deskriptivna statistika i postoci osoba s obzirom na odgovore o otvorenosti glede seksualne orijentacije braći/sestrama (N=167), prijateljima/cama (N=201) i kolegama/icama (N=198)

	M	SD	1	2	3	4	5	6
Znaju li Vaši braća i/ili sestre za Vašu seksualnu orijentaciju?	3,77	2,005	19,8%	15,0%	13,2%	9,6%	5,4%	37,1%
Znaju li Vaši/e prijatelji/ce za Vašu seksualnu orijentaciju?	4,56	1,264	1,5%	4,5%	10,0%	39,3%	10,0%	34,8%
Znaju li osobe u Vašem radnom	3,37	1,525	13,6%	17,2%	19,7%	30,8%	5,1%	13,6%

okruženju (u školi, na fakultetu ili poslu) za Vašu seksualnu orijentaciju?								

M = aritmetička sredina

SD = standardna devijacija

1 = Ne, siguran/na sam da nitko ne zna.

2 = Pretpostavljam da nitko ne zna.

3 = Pretpostavljam da neki/e znaju.

4 = Da, siguran/na sam da samo neki/e znaju.

5 = Pretpostavljam da svi/e znaju.

6 = Da, siguran/na sam da svi/e znaju.

Oko trećine osoba je sigurno ili pretpostavlja da njihova braća ili sestre ne znaju za njihovu seksualnu orijentaciju, dok je gotovo 40% sigurno da znaju. Kada je riječ o prijateljima i kolegama, pokazalo se da su na radnom mjestu LGB ljudi znatno više zatvoreni nego u krugu prijatelja. Više od trećine osoba je sigurno da im svi prijatelji znaju koje su seksualne orijentacije što može upućivati na otvorenost relativno velikom krugu ljudi, a samo 13,6% je sigurno da su svi na radnom mjestu upoznati s njihovom homoseksualnošću ili biseksualnošću. Ovakvi rezultati ne čude budući da možemo pretpostaviti da prijatelje i prijateljice biramo, što najčešće nismo u mogućnosti činiti s kolegama i kolegicama na radnom mjestu. Također možemo pretpostaviti da strah od gubitka posla i/ili diskriminacije na istom utječe na zatvorenost tj. na kontrolu informacija koje ispitanici i ispitanice o sebi pružaju unutar radne okoline.

Da je njihov strah opravdan potvrđuju rezultati istraživanja koje je objavila agencija Henda 2005. godine¹¹. Na pitanje «Biste li zaposlili deklariranog homoseksualca ili homoseksualku?» čak 66% osoba zaduženih za donošenje poslovnih odluka u 202 hrvatska poduzeća odgovorilo je negativno.

5.6.2. NASILJE DOŽIVLJENO OD 2002. DO KRAJA 2005. GODINE I OTVORENOST U VEZI SEKSUALNE ORIJENTACIJE

Osobe koje nisu doživjele nasilje manje su otvorene roditeljima i kolegama u pogledu svoje seksualne orijentacije nego osobe koje su doživjele nasilje, bez obzira na kategoriju nasilja (Tablica 20, prilog 1). Sudionici i sudionice koji su doživjeli samo verbalno nasilje otvoreniji su braći i sestrama od onih koji nisu doživjeli nasilje. Prijateljima su najotvoreniji oni koji su doživjeli verbalno nasilje, a za njima slijede oni koji su doživjeli napade i ograničavanje slobode, dok su najmanje otvorene osobe koje nisu doživjele nasilje.

Ovakve rezultate možemo pokušati obrazložiti na dva načina. Možemo pretpostaviti da veća otvorenost u pogledu seksualne orijentacije može voditi većoj vjerojatnosti da se doživi nasilje. Drugo, možemo pretpostaviti da se osobe koje dožive nasilje povjeravaju svojim bliskim osobama i traže od njih podršku te im se više otvaraju u pogledu svoje seksualne orijentacije. Pretpostavljamo da veća otvorenost oko seksualne orijentacije

¹¹ <http://www.iskon.hr/novac/page/2005/01/30/0056006.html> (30.01.2005.)

svojoj obitelji ili prijateljima/cama ne vodi nužno k nasilju, pogotovo stoga što su počinitelji najvećeg broja nasilja nepoznate osobe.

5.6.3. SKRIVANJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE

Osim same otvorenosti prema određenim osobama, ispitale smo i strategije skrivanja seksualne orijentacije u cilju izbjegavanja nelagode, diskriminacije ili nasilja.

Tablica 21. Deskriptivna statistika i postoci osoba s obzirom na odgovore o učestalosti skrivanja seksualne orijentacije s ciljem izbjegavanja nelagode, diskriminacije i/ili nasilja zbog svoje seksualne orijentacije

	M	SD	1	2	3	4	5
Nastojim izgledati onako kako društvo očekuje od mog spola ...	2,30	1,305	37,3%	22,9%	20,9%	10,0%	9,0%
Ponašam se onako kako se očekuje od mog spola ...	2,34	1,240	32,3%	27,4%	20,4%	13,4%	6,5%
Tajim svoju seksualnu orijentaciju ...	2,96	1,180	11,9%	25,4%	28,4%	23,9%	10,4%
Izbjegavam pričati o svojem ljubavnom ili seksualnom životu ...	2,94	1,292	16,1%	24,1%	22,6%	23,6%	13,6%
Iskrivljujem sliku o svojem ljubavnom životu (npr. prijatelji/ce mi "glume" partnere/ice) ...	2,00	1,312	54,0%	16,8%	11,4%	10,9%	6,9%
Prešućujem svoje stavove, misli i osjećaje o homo/biseksualnosti općenito ...	2,11	1,147	38,6%	29,7%	16,8%	11,4%	3,5%
Prešućujem svoje stavove, misli i osjećaje o LGBT pokretu, zajednici i osobama u Hrvatskoj ...	2,06	1,151	42,1%	26,2%	18,8%	8,9%	4,0%

... = zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

M = aritmetička sredina

SD = standardna devijacija

1 = Nikad

2 = Rijetko

3 = Ponekad

4 = Često

5 = Uvijek

Općenito gledajući veći je broj ljudi koji nikad ne koriste ili rijetko koriste strategije skrivanja seksualne orijentacije u cilju izbjegavanja nelagode, diskriminacije i nasilja zbog svoje seksualne orijentacije. Od svih strategija sudionici i sudionice istraživanja najčešće izbjegavaju pričati o svojem ljubavnom ili seksualnom životu i taje svoju seksualnu orijentaciju zbog straha od potencijalnih negativnih posljedica. No, čak više od dvije trećine osoba nikad ili rijetko iskrivljuje sliku o svojem ljubavnom životu (70,8%), ne prešućuje stavove o homoseksualnosti i o LGBT pokretu u Hrvatskoj (68,3%) i ne nastoji izgledati u skladu društvenim normama o izgledu žena i muškaraca (60,2%). Ove rezultate treba gledati i u svjetlu postupka traženja osoba za sudjelovanje u istraživanju

pri čemu pretpostavljamo da sudionici i sudionice istraživanja manje skrivaju seksualnu orijentaciju nego LGB osobe do kojih se nije uspjelo doći istraživanjem.

Na kraju možemo zaključiti da sudionici i sudionice istraživanja smatraju da im najviše nelagode, diskriminacije ili nasilja prijeti ako se upuste u aktivnosti koje direktno otkrivaju njihovu seksualnu orijentaciju kao što je pričanje o svojem istospolnom partneru te se zbog toga najrjeđe ponašaju na taj način.

5.6.4. NASILJE DOŽIVLJENO OD 2002. DO KRAJA 2005. GODINE I SKRIVANJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE

Kada smo ispitale razliku između osoba različitog iskustva s nasiljem i strategijama skrivanja seksualne orijentacije, pokazalo se da sudionici i sudionice koji su doživjeli verbalno nasilje najmanje taje svoju seksualnu orijentaciju i najmanje izbjegavaju pričati o svojem ljubavnom životu u usporedbi s osobama koje nisu doživjele nasilje i koje su doživjele teže nasilje (Tablica 22, prilog 1).

Osobe koje su doživjele verbalno nasilje manje iskrivljuju sliku o svojem ljubavnom životu i manje prešućuju stavove o homoseksualnosti i LGBT zajednici u Hrvatskoj, od osoba koje nisu doživjeli nasilje. Možemo zaključiti da LGB osobe koje su doživjele isključivo verbalno nasilje ne povlače u privatnost svoju seksualnost. Nasuprot njih su osobe koje uopće nisu doživjele nasilje i one koje su doživjele teže oblike nasilja. Čini se da su oni, koji nisu doživjeli nasilje, oprezniji, a oni koji su doživjeli teže oblike nasilja i više nasilja ustrašeni. S vjerojatnošću možemo utvrditi da svijest o prijetećoj socijalnoj sredini utječe na donošenje odluka o skrivanju seksualne orijentacije.

5.6.5. PONAŠANJE KOJE MOŽE OTKRITI SEKSUALNU ORIJENTACIJU U JAVNOSTI

Ispitale smo koliko sudionici i sudionice otvoreno sudjeluju u javnom životu LGBT zajednice i koliko otvoreno u javnosti pokazuju bliskost sa svojim istospolnim partnerom te izbjegavaju li ta ponašanja zbog opreza ili bojazni od nelagode, diskriminacije ili nasilja.

Tablica 23. Postoci osoba s obzirom na odgovore o posjećivanju LGBT prepoznatljivih mjesta u Hrvatskoj (N=202)

	1	2	3
Posjećujete li LGBT prepoznatljiva mjesta u Hrvatskoj (npr. gej klub, LGBT organizacije i grupe)?	71,8%	0,5%	27,7%

1 = Da, posjećujem.

2 = Ne posjećujem ih zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

3 = Ne posjećujem ih, ali iz nekog drugog razloga.

Tablica 24. Postoci osoba s obzirom na odgovore o dolaženju na javne LGBT manifestacije u Hrvatskoj (N=201)

	1	2	3
Dolazite li na javne LGBT manifestacije u Hrvatskoj (npr. Queer Zagreb ili Zagreb Pride)?	33,3%	20,9%	45,8%

1 = Da, dolazim.

2 = Ne dolazim zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

3 = Ne dolazim, ali iz nekog drugog razloga.

Tablica 25. Postoci osoba s obzirom na odgovore o pokazivanju bliskosti s istospolnim/om partnerom/icom u javnosti (N=201)

	1	2	3
Ljubite li se ili držite za ruku sa svojim/om istospolnim/om partnerom/icom u javnosti?	24,4%	43,8%	31,8%

1 = Da, činim to.

2 = Ne činim to zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

3 = Ne činim to, ali iz nekog drugog razloga.

Gotovo nitko ne izbjegava odlazak na LGBT prepoznatljiva mjesta zbog straha od mogućih negativnih posljedica. Znatno je veći broj onih koji izbjegavaju odlazak na manifestacije kao što su Queer Zagreb ili Zagreb Pride (20,9%), a još je veći postotak (43,8%) onih koji izbjegavaju znakove bliskosti s partnerom ili partnericom u javnosti, poput držanja za ruku ili ljubljenja. Pretpostavljamo da sudionici i sudionice procjenjuju da je, s većom izloženošću javnosti prilikom ponašanja koje se može povezati s homoseksualnošću, vjerojatnije da će se javiti nelagoda, diskriminacija i nasilje. Vjerojatno se LGB osobe osjećaju vidljivijima pa stoga ranjivijima i nezaštićenijima u javnom (heteroseksualnom) prostoru nego u gej-identificiranim mjestima poput prostora gej kluba ili LGBT organizacije.

5.7. Odnos nasilja doživljenog od 2002. do kraja 2005. godine s kolektivnim samopoštovanjem

Pozitivan socijalni identitet, u našem istraživanju identitet lezbijke, geja ili biseksualne osobe, važan je za psihičko zdravlje i osjećaj sigurnosti, pripadanja i vlastite vrijednosti (Calhoun i Acocella, 1990). U istraživanju nas je zanimalo u kojem je odnosu iskustvo nasilja sa samopoštovanjem koje proizlazi iz pripadnosti LGB populaciji tj. s kolektivnim samopoštovanjem vezanim uz skupinu osoba iste seksualne orijentacije. Nakon doživljenog nasilja zbog seksualne orijentacije, LGB osobe mogu početi povezivati vlastiti identitet kao homoseksualne ili biseksualne osobe s osjećajima straha, srama i nesigurnosti, a ne ljubavi i zajednice (Garnets i sur., 1990), no s druge strane, one se mogu još intenzivnije povezati s grupom ljudi vlastite seksualne orijentacije koja im nakon nasilja može postati važan izvor snage i podrške.

Tablica 26. Razlike¹² u kolektivnom samopoštovanju između tri skupine različitog iskustva s nasiljem doživljenim zbog svoje seksualne orijentacije od 2002. do kraja 2005. godine

	Nije doživio/jela nasilje (N=96)		Verbalno nasilje (N=36)		Napadi i ograničavanje slobode (N=65)		p
	M	SD	M	SD	M	SD	
Ukupni rezultat skale kolektivnog samopoštovanja	52,15 ^a	8,574	55,70 ^b	7,655	53,74 ^{ab}	7,912	>,05
Članstvo u grupi	14,63 ^a	3,453	16,42 ^b	3,382	15,63 ^{ab}	3,592	<,05
Privatno kolektivno samopoštovanje	15,77 ^{ab}	3,314	16,80 ^a	3,027	15,33 ^b	3,429	>,05
Javno kolektivno samopoštovanje	11,68	3,190	12,61	3,236	11,38	3,139	>,05
Važnost grupe za identitet	10,18 ^a	3,944	9,61 ^a	4,618	11,73 ^b	3,781	<,01

M = aritmetička sredina

SD = standardna devijacija

p = stupanj značajnosti

a, b, c = aritmetičke sredine označene istim slovom se međusobno statistički značajno ne razlikuju pri $p < 0,05$ (a aritmetičke sredine označene s «ab» se ne razlikuju od onih označenih s «a» i «b»)

Naši rezultati (Tablica 26.) su pokazali da sudionici i sudionice koji su doživjeli verbalno nasilje, imaju osjećaj da su vrjedniji i korisniji pripadnici LGB populacije od onih koji nisu doživjeli nasilje. Također smo dobile da je pripadnost LGB populaciji važnija u definiranju identiteta osobama koje su doživjele napade i ograničavanje slobode nego ostalim dvjema skupinama. Pretpostavljamo da doživljavanje težih oblika nasilja utiskuje svojevrsan pečat na osobnost LGB ljudi i da se time, bilo na pozitivan ili negativan način, LGB identitet izdvaja kao važan dio vlastitog shvaćanja i prihvaćanja.

¹² Za testiranje značajnosti razlika skupina različitog iskustva s nasiljem korišten je Kruskal-Wallisov test zbog nejednake veličine tih triju skupina. Kako bismo provjerile koje se skupine među sobom razlikuju koristile smo Mann - Whitneyev U test.

Žene imaju veće privatno kolektivno samopoštovanje tj. više osjećaju da je grupa kojoj pripadaju vrijedna truda i manje od muškaraca žale što pripadaju grupi ljudi svoje seksualne orijentacije.

5.8. Odnos nasilja doživljenog od 2002. do kraja 2005. godine s indikatorima psihološke dobrobiti

Žrtve nasilja pokazuju specifične reakcije na doživljeno nasilje koje mogu biti neposredne, kratkoročne ili dugoročne. Različiti oblici nasilja kao što su silovanje, fizički napad ili vandalizam rezultiraju vrlo sličnim posljedicama (Wirtz i Harrell, 1987). Te reakcije na doživljenu viktimizaciju mogu varirati od nevjerice i poricanja, usamljenosti, ranjivosti i samosažaljenja (Bard i Sangrey, 1986, prema Frieze i sur., 1987), preko gubitka identiteta i samopoštovanja do straha, anksioznosti i depresije (Nortman i Nadelson, 1976; Frank, Turner i Duffy, 1979; Ellis, Atkeson i Calhoun, 1981, prema Frieze i sur., 1987). Smatramo da nasilje zbog seksualne orijentacije ostavlja traga u načinu na koji se osobe ponašaju te na njihove osjećaje i uvjerenja. Žrtve nasilja su sklonije uvjerenju da svijet nije sigurno mjesto, da su ljudi zlonamjerni (Garnets i sur., 1990) te da im je potrebno biti na oprezu i skrivati vlastitu seksualnu orijentaciju od okoline.

Nalazi ovog istraživanja ukazuju da su osobe, koje su od 2002. do kraja 2005. godine doživjele napade i ograničavanje slobode zbog svoje seksualne orijentacije, anksioznije, depresivnije i nižeg samopoštovanja od osoba koje nisu doživjele nasilje i onih koje su doživjele samo verbalno nasilje (Tablica 27, prilog 1). Osim na ukupnom rezultatu anksioznosti, osobe koje su doživjele te teže oblike nasilja, anksioznije su i u situacijama u kojima ih drugi procjenjuju te u svakodnevnim i uobičajenim aktivnostima, npr. kada čitaju novine ili ručaju. Takvi rezultati nisu iznenađujući budući da su slične studije na homoseksualnoj populaciji pokazale da mladi, koji su doživjeli težu viktimizaciju, imaju izraženije probleme u mentalnom zdravlju (D'Augelli, 2002), a žrtve fizičkog nasilja imaju niže samopoštovanje od osoba koje nisu doživjele nasilje ili su doživjele samo verbalno nasilje (D'Augelli i Grossman, 2001).

Osim ovih statistički značajnih razlika, moramo istaknuti da se osobe koje nisu doživjele nasilje, osobe koje su doživjele verbalno nasilje i one koje su doživjele napade ne razlikuju u zadovoljstvu životom. Općenito se pokazalo da su sudionici i sudionice istraživanja uglavnom zadovoljni svojim životom.

Osim gore navedenih pokazatelja psihološke dobrobiti, željele smo ispitati i prisutnost suicidalnih misli i pokušaja, te traženja psihološke pomoći zbog depresivnih smetnji i korištenja antidepresiva u dotadašnjem životu. Te indikatore prvo navodimo za cijeli uzorak, a zatim dajemo usporedbu između skupina s različitim iskustvom doživljenog nasilja u posljednje 4 godine.

Tablica 28. Postoci osoba s obzirom na odgovore o postojanju suicidalnih misli i pokušaja, o traženju psihološke pomoći i korištenju antidepresiva tijekom života (N=201)

	Nikad	Jednom	Više puta
Jeste li ikada OZBILJNO razmišljali da si oduzmete život?	57,2%	21,9%	20,9%
Jeste li se ikada pokušali ubiti?	85,1%	11,9%	3,0%
Jeste li ikada zbog depresivnih smetnji potražili stručnu psihološku pomoć?	61,2%	27,4%	11,4%
Jeste li ikada koristili lijekove protiv depresije?	71,6%	13,9%	14,4%

Više od 40% sudionika i sudionica istraživanja je tijekom života ozbiljno pomišljalo na suicid, a polovica njih čak i više puta. Dvanaest posto osoba je pokušalo suicid jedan put u životu, a 3% više puta. Gotovo 40% osoba je zbog depresivnih smetnji potražilo stručnu psihološku pomoć, a preko jedne četvrtine je barem jednom u životu koristilo lijekove protiv depresije.

Uočile smo i povezanost iskustva doživljenog nasilja od 2002. do kraja 2005. s indikatorima suicidalnosti i depresivnosti, ali napominjemo da ovdje nije riječ o uzročno posljedičnim vezama nasilja i spomenutih indikatora (Tablica 29, prilog 1). Među osobama koje su barem jednom u životu ozbiljno razmišljale da si oduzmu život gotovo je dvostruko više ljudi koji su proživjeli neki oblik nasilja, dok je među osobama koje su se barem jednom u životu pokušale ubiti, gotovo četiri puta više onih koji su doživjeli nasilje u odnosu na ljude bez iskustva nasilja. U skladu s našim rezultatima koji upućuju na veću depresivnost kod žrtava težih oblika nasilja, pokazalo se da je među osobama koje su zbog depresivnih smetnji potražile stručnu psihološku pomoć, gotovo dva puta veći broj onih koji su doživjeli neki oblik nasilja. Sličan rezultat vrijedi i kada je riječ o korištenju lijekova protiv depresije.

5.9. Bliske LGBT osobe koje su doživjele nasilje, indikatori psihološke dobrobiti i kolektivno samopoštovanje

Osim što se moraju nositi sa strahom od potencijalnog nasilja ili s posljedicama doživljenog nasilja seksualne manjine se nekada trebaju suočiti i s nasiljem koje doživljavaju njihove bliske osobe. Naši rezultati pokazuju da LGB osobe, čije su bliske osobe doživjele fizičko nasilje zbog seksualne orijentacije, posebice kada ih je više, imaju slične simptome psihičkih poteškoća kao i osobe koje su doživjele teže oblike nasilja (Tablica 30, prilog 1). Osobe kojima je više bliskih LGBT osoba fizički napadnuto, općenito su anksioznije i depresivnije od onih čije bliske osobe nisu doživjele fizičko nasilje zbog svoje seksualne orijentacije, a također su anksioznije u situacijama u kojima ih drugi procjenjuju te prilikom obavljanja svakodnevnih aktivnosti. I u drugim istraživanjima se pokazalo da žrtvama bliske osobe imaju povišenu anksioznost i strah (Friedman i sur, 1982, prema Frieze i sur., 1987), posebno kada se žrtve percipiraju sličnima sebi (Skogan i Maxfield, 1981; Tyler, 1981, 1984, prema Frieze i sur., 1987), što se u ovom slučaju odnosi na seksualnu orijentaciju.

U skladu s nalazom o većoj depresivnosti kod ljudi čije su bliske osobe doživjele fizičko nasilje, pokazalo se da je veći broj njih imalo suicidalne misli ili pokušalo samoubojstvo u usporedbi s onima kojima bliske osobe nisu doživjele fizičku viktimizaciju (Tablica 31, prilog 1). Isti rezultat dobiven je i za traženje stručne psihološke pomoći, kao i za korištenje antidepresiva. Dva je puta više onih koji su ozbiljno pomišljali da si oduzmu život, a četiri puta više onih koji su to zaista pokušali ostvariti među sudionicima i sudionicama čije su bliske osobe doživjele fizičko nasilje. Među njima je također gotovo dva puta više onih koji su zbog depresivnih smetnji potražili stručnu psihološku pomoć te gotovo tri puta više onih koji su koristili lijekove protiv depresije u usporedbi s osobama čiji prijatelji ili partneri nemaju iskustva s fizičkim nasiljem.

Berrill i Herek (1990) smatraju da su istospolni partneri žrtava nasilja pod posebnim rizikom od sekundarne viktimizacije budući da pomažu žrtvama u traženju pomoći. Često ne mogu doći u posjet svojim partnerima u bolnicu jer ih se ne smatra članom uže obitelji (Garnet i sur., 1990). Osim toga, poznavanje osoba koje su fizički napadnute zbog seksualne orijentacije, kod homoseksualnih osoba može stvoriti osjećaj vlastite ranjivosti i uvjerenja da i oni sami mogu biti napadnuti zbog seksualne orijentacije.

Sudionici se ne razlikuju u ukupnom kolektivnom samopoštovanju bez obzira na to jesu li im bliske osobe doživjele fizičko nasilje (Tablica 32, prilog 1).

5.10. Odnos otvorenosti o seksualnoj orijentaciji i skrivanja seksualne orijentacije s indikatorima psihološke dobrobiti i kolektivnim samopoštovanjem

Do sada je uočeno da su iskustva nasilja povezana s otvorenošću i skrivanjem seksualne orijentacije te kolektivnim samopoštovanjem kao i indikatorima psihološke dobrobiti. Kako bismo dobile potpuniju predodžbu o međusobnom odnosu tih varijabli, ispitale smo kakva je povezanost otvorenosti i strategija skrivanja s kolektivnim samopoštovanjem i indikatorima psihološke dobrobiti.

5.10.1. OTVORENOST U VEZI SEKSUALNE ORIJENTACIJE I KOLEKTIVNO SAMOPOŠTOVANJE

Uočava se da je kolektivno samopoštovanje statistički značajno, ali samo lako¹³ povezano s otvorenošću ljudima iz obiteljskog, prijateljskog i radno/poslovnog kruga (Tablica 33, prilog 1). Snažniji osjećaj pripadanja LGB populaciji povezan je s većom otvorenošću majci, ocu, braći i sestrama, prijateljima te kolegama.

Važno je naglasiti da se ovdje radi o vrlo niskim korelacijama te da govorimo samo o povezanosti tih varijabli, a ne i o uzročno-posljedičnoj vezi među njima. Možemo pretpostaviti da je osjećaj vrednovanja i važnosti grupe kojoj LGB osoba pripada utjecao na to da se ona svojoj obitelji ili prijateljima povjeri u vezi svoje seksualne orijentacije. Isto tako mogle bismo pretpostaviti da ponos vlastitom grupom proizlazi iz otvorenosti glede vlastite seksualne orijentacije svojim prijateljima i njihovog prihvaćanja seksualne orijentacije. U svakom slučaju, treba naglasiti da je otvorenost osobama iz obiteljskog, prijateljskog i poslovnog kruga povezana s pozitivnim lezbijskim, gej ili biseksualnim identitetom.

5.10.2. OTVORENOST U VEZI SEKSUALNE ORIJENTACIJE I INDIKATORI PSIHOLOŠKE DOBROBITI

Iako je, primjerice, istraživanje D'Augellia (2002) pokazalo da više simptoma psihičkih poteškoća imaju adolescenti kojima roditelji ne znaju da su homoseksualni ili biseksualni, naši rezultati ukazuju da stupanj otvorenosti glede seksualne orijentacije nije povezan s anksioznošću, depresivnošću, osobnim samopoštovanjem i zadovoljstvom životom (Tablica 34, prilog 1). Pokazalo se da su osobama, koje su barem jednom tijekom života potražile psihološku pomoć, majke nešto upoznatiije sa seksualnom orijentacijom od onih koje nikada nisu potražile pomoć, no ovdje ne govorimo o uzročno posljedičnoj vezi tih varijabli. Razlike u stupnju otvorenosti s obzirom na varijable suicidalnih misli i pokušaja, te korištenja antidepresiva nisu značajne (Tablica 35, prilog 1). Pretpostavljamo da na odnos stupnja otvorenosti i simptoma psihičkih poteškoća utječe i način na koji su osobe iz okoline saznale za seksualnu orijentaciju ili njihova reakcija na saznanje, te da bi negativne reakcije mogle biti povezane s lošijim psihičkim zdravljem, a reakcije prihvaćanja s boljim zdravljem. Sam stupanj otvorenosti očito nije povezan s indikatorima psihološke dobrobiti.

---

¹³ Prema Petzu (1997) koeficijent korelacije «r od 0,00 do $\pm 0,20$ znači nikakvu ili neznatnu povezanost, r od $\pm 0,20$ do $\pm 0,40$ znači laku povezanost, r od $\pm 0,40$ do $\pm 0,70$ znači stvarnu značajnu povezanost, a r od $\pm 0,70$ do $\pm 1,00$ znači visoku ili vrlo visoku povezanost.» (str. 211)

5.10.3. SKRIVANJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE I KOLEKTIVNO SAMOPOŠTOVANJE

Kao što smo već spomenule, osobe koje su doživjele verbalno nasilje najmanje skrivaju seksualnu orijentaciju i imaju osjećaj da su vrjedniji pripadnici LGB populacije od onih koji nisu doživjeli nasilje te smo na osnovi toga pretpostavile da je jače kolektivno samopoštovanje povezano s rjeđim skrivanjem seksualne orijentacije. Rezultati su pokazali da što osoba bolje vrednuje LGB populaciju i jače osjeća da joj pripada to se rjeđe nastoji prikazati kao nehomoseksualna osoba (Tablica 36, prilog 1). Također, što osoba više smatra da okolina pozitivno procjenjuje homoseksualne osobe, to će manje prilagođavati izgled društvenim normama i izbjegavati pričati o ljubavnom životu.

Dakle, rezultati su potvrdili našu pretpostavku da je niža razina skrivanja seksualne orijentacije povezana s pozitivnim socijalnim identitetom geja, lezbijke ili biseksualne osobe. No utječe li bolje vrednovanje LGB populacije na nižu razinu skrivanja seksualne orijentacije ili niža razina skrivanja potiče veći ponos na svoju grupu možemo samo pretpostavljati. Možda je i veći ponos i niža razina skrivanja seksualne orijentacije potaknuto nekim trećim faktorom, kao što je veća prisutnost same teme homoseksualnosti u medijima, upoznatost okoline s problemima homoseksualaca i slično.

5.10.4. SKRIVANJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE I INDIKATORI PSIHOLOŠKE DOBROBITI

Do sada se pokazalo da su osobe koje su doživjele teže nasilje anksioznije, depresivnije i nižeg samopoštovanja od onih koje nisu doživjele nasilje i od žrtava verbalnog nasilja. Rezultati pokazuju da seksualnu orijentaciju najmanje skrivaju žrtve verbalnog nasilja, a najviše osobe koje nisu doživjele nasilje. Zato nas je zanimao odnos skrivanja seksualne orijentacije i indikatora psihološke dobrobiti. Pokazalo se da je viša razina samopoštovanja blago povezana s otvorenim iskazivanjem stavova o homoseksualnosti (Tablica 37, prilog 1). Skrivanje seksualne orijentacije s ciljem izbjegavanja nelagode, diskriminacije ili nasilja povezano je s anksioznošću u novim situacijama i u onima u kojima se osobu procjenjuje. Vjerojatno su LGB osobe opreznije u nejasnim situacijama te modificiraju svoje ponašanje, izgled ili stavove kako ih se ne bi povezal o s homoseksualnošću. U takvim situacijama LGB osobe moraju procijeniti koliko mogu imati povjerenja u nove ljude te uravnotežiti želju za iskazivanjem seksualne orijentacije s osjećajima straha i opreza zbog mogućih negativnih posljedica otkrivanja.

Možemo zaključiti da su osobe koje manje korigiraju svoje ponašanje i koje manje prešućuju svoje osjećaje i misli u cilju izbjegavanja nelagode, diskriminacije ili nasilja manje anksiozne i imaju veće osobno i kolektivno samopoštovanje. To je sukladno istraživanjima koja su pokazala da je psihološka prilagodba najviša kod žena i muškaraca koji su predani svojem gej identitetu i koji ne skrivaju svoju homoseksualnost ili biseksualnost od drugih (Bell i Weinberg, 1978; Hammersmith i Weinberg, 1978, prema Garnet i sur., 1990), dok oni koji skrivaju seksualnu orijentaciju mogu osjećati psihičke poteškoće uključujući i sniženo samopoštovanje (Bell i Weinberg, 1978, prema Garnet i sur., 1990).

Pokazalo se i da depresivnost i zadovoljstvo životom nisu povezani sa skrivanjem seksualne orijentacije (Tablica 37, prilog 1).

6. ZAKLJUČAK

Svrha istraživanja bila je ispitati koje oblike nasilja doživljavaju LGB osobe u Hrvatskoj zbog svoje seksualne orijentacije, tko su najčešći počinitelji nasilja te kako su iskustva nasilja povezana s indikatorima psihološke dobrobiti i samopoštovanjem vezanim uz pripadanje LGB populaciji. Zanimalo nas je i koliko su LGB osobe otvorene svojoj okolini u vezi seksualne orijentacije te u kojoj mjeri skrivaju da su homoseksualni ili biseksualni zbog straha od diskriminacije ili nasilja.

Ovo istraživanje pokazuje da je svaka druga lezbijka, gej i biseksualna osoba pretrpjela nasilje zbog svoje seksualne orijentacije u zadnje 4 godine. U razdoblju od 2002. do kraja 2005. godine je gotovo 40% sudionika i sudionica istraživanja doživjelo uvrede ili psovke, 28% neželjene seksualne prijedloge, a 20% prijetnje fizičkim nasiljem. Fizičko nasilje doživjelo je 14% sudionika i sudionica, od čega najčešće bacanje predmeta na osobu (10%). Pokazalo se i da mlađe LGB osobe doživljavaju više seksualnog i ekonomskog nasilja od starijih, a da žene češće doživljavaju neželjene seksualne prijedloge.

Nasilje nad LGB osobama najčešće su počinile njima nepoznate osobe, bilo na javnim otvorenim ili zatvorenim mjestima. Zabrinjavajuće je da se velik broj osoba odlučuje pokazivati agresiju prema ljudima koje ne poznaju samo zato što misle da su homoseksualne orijentacije. Jedino su kod ekonomskog nasilja daleko najčešći počinitelji članovi uže obitelji koji imaju moć nad materijalnom sigurnošću tih osoba. Ovi nalazi upućuju da se značajan broj LGB osoba ne može osjećati sigurno niti u javnom prostoru niti u svojem domu.

I u razdoblju prije 2002. znatan broj ljudi doživio je nasilje zbog seksualne orijentacije. Najčešće su to uvrede (30,7%), prijetnje fizičkim nasiljem (19,4%) i praćenje osobe (15,2%). Usporedba nasilja doživljenog prije i poslije 2002. godine ukazuje da je veći postotak ljudi doživio uvrede i neželjene seksualne prijedloge između 2002. i kraja 2005. godine nego prije 2002. godine.

Općenito gledajući, istraživanje pokazuje da je socijalna okolina žrtava nasilja upoznatija s njihovom seksualnom orijentacijom nego onih LGB osoba koje nisu doživjele nasilje. Prijateljima te braći i sestrama su najotvorenije osobe koje su doživjele isključivo verbalno nasilje. U skladu s tim, pokazalo se da žrtve verbalnog nasilja najmanje taje svoju seksualnu orijentaciju i najmanje izbjegavaju pričati o svojem ljubavnom životu u usporedbi s osobama koje nisu doživjele nasilje i koje su doživjele teže oblike nasilja.

Iskustvo nasilja povezano je i s LGB identitetom. Žrtve napada i ograničavanja slobode više od ostalih smatraju da pripadanje LGB populaciji utječe na doživljaj sebe. Pretpostavljamo da iskustvo s težim nasiljem zbog seksualne orijentacije dodatno ističe LGB identitet jer su osobe upravo zbog tog identiteta doživjele teško i mučno iskustvo. Što je osoba iskusila teže oblike nasilja to pripadnost LGB populaciji jače veže uz svoj identitet.

Kao i brojne studije prije ove i naša je pokazala da je iskustvo nasilja povezano s više simptoma psiholoških poteškoća. Naime, osobe koje su od 2002. do kraja 2005. godine doživjele napade i ograničavanje slobode zbog svoje seksualne orijentacije su anksioznije, depresivnije i nižeg samopoštovanja od osoba koje nisu doživjele nasilje i onih koje su doživjele samo verbalno nasilje.

Čak 84% sudionika i sudionica istraživanja je čulo za više nepoznatih LGBT osoba koje su doživjele fizičko nasilje zbog seksualne orijentacije. Također 56% ih ima jednu ili više bliskih osoba koje su fizički viktimizirane. Osobe kojima je više bliskih osoba napadnuto su depresivnije i anksioznije od ljudi kojima je jedna bliska osoba fizički napadnuta te onih kojima nije nijedna. Dakle, što je neka osoba pretrpjela teže oblike nasilja te što joj je više prijatelja/ica i partnera/ica doživjelo nasilje, to je depresivnija i anksioznija.

Pokazalo se da lezbijka, gej ili biseksualna osoba koja rjeđe prešućuje stavove o homoseksualnosti ima veće osobno samopoštovanje te da su anksiozniji oni koji više skrivaju seksualnu orijentaciju s ciljem izbjegavanja nelagode, diskriminacije ili nasilja.

Ovdje želimo navesti ograničenja našeg istraživanja i istaknuti potrebu za dodatnim istraživanjima nasilja nad LGB osobama. Na osnovi ovog istraživanja ne mogu se utvrditi uzročno posljedične veze između varijabli budući da je istraživanje korelacijsko. Iako se pokazalo da su iskustva nasilja povezana s lošijim psihičkim zdravljem, jedino nam longitudinalno istraživanje može sigurno pokazati koje su reakcije žrtava na nasilje te na koji se način oni i njihovi bližnji suočavaju s posljedicama. Nadalje, većina sudionika i sudionica istraživanja je u dobi od 20 do 39 godina što ograničava generalizaciju na ostale dobne skupine te stoga smatramo da je potrebno ispitati iskustva nasilja nad LGB adolescentima i osobama starijim od 40 godina. Između ostalog, potrebno je ispitati nasilje nad LGB osobama u regijama osim zagrebačke, osječke i riječke. Zbog specifične metodologije prikupljanja podataka, pretpostavljamo da su u ovom istraživanju sudjelovale osobe koje su otvorenije glede seksualne orijentacije te je pitanje mogu li se naši podaci generalizirati na osobe koje uopće nisu otvorene svojoj okolini. Korisno bi bilo ispitati i profil počinitelja i okolnosti različitih oblika nasilja te javljanje iskustava sekundarne viktimizacije. Osim toga bitno je istražiti i pozitivna iskustva i emocije koje LGB osobe dobivaju u LGB zajednici kao što su ponos, snaga, podrška, prijateljstvo i ljubav.

Ovo je prvo viktimizacijsko istraživanje na lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama u Hrvatskoj. Njime se upotpunjavaju rijetka saznanja o stigmatiziranom položaju LGB populacije kroz rasvjetljavanje raznovrsnosti i raširenosti homofobnog nasilja te negativnog utjecaja nasilja po mentalno zdravlje žrtava i njihovih prijatelja, partnera i partnerica. Također ukazuje na vezu nasilja s kolektivnim samopoštovanjem te na povezanost skrivanja seksualne orijentacije s mentalnim zdravljem lezbijki, gejeva i biseksualnih osoba.

Pred nama je dug i zahtjevan proces educiranja i senzibiliziranja cjelokupnog društva i socijalnih institucija koje se brinu za dobrobit svih građana i građanki o pitanjima prava i položaju seksualnih manjina u Hrvatskoj. Prevencija homofobnog nasilja, posljedica

nasilja i smanjenje sekundarne viktimizacije kao i bolja briga za LGB žrtve i njihove bližnje su ciljevi koji stoje pred zakonodavcem, policijom i pravosuđem, stručnjacima za pružanje pomoći žrtvama nasilja i LGBT udrugama.

7. PREPORUKE

Na kraju bismo istaknule nekoliko smjernica za zajednički rad zakonodavca, policije, pomagačkih struka, medija, LGBT udruga i drugih s ciljem rješavanja pitanja nasilja nad lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama te ublažavanja negativnih posljedica tog nasilja.

- Zakonodavcu: inkriminaciju zločina iz mržnje kojim se obuhvaćaju svi govori i akti mržnje usmjereni protiv spolnih, rodnih, seksualnih, vjerskih, nacionalnih i rasnih manjina.
- Državnoj statistici: unošenje i praćenje kategorije žrtve nasilja prema spolu/rodu, seksualnoj orijentaciji, vjeri, nacionalnosti i rasi u prijavi pravomoćne presude Državnom statističkom zavodu.
- Policiji, psiholozima/ginjama, psihijatrima/cama, liječnicima/cama i drugom medicinskom osoblju: pažljivo i obzirno postupanje prema žrtvama homofobije na način kojim se poštuje njihovo dostojanstvo, s ciljem izbjegavanja sekundarne viktimizacije.
- Medijima: pažljivo i obzirno prikazivanje žrtava homofobije i cjelokupne LGBT zajednice na način da se ne reproduciraju predrasude te da se poštuje njihovo dostojanstvo.
- LGBT udrugama:
  - Sustavno dokumentiranje i izvještavanje o svim oblicima nasilja i diskriminacije.
  - Organiziranje peer-savjetova¹⁴ za žrtve nasilja i diskriminacije, njihove partnere i partnerice te članove obitelji.
  - Organiziranje edukacijskih radionica svim nadležnim državnim tijelima, kao i pomagačkim strukama koje dolaze u doticaj sa žrtvama nasilja, njihovim partnerima i partnericama te članovima obitelji.

---

¹⁴ Peer-savjetova¹⁴ je savjetova¹⁴šte u kojem rade članovi i članice određene zajednice, u ovom slučaju bi to bili LGBT savjetodavci i savjetodavke za LGBT ljude.

8. BIBLIOGRAFIJA

Bahtijarević, Š. (1969.) *Rasprostranjenost religioznosti na području zagrebačke regije*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.

Bard, M.; Sangrey, D. (1986.) *The crime victim's book*. 2nd ed. New York: Brunner/Mazel.

Bell, A.P.; Weinberg, M.S. (1978.) *Homosexualities: a study of diversity among men and women*. New York: Simon & Schuster.

Berrill, K.T.; Herek, G.M. (1990.) «Primary and secondary victimization in anti-gay hate crimes: official response and public policy». *Journal of interpersonal violence* 5(3): 401-413.

Bezinović, P.; Marinović Bobinac A.; Marinović Jerolimov D. (2005.) «Kratka ljestvica religioznosti: validacija na uzorku adolescenata». *Društvena istraživanja* 14(1-2): 135-153.

Calhoun, F.J.; Acocella, R.J. (1990.) *Psychology of adjustment and human relationships*. New York: McGraw-Hill.

D'Augelli, A.R. (2002.) «Mental health problems among lesbian, gay, and bisexual youths ages 14 to 21». *Clinical child psychology and psychiatry* 7(3): 433-456.

D'Augelli, A.R.; Grossman, A.H. (2001.) «Disclosure of sexual orientation, victimization, and mental health among lesbian, gay, and bisexual older adults». *Journal of interpersonal violence* 16(10): 1008-1027.

Ellis, E.; Atkeson, B.; Calhoun, K. (1981.) «An assessment of long-term reactions to rape». *Journal of abnormal psychology* 90: 263-266.

European Parliament resolution on homophobia in Europe P6_TA-PROV (2006)0018. http://www.europarl.eu.int/omk/sipade3?SAME_LEVEL=1&LEVEL=0&NAV=S&DETAIL=&PUBREF=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0018+0+DOC+XML+V0//EN (14.02.2006.)

Frank, E., Turner, S.M.; Duffy, B. (1979.) «Depressive symptoms in rape victims». *Journal of affective disorders* 1: 269-277.

Frieze, I.H.; Greenberg, M.S.; Hymer, S. (1987.) «Describing the crime victim: psychological reactions to victimization». *Professional psychology: research and practice* 18(4): 299-315.

Friedman, K. et al. (1982.) *Victims and helpers: reactions to crime*. New York: Victim Services Agency.

Garnets, L.; Herek, G.M.; Levy, B. (1990.) «Violence and victimization of lesbians and gay men: mental health consequences». *Journal of interpersonal violence* 5(3): 366-383.

Greene, B.; Herek, G. ur. (1999.) *Psihologija ženske i muške homoseksualnosti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo.

Hammersmith, S.K.; Weinberg, M.S. (1973.) «Homosexual identity: commitment, adjustment, and significant others». *Sociometry* 36(1): 56-79.

Herek, G.M.; Berrill, K.T. (1990.) «Anti-gay violence and mental health: setting an agenda for research». *Journal of interpersonal violence* 5(3): 414-423.

Herek, G.M. (1990.) «The context of anti-gay violence: notes on cultural and psychological heterosexism». *Journal of interpersonal violence* 5(3): 316-333.

Herek, G.M.; Berrill, K.T. (1990.) «Documenting the victimization of lesbians and gay men: methodological issues». *Journal of interpersonal violence* 5(3): 301-315.

Herek, G.M.; Gillis, J.R.; Cogan, J.C. (1999.) «Psychological sequel of hate crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults». *Journal of consulting and clinical psychology* 57(6): 945-951.

Jojart, P.; Šipošova, M.; Daučíkova, A. (2002.) *Report on discrimination of lesbians, gay men and bisexuals in Slovakia*. Bratislava: Q Archive: Documentation and Information Centre.

Juras, S. (2005.) *LGBT prava zaštićena Ustavom - priručnik za korištenje antidiskriminacijskih odredbi i zakona RH*. Zagreb: Lezbijska grupa Kontra.

Kovačević, S.; Mežnarić, S. (2001.) *Nasilje nad ženama 2000.: izvještaj istraživanja*. Zagreb: Centar za žene žrtve rata.

Luhtanen, R.; Crocker, J. (1992.) «A collective self-esteem scale: self-evaluation of one's social identity». *Personality and social psychology bulletin* 18(3): 302-318.

Mason, G. (2002.) *The spectacle of violence*. London; New York: Routledge.

Nema posla za homoseksualce.

<http://www.iskon.hr/novac/page/2005/01/30/0056006.html> (30.01.2005.)

Nortman, M.; Nadelson, C. (1976.) «The rape victim: psychodynamic considerations». *American journal of psychiatry* 133: 408-412.

Palašek, M.; Bagić, D.; Čepić, A. (2002.) *Ljudska prava i stavovi o homoseksualnim osobama*. Zagreb: Agencija Puls za CARANA corporation.

Parmač, M. (2005.) *Stavovi studenata prema osobama homoseksualne orijentacije*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

Penrod, J. et al. (2003.) «A discussion of chain referral as a method of sampling hard-to-reach populations». *Journal of transcultural nursing* 14(2): 100-107.

Petz, B. (2004.) *Osnove statističke metode za nematematičare*. 5. izd. Zagreb: Naklada Slap.

Rosenberg, M. (1965.) *Society and the adolescent self-image*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Skogan, W.G.; Maxfield, M.G. (1981.) *Coping with crime: individual and neighborhood reactions*. Beverly Hills, Calif.: Sage.

Sorić, I.; Takšić, B.; Proroković, A. (1995.) «Provjera Endlerovih skala i modela anksioznosti». *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije* 33(10): 57-68.

Stigmatiziranje homoseksualaca (interni izvještaj s 13. Ljetne psihologijske škole). Zagreb; Hvar, 2003.

Tyler, T.R. (1984.) «Assessing the risk of crime victimization: the integration of personal victimization experience and socially transmitted information». *Journal of social issues* 40(1): 27-38.

Tyler, T.R. (1981.) «Perceived control and behavioral reactions to crime». *Personality and social psychology bulletin* 7: 212-217.

Vichstrøm, L.; Hegna, K. (2003.) «Sexual orientation and suicide attempt: longitudinal study of the general Norwegian adolescent population». *Journal of abnormal psychology* 112(1): 144-151.

Wirtz, P.W.; Harrell, A.V. (1987.) «Victim and crime characteristics, coping responses, and short- and long term recovery from victimization». *Journal of consulting and clinical psychology* 55(6): 866-871.

Zung, W.W.K. (1965.) «Self-rating depression scale» *Archives of general psychiatry* 12: 63-70.

9. PRILOG 1: TABLICE

Tablica 10. Incidenti nasilja doživljeni od 2002. do kraja 2005. godine za cijeli uzorak (N=202), zasebno za žene (N=98) i muškarce (N=101) te χ^2 -test za razlikovanje žena i muškaraca u iskustvu nasilja¹⁵.

	Svi		Žene		Muškarci		χ^2
	N	%	N	%	N	%	
Prijetnje uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti.	18	9,0%	10	10,3%	8	7,9%	0,342
Prijetnje izbacivanjem iz Vašeg doma.	17	8,5%	10	10,2%	7	7,0%	0,647
Uskraćivanje novca i materijalne sigurnosti.	6	3,0%	4	4,1%	2	2,0%	0,730
Izbacivanje iz Vašeg doma.	8	4,0%	3	3,1%	5	5,0%	0,480
Kontroliranje kretanja.	17	8,5%	8	8,2%	9	9,1%	0,054
Uvrede, psovke i pljuvanje.	74	37,0%	35	35,7%	38	38,4%	0,150
Ucjene.	18	9,0%	8	8,2%	10	10,0%	0,202
Prijetnje fizičkim nasiljem.	39	19,5%	14	14,3%	24	24,2%	3,136
Prijetnje napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	11	5,5%	3	3,1%	8	8,0%	2,301
Praćenje ili trčanje za Vama.	33	16,4%	12	12,2%	21	21,0%	2,732
Uništavanje Vaše imovine.	6	3,0%	2	2,0%	4	4,0%	0,667
Bacanje predmeta na Vas.	21	10,4%	10	10,2%	10	10,0%	0,002
Gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje.	14	7,0%	4	4,1%	9	9,0%	1,952
Udaranje ili ste bili pretučeni rukama, nogama ili nekim predmetom.	14	7,0%	4	4,1%	9	9,0%	1,952
Napad nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	2	1,0%	0	0,0%	2	2,0%	1,980
Neželjeni seksualni prijedlozi.	56	27,9%	35	35,7%	20	20,0%	6,092*
Pokušaj seksualnog napada ili silovanja.	15	7,5%	9	9,2%	6	6,0%	0,716
Neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote.	25	12,4%	13	13,3%	12	12,0%	0,072
Silovanje.	4	2,0%	3	3,1%	1	1,0%	1,062

N = broj sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

% = postotak sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

* = značajno uz $p < 0,05$

¹⁵ χ^2 -testovi izračunati su na temelju spola (ženski i muški) i iskustva nasilja (doživljeno i nije doživljeno). Broj sudionika i sudionica se može razlikovati od analize do analize zbog ponekog ispuštenog odgovora.

Tablica 11. Učestalost doživljenih incidenata nasilja od 2002. do kraja 2005. godine za cijeli uzorak (N=202), zasebno za žene (N=98) i muškarce (N=101)¹⁶.

	Svi				Žene				Muškarci			
	0	1x	2x	3 + x	0	1x	2x	3 + x	0	1x	2x	3 + x
Prijetnje uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti.	183	10	4	4	87	5	3	2	93	5	1	2
	91,0%	5,0%	2,0%	2,0%	89,7%	5,2%	3,1%	2,1%	92,1%	5,0%	1,0%	2,0%
Prijetnje izbacivanjem iz Vašeg doma.	184	11	1	5	88	6	0	4	93	5	1	1
	91,5%	5,5%	0,5%	2,5%	89,8%	6,1%	0,0%	4,1%	93,0%	5,0%	1,0%	1,0%
Uskraćivanje novca i materijalne sigurnosti.	195	4	1	1	94	2	1	1	98	2	0	0
	97,0%	2,0%	0,5%	0,5%	95,9%	2,0%	1,0%	1,0%	98,0%	2,0%	0,0%	0,0%
Izbacivanje iz Vašeg doma.	193	5	3	0	95	1	2	0	95	4	1	0
	96,0%	2,5%	1,5%	0,0%	96,9%	1,0%	2,0%	0,0%	95,0%	4,0%	1,0%	0,0%
Kontroliranje kretanja.	183	5	3	9	90	3	2	3	90	2	1	6
	91,5%	2,5%	1,5%	4,5%	91,8%	3,1%	2,0%	3,1%	90,9%	2,0%	1,0%	6,1%
Uvrede, psovke i pljuvanje.	126	34	11	29	63	14	6	15	61	20	5	13
	63,0%	17,0%	5,5%	14,5%	64,3%	14,3%	6,1%	15,3%	61,6%	20,2%	5,1%	13,1%
Ucjene.	183	10	1	7	90	4	1	3	90	6	0	4
	91,0%	5,0%	0,5%	3,5%	91,8%	4,1%	1,0%	3,1%	90,0%	6,0%	0,0%	4,0%
Prijetnje fizičkim nasiljem.	161	24	4	11	84	9	1	4	75	15	3	6
	80,5%	12,0%	2,0%	5,5%	85,7%	9,2%	1,0%	4,1%	75,8%	15,2%	3,0%	6,1%
Prijetnje napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	190	9	0	2	95	2	0	1	92	7	0	1
	94,5%	4,5%	0,0%	1,0%	96,9%	2,0%	0,0%	1,0%	92,0%	7,0%	0,0%	1,0%
Praćenje ili trčanje za Vama.	168	14	9	10	86	4	5	3	79	10	4	7
	83,6%	7,0%	4,5%	5,0%	87,8%	4,1%	5,1%	3,1%	79,0%	10,0%	4,0%	7,0%
Uništavanje Vaše imovine.	194	3	0	3	96	2	0	0	95	1	0	3
	97,0%	1,5%	0,0%	1,5%	98,0%	2,0%	0,0%	0,0%	96,0%	1,0%	0,0%	3,0%
Bacanje predmeta na Vas.	180	12	6	3	88	5	2	3	90	6	4	0
	89,6%	6,0%	3,0%	1,5%	89,8%	5,1%	2,0%	3,1%	90,0%	6,0%	4,0%	0,0%
Gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje.	187	10	3	1	94	4	0	0	91	6	3	0
	93,0%	5,0%	1,5%	0,5%	95,9%	4,1%	0,0%	0,0%	91,0%	6,0%	3,0%	0,0%
Udaranje ili ste bili pretučeni rukama, nogama ili nekim predmetom.	187	12	1	1	94	4	0	0	91	8	0	1
	93,0%	6,0%	0,5%	0,5%	95,9%	4,1%	0,0%	0,0%	91,0%	8,0%	0,0%	1,0%
Napad nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	199	0	2	0	98	0	0	0	98	0	2	0
	99,0%	0,0%	1,0%	0,0%	100%	0,0%	0,0%	0,0%	98,0%	0,0%	2,0%	0,0%
Neželjeni seksualni prijedlozi.	145	21	11	24	63	11	9	15	80	9	2	9
	72,1%	10,4%	5,5%	11,9%	64,3%	11,2%	9,2%	15,3%	80,0%	9,0%	2,0%	9,0%
Pokušaj seksualnog napada ili silovanja.	186	8	2	5	89	4	1	4	94	4	1	1
	92,5%	4,0%	1,0%	2,5%	90,8%	4,1%	1,0%	4,1%	94,0%	4,0%	1,0%	1,0%
Neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote.	176	11	4	10	85	7	2	4	88	4	2	6
	87,6%	5,5%	2,0%	5,0%	86,7%	7,1%	2,0%	4,1%	88,0%	4,0%	2,0%	6,0%
Silovanje.	197	3	1	0	95	2	1	0	99	1	0	0
	98,0%	1,5%	0,5%	0,0%	96,9%	2,0%	1,0%	0,0%	99,0%	1,0%	0,0%	0,0%

0 = nije doživljen incident
 1x = jedan put doživljen incident
 2x = dva puta doživljen incident
 3 + x = incident doživljen 3 i više puta

¹⁶ Broj sudionika i sudionica se može razlikovati od analize do analize zbog nekog ispuštenog odgovora.

Tablica 13. Incidenti nasilja doživljeni od 2002. do kraja 2005. godine prema regiji u kojoj osoba živi, te hi-kvadrat test za razlikovanje iskustvu nasilja s obzirom na regiju¹⁷. (Zagrebačka regija N=137, Osječka N=29, Riječka N=35).

	Zagrebačka regija		Osječka regija		Riječka regija		χ^2
	N	%	N	%	N	%	
Prijetnje uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti.	15	11,0%	2	6,9%	1	2,9%	2,453
Prijetnje izbacivanjem iz Vašeg doma.	13	9,6%	0	0,0%	4	11,4%	3,276
Uskraćivanje novca i materijalne sigurnosti.	6	4,4%	0	0,0%	0	0,0%	2,911
Izbacivanje iz Vašeg doma.	5	3,7%	0	0,0%	3	8,6%	3,150
Kontroliranje kretanja.	13	9,6%	0	0,0%	4	11,8%	3,340
Uvrede, psovke i pljuvanje.	56	41,5%	4	13,8%	14	40,0%	7,979*
Ucjene.	16	11,8%	0	0,0%	2	5,7%	4,599
Prijetnje fizičkim nasiljem.	33	24,3%	2	6,9%	4	11,8%	6,173*
Prijetnje napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	10	7,4%	0	0,0%	1	2,9%	3,057
Praćenje ili trčanje za Vama.	24	17,6%	2	6,9%	7	20,0%	2,382
Uništavanje Vaše imovine.	5	3,7%	0	0,0%	1	2,9%	1,123
Bacanje predmeta na Vas.	20	14,7%	0	0,0%	1	2,9%	8,138*
Gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje.	11	8,1%	1	3,4%	2	5,7%	0,898
Udaranje ili ste bili pretučeni rukama, nogama ili nekim predmetom.	12	8,8%	1	3,4%	1	2,9%	2,179
Napad nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	1	0,7%	0	0,0%	1	2,9%	1,609
Neželjeni seksualni prijedlozi.	39	28,7%	6	20,7%	11	31,4%	1,004
Pokušaj seksualnog napada ili silovanja.	10	7,4%	1	3,4%	4	11,4%	1,469
Neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote.	20	14,7%	1	3,4%	4	11,4%	2,814
Silovanje.	3	2,2%	1	3,4%	0	0,0%	1,054

N = broj sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

% = postotak sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

* = značajno uz $p < 0,05$

¹⁷ Broj sudionika i sudionica se može razlikovati od analize do analize zbog nekog ispuštenog odgovora.

Tablica 15. Incidenti nasilja doživljeni prije 2002. godine za cijeli uzorak (N=167), zasebno za žene (N=72) i muškarce (N=93), te χ^2 -test za razlikovanje žena i muškaraca u iskustvu nasilja¹⁸

	Svi		Žene		Muškarci		χ^2
	N	%	N	%	N	%	
Prijetnje uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti.	13	8,1%	8	11,4%	5	5,6%	1,762
Prijetnje izbacivanjem iz Vašeg doma.	17	10,4%	9	12,9%	8	8,8%	0,693
Uskraćivanje novca i materijalne sigurnosti.	5	3,1%	4	5,7%	1	1,1%	2,756
Izbacivanje iz Vašeg doma.	6	3,7%	3	4,3%	3	3,3%	0,099
Kontroliranje kretanja.	12	7,5%	7	10,0%	5	5,6%	1,078
Uvrede, psovke i pljuvanje.	51	30,7%	21	29,2%	28	30,4%	0,031
Ucjene.	17	10,4%	7	9,9%	10	11,1%	0,066
Prijetnje fizičkim nasiljem.	31	19,4%	10	14,5%	19	21,3%	1,219
Prijetnje napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	10	6,2%	3	4,3%	7	7,9%	0,852
Praćenje ili trčanje za Vama.	25	15,2%	10	14,1%	13	14,3%	0,001
Uništavanje Vaše imovine.	10	6,1%	5	7,0%	5	5,6%	0,151
Bacanje predmeta na Vas.	11	6,8%	4	5,7%	7	7,8%	0,262
Gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje.	22	13,5%	7	9,9%	14	15,6%	1,135
Udaranje ili ste bili pretučeni rukama, nogama ili nekim predmetom.	18	11,1%	6	8,5%	12	13,5%	1,002
Napad nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	3	1,9%	2	2,9%	1	1,1%	0,652
Neželjeni seksualni prijedlozi.	25	15,3%	14	19,7%	11	12,2%	1,700
Pokušaj seksualnog napada ili silovanja.	8	4,9%	5	7,1%	3	3,3%	1,203
Neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote.	12	7,4%	6	8,6%	6	6,7%	0,206
Silovanje.	4	2,5%	3	4,3%	1	1,1%	1,628

N = broj sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

% = postotak sudionika/ca koji su doživjeli nasilje

¹⁸ Svi χ^2 -testovi su neznačajni na razini $p>0,05$. Broj sudionika i sudionica se može razlikovati od analize do analize zbog ponekog ispuštenog odgovora.

Tablica 16. Učestalost doživljenih incidenata nasilja prije 2002. godine za cijeli uzorak (N=167) te zasebno za žene (N=72) i muškarce (N=93)¹⁹.

	Svi				Žene				Muškarci			
	0	1x	2x	3 + x	0	1x	2x	3 + x	0	1x	2x	3 + x
Prijetnje uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti.	148	5	3	5	62	3	2	3	84	2	1	2
	91,9%	3,1%	1,9%	3,1%	88,6%	4,3%	2,9%	4,3%	94,4%	2,2%	1,1%	2,2%
Prijetnje izbacivanjem iz Vašeg doma.	146	10	1	6	61	4	1	4	83	6	0	2
	89,6%	6,1%	0,6%	3,7%	87,1%	5,7%	1,4%	5,7%	91,2%	6,6%	0,0%	2,2%
Uskraćivanje novca i materijalne sigurnosti.	157	2	1	2	66	2	1	1	89	0	0	1
	96,9%	1,2%	0,6%	1,2%	94,3%	2,9%	1,4%	1,4%	98,9%	0,0%	0,0%	1,1%
Izbacivanje iz Vašeg doma.	156	4	1	1	67	1	1	1	87	3	0	0
	96,3%	2,5%	0,6%	0,6%	95,7%	1,4%	1,4%	1,4%	96,7%	3,3%	0,0%	0,0%
Kontroliranje kretanja.	149	3	3	6	63	1	2	4	84	2	1	2
	92,5%	1,9%	1,9%	3,7%	90,0%	1,4%	2,9%	5,7%	94,4%	2,2%	1,1%	2,2%
Uvrede, psovke i pljuvanje.	115	18	10	23	51	6	5	10	64	12	4	12
	69,3%	10,8%	6,0%	13,9%	70,8%	8,3%	6,9%	13,9%	69,6%	13,0%	4,3%	13,0%
Ucjene.	146	10	2	5	64	3	1	3	80	7	1	2
	89,6%	6,1%	1,2%	3,1%	90,1%	4,2%	1,4%	4,2%	88,9%	7,8%	1,1%	2,2%
Prijetnje fizičkim nasiljem.	129	12	3	16	59	3	1	6	70	8	1	10
	80,6%	7,5%	1,9%	10,0%	85,5%	4,3%	1,4%	8,7%	78,7%	9,0%	1,1%	11,2%
Prijetnje napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	151	3	3	4	67	1	0	2	82	2	3	2
	93,8%	1,9%	1,9%	2,5%	95,7%	1,4%	0,0%	2,9%	92,1%	2,2%	3,4%	2,2%
Praćenje ili trčanje za Vama.	139	14	5	6	61	3	3	4	78	9	2	2
	84,8%	8,5%	3,0%	3,7%	85,9%	4,2%	4,2%	5,6%	85,7%	9,9%	2,2%	2,2%
Uništavanje Vaše imovine.	153	7	1	2	66	3	0	2	85	4	1	0
	93,9%	4,3%	0,6%	1,2%	93,0%	4,2%	0,0%	2,8%	94,4%	4,4%	1,1%	0,0%
Bacanje predmeta na Vas.	151	3	5	3	66	1	2	1	83	2	3	2
	93,2%	1,9%	3,1%	1,9%	94,3%	1,4%	2,9%	1,4%	92,2%	2,2%	3,3%	2,2%
Gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje.	141	12	2	8	64	4	0	3	76	8	2	4
	86,5%	7,4%	1,2%	4,9%	90,1%	5,6%	0,0%	4,2%	84,4%	8,9%	2,2%	4,4%
Udaranje ili ste bili pretučeni rukama, nogama ili nekim predmetom.	144	11	2	5	65	4	0	2	77	7	2	3
	88,9%	6,8%	1,2%	3,1%	91,5%	5,6%	0,0%	2,8%	86,5%	7,9%	2,2%	3,4%
Napad nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	159	1	1	1	68	1	0	1	89	0	1	0
	98,1%	0,6%	0,6%	0,6%	97,1%	1,4%	0,0%	1,4%	98,9%	0,0%	1,1%	0,0%
Neželjeni seksualni prijedlozi.	138	6	4	15	57	4	2	8	79	2	2	7
	84,7%	3,7%	2,5%	9,2%	80,3%	5,6%	2,8%	11,3%	87,8%	2,2%	2,2%	7,8%
Pokušaj seksualnog napada ili silovanja.	154	3	1	4	65	1	1	3	87	2	0	1
	95,1%	1,9%	0,6%	2,5%	92,9%	1,4%	1,4%	4,3%	96,7%	2,2%	0,0%	1,1%
Neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote.	150	4	2	6	64	1	1	4	84	3	1	2
	92,6%	2,5%	1,2%	3,7%	91,4%	1,4%	1,4%	5,7%	93,3%	3,3%	1,1%	2,2%
Silovanje.	158	3	0	1	67	3	0	0	89	0	0	1
	97,5%	1,9%	0,0%	0,6%	95,7%	4,3%	0,0%	0,0%	98,9%	0,0%	0,0%	1,1%

0 = nije doživljen incident
 1x = jedan put doživljen incident
 2x = dva puta doživljen incident
 3 + x = incident doživljen 3 i više puta

¹⁹ Broj sudionika i sudionica se može razlikovati od analize do analize zbog nekog ispuštenog odgovora.

Tablica 20. Razlike²⁰ u otvorenosti u vezi seksualne orijentacije između tri skupine različitog iskustva s nasiljem doživljenim zbog svoje seksualne orijentacije od 2002. do kraja 2005. godine

	Nije doživio/jela nasilje (N=96)		Verbalno nasilje (N=36)		Napadi i ograničavanje slobode (N=65)		p
	M	SD	M	SD	M	SD	
Zna li Vaša majka za Vašu seksualnu orijentaciju?	2,44 _a	1,149	3,13 ^b	1,070	3,07 ^b	1,039	<,01
Zna li Vaš otac za Vašu seksualnu orijentaciju?	1,83 _a	0,999	2,79 ^b	1,177	2,56 ^b	1,127	<,001
Znaju li Vaša braća i/ili sestre za Vašu seksualnu orijentaciju?	3,36 _a	1,983	4,65 ^b	1,853	3,95 ^{ab}	1,967	<,05
Znaju li Vaši/e prijatelji/ce za Vašu seksualnu orijentaciju?	4,23 _a	1,364	5,25 ^b	0,906	4,66 ^c	1,149	<,001
Znaju li osobe u Vašem radnom okruženju (u školi, na fakultetu ili poslu) za Vašu seksualnu orijentaciju?	2,96 _a	1,391	4,03 ^b	1,362	3,68 ^b	1,605	<,001

M = aritmetička sredina

SD = standardna devijacija

p = stupanj značajnosti

a, b, c = aritmetičke sredine označene istim slovom se međusobno statistički značajno ne razlikuju pri $p < 0,05$ (a aritmetičke sredine označene s «ab» se ne razlikuju od onih označenih s «a» i «b»)

²⁰ Za testiranje značajnosti razlika skupina različitog iskustva s nasiljem korišten je Kruskal-Wallisov test zbog nejednake veličine tih triju skupina. Kako bismo provjerile koje se skupine među sobom razlikuju koristile smo Mann - Whitneyev U test.

Tablica 22. Razlike²¹ u skrivanju seksualne orijentacije između tri skupine različitog iskustva s nasiljem doživljenim zbog svoje seksualne orijentacije između 2002. i 2005. godine

	Nije doživio/jela nasilje (N=96)		Verbalno nasilje (N=36)		Napadi i ograničavanje slobode (N=65)		p
	M	SD	M	SD	M	SD	
Ukupni rezultat skale skrivanja seksualne orijentacije	18,46	7,061	13,69	5,791	16,08	6,555	>,05
Nastojim izgledati onako kako društvo očekuje od mog spola zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	2,49	1,390	1,94	1,145	2,28	1,244	>,05
Ponašam se onako kako se očekuje od mog spola zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	2,48	1,328	2,17	1,056	2,25	1,199	>,05
Tajim svoju seksualnu orijentaciju zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	3,22 ^a	1,178	2,36 ^b	1,073	2,86 ^a	1,130	<,01
Izbjegavam pričati o svojem ljubavnom ili seksualnom životu zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	3,24 ^a	1,301	2,33 ^b	1,095	2,88 ^a	1,279	<,01
Iskrivljujem sliku o svojem ljubavnom životu (npr. prijatelji/ce mi «glume» partnere/ice) zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	2,23 ^a	1,395	1,50 ^b	1,000	1,91 ^{ab}	1,247	<,01
Prešućujem svoje stavove, misli i osjećaje o homo/biseksualnosti općenito zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	2,34 ^a	1,247	1,75 ^b	1,025	2,02 ^{ab}	1,008	<,05
Prešućujem svoje stavove, misli i osjećaje o LGBT pokretu, zajednici i osobama u Hrvatskoj zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	2,32 ^a	1,244	1,64 ^b	0,867	1,95 ^{ab}	1,082	<,01

M = aritmetička sredina

SD = standardna devijacija

p = stupanj značajnosti

a, b, c = aritmetičke sredine označene istim slovom se međusobno statistički značajno ne razlikuju pri $p < 0,05$ (a aritmetičke sredine označene s «ab» se ne razlikuju od onih označenih s «a» i «b»)

²¹ Za testiranje značajnosti razlika skupina različitog iskustva s nasiljem korišten je Kruskal-Wallisov test zbog nejednake veličine tih triju skupina. Kako bismo provjerile koje se skupine među sobom razlikuju koristile smo Mann - Whitneyev U test.

Tablica 27. Razlike²² u indikatorima psihološke dobrobiti između tri skupine različitog iskustva s nasiljem doživljenim zbog svoje seksualne orijentacije od 2002. do kraja 2005. godine

	Nije doživio/jela nasilje (N=96)		Verbalno nasilje (N=36)		Napadi i ograničavanje slobode (N=65)		p
	M	SD	M	SD	M	SD	
Ukupni rezultat skale anksioznosti	87,76 ^a	20,325	85,53 _a	21,117	95,17 _b	22,675	<,05
Anksioznost zbog procjenjivanja	21,41 ^a	8,269	20,64 _a	6,736	25,71 _b	9,430	<,01
Anksioznost zbog fizičke opasnosti	32,55	7,365	32,47	8,002	32,43	7,850	>,05
Anksioznost u novoj i nepoznatoj situaciji	21,70	6,987	20,08	6,950	22,58	7,068	>,05
Anksioznost u svakodnevnim aktivnostima	12,33 ^a	4,096	12,33 _a	5,127	14,45 _b	5,439	<,01
Depresivnost	39,15 ^a	9,208	40,06 _a	8,142	43,68 _b	8,717	<,01
Osobno samopoštovanje	42,84 ^a	6,534	44,14 _a	4,871	39,22 _b	7,076	<,001
Zadovoljstvo životom	4,11	0,831	4,09	0,818	3,83	0,935	>,05

M = aritmetička sredina

SD = standardna devijacija

p = stupanj značajnosti

a, b, c = aritmetičke sredine označene istim slovom se međusobno statistički značajno ne razlikuju pri $p < 0,05$ (a aritmetičke sredine označene s «ab» se ne razlikuju od onih označnih s «a» i «b»)

²² Za testiranje značajnosti razlika skupina različitog iskustva s nasiljem korišten je Kruskal-Wallisov test zbog nejednake veličine tih triju skupina. Kako bismo provjerile koje se skupine među sobom razlikuju koristile smo Mann - Whitneyev U test.

Tablica 29. Frekvencije osoba s obzirom na iskustvo s nasiljem doživljenim od 2002. do kraja 2005. godine (ne-da) i indikatore suicidalnosti i depresivnosti (ne-da), te pripadajući χ^2 testovi²³

		Iskustvo s nasiljem			χ^2
		Ne	Da	Σ	
Jeste li ikada OZBILJNO razmišljali da si oduzmete život?	Ne	65	45	110	11,324**
	Da	30	56	86	
	Σ	95	101	196	

		Iskustvo s nasiljem			χ^2
		Ne	Da	Σ	
Jeste li se ikada pokušali ubiti?	Ne	89	78	167	10,516**
	Da	6	23	29	
	Σ	95	101	196	

		Iskustvo s nasiljem			χ^2
		Ne	Da	Σ	
Jeste li ikada zbog depresivnih smetnji potražili stručnu psihološku pomoć?	Ne	69	52	121	9,267**
	Da	26	49	75	
	Σ	95	101	196	

		Iskustvo s nasiljem			χ^2
		Ne	Da	Σ	
Jeste li ikada koristili lijekove protiv depresije?	Ne	76	66	142	5,266*
	Da	19	35	54	
	Σ	95	101	196	

* = značajno uz $p < 0,05$

** = značajno uz $p < 0,01$

²³ Zbog malog broja frekvencija unutar nekih kategorija, osobe koje su doživjele samo verbalno nasilje i one koje su doživjele napade i ograničavanje slobode spojene su u jednu kategoriju. Također smo kod indikatora suicidalnosti i depresivnosti spojile kategorije «jednom» i «više puta» u kategoriju postojanja tog indikatora.

Tablica 30. Razlike²⁴ u indikatorima psihološke dobrobiti između skupina osoba čije bliske LGBT osobe imaju različita iskustva s fizičkim nasiljem zbog svoje seksualne orijentacije. (Uzorak se dijeli u 3 skupine s obzirom na odgovore na pitanje «Je li Vama osobno bliska LGBT osoba (partner/ica, prijatelj/ica) u Hrvatskoj ZBOG SVOJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE bio/la žrtva fizičkog nasilja». Odgovori mogu biti «Ne», «Da, jedan/jedna» i «Da, više njih».)

	Ne (N=88)		Da, jedan/jedna (N=55)		Da, više njih (N=59)		F	p
	M	SD	M	SD	M	SD		
Ukupni rezultat skale anksioznosti	84,85 ^a	20,168	89,19 ^{ab}	21,798	96,78 ^b	21,995	5,512	<,01
Anksioznost zbog procjenjivanja	21,05 ^a	8,682	22,44 ^{ab}	8,309	25,07 ^b	8,422	3,960	<,05
Anksioznost zbog fizičke opasnosti	31,21	8,436	31,96	7,414	34,40	6,505	3,125	<,05
Anksioznost u novoj i nepoznatoj situaciji	20,65	6,604	21,28	7,383	23,37	6,911	2,836	>,05
Anksioznost u svakodnevnim aktivnostima	11,92 ^a	3,531	13,61 ^{ab}	5,181	14,25 ^b	5,839	4,706	<,05
Depresivnost	38,45 ^a	9,004	42,23 ^{ab}	7,873	42,98 ^b	9,291	5,304	<,01
Osobno samopoštovanje	43,07	6,730	41,68	6,324	40,55	6,578	2,528	>,05
Zadovoljstvo životom	4,16	0,819	3,89	0,786	3,88	1,001	2,504	>,05

M = aritmetička sredina

SD = standardna devijacija

p = stupanj značajnosti

F = F omjer

a, b, c = aritmetičke sredine označene istim slovom se međusobno statistički značajno ne razlikuju pri $p < 0,05$ (a aritmetičke sredine označene s «ab» se ne razlikuju od onih označnih s «a» i «b»)

²⁴ Za testiranje značajnosti razlika skupina različitog iskustva s nasiljem korištena je jednostavna analiza varijance. Kako bismo provjerile koje se skupine među sobom razlikuju koristile smo Sheffeov test za skupine koje imaju homogene varijance i Tamhaneov T2 test za nehomogene varijance.

Tablica 31. Frekvencije osoba s obzirom na poznavanje LGBT osobe koja je bila žrtva fizičkog napada (ne-da) i indikatore suicidalnosti i depresivnosti (ne-da), te pripadajući χ^2 testovi

		Je li bliska LGBT osoba bio/la žrtva fizičkog napada?			χ^2
		Ne	Da	Σ	
Jeste li ikada OZBILJNO razmišljali da si oduzmete život?	Ne	60	55	115	7,692**
	Da	28	58	86	
	Σ	88	113	201	

		Je li bliska LGBT osoba bio/la žrtva fizičkog napada?			χ^2
		Ne	Da	Σ	
Jeste li se ikada pokušali ubiti?	Ne	82	89	171	8,102**
	Da	6	24	30	
	Σ	88	113	201	

		Je li bliska LGBT osoba bio/la žrtva fizičkog napada?			χ^2
		Ne	Da	Σ	
Jeste li ikada zbog depresivnih smetnji potražili stručnu psihološku pomoć?	Ne	61	62	123	4,351*
	Da	27	51	78	
	Σ	88	113	201	

		Je li bliska LGBT osoba bio/la žrtva fizičkog napada?			χ^2
		Ne	Da	Σ	
Jeste li ikada koristili lijekove protiv depresije?	Ne	73	71	144	9,860**
	Da	15	42	57	
	Σ	88	113	201	

* = značajno uz $p < 0,05$

** = značajno uz $p < 0,01$

Tablica 32. Razlike²⁵ u kolektivnom samopoštovanju između skupina osoba čije bliske LGBT osobe imaju različita iskustva s fizičkim nasiljem zbog svoje seksualne orijentacije. (Uzorak se dijeli u 3 skupine s obzirom na odgovore na pitanje «Je li Vama osobno bliska LGBT osoba (partner/ica, prijatelj/ica) u Hrvatskoj zbog svoje seksualne orijentacije bio/la žrtva fizičkog nasilja». Odgovori mogu biti «Ne», «Da, jedan/jedna» i «Da, više njih».)

	Ne (N=88)		Da, jedan/jedna (N=55)		Da, više njih (N=59)		F	p
	M	SD	M	SD	M	SD		
Ukupni rezultat skale kolektivnog samopoštovanja	52,95	8,396	53,60	7,157	53,45	8,926	0,114	>,05
Članstvo u grupi	14,62	3,637	15,56	3,196	16,02	3,441	3,062	<,05
Privatno kolektivno samopoštovanje	16,33	3,254	15,47	3,120	15,43	3,515	1,703	>,05
Javno kolektivno samopoštovanje	12,14	3,447	12,06	2,964	10,88	2,823	3,133	<,05
Važnost grupe za identitet	9,92	3,820	10,64	4,129	11,36	4,250	2,241	>,05

M = aritmetička sredina
SD = standardna devijacija
F = F omjer
P = stupanj značajnosti

²⁵ Za testiranje značajnosti razlika skupina različitog iskustva s nasiljem korištena je jednostavna analiza varijance. Kako bismo provjerile koje se skupine među sobom razlikuju koristile smo Sheffeov test za skupine koje imaju homogene varijance i Tamhaneov T2 test za nehomogene varijance.

Tablica 33. Korelacije stupnja otvorenosti u vezi seksualne orijentacije i kolektivnog samopoštovanja

	Majka	Otac	Braća/sestre	Prijatelji/ce	Kolege/ice
Ukupni rezultat skale kolektivnog samopoštovanja	,231**	,194*	,198*	,291**	,329**
Članstvo u grupi	,299**	,277**	,331**	,300**	,299**
Privatno kolektivno samopoštovanje	,158*	,061	,044	,235**	,196**
Javno kolektivno samopoštovanje	-,052	-,057	-,178*	,053	,030
Važnost grupe za identitet	,121	,131	,222**	,081	,188**

* = značajno uz $p < 0,05$

** = značajno uz $p < 0,01$

Tablica 34. Korelacije stupnja otvorenosti u vezi seksualne orijentacije i indikatora psihološke dobrobiti (Sve korelacije su neznačajne uz $p < 0,05$)

	Majka	Otac	Braća/sestre	Prijatelji/ce	Kolege/ice
Ukupni rezultat skale anksioznosti	-,021	-,003	,030	-,021	,006
Anksioznost zbog procjenjivanja	-,031	-,053	,023	-,010	,020
Anksioznost zbog fizičke opasnosti	,096	,053	,134	,063	,034
Anksioznost u novoj i nepoznatoj situaciji	-,107	-,068	-,067	-,117	-,030
Anksioznost u svakodnevnim aktivnostima	-,094	,060	-,017	,006	,010
Depresivnost	-,004	-,039	-,013	-,014	,000
Osobno samopoštovanje	,024	-,007	-,052	-,044	,026
Zadovoljstvo životom	,033	-,065	-,118	-,078	,009

Tablica 35. Razlike²⁶ u otvorenosti u vezi seksualne orijentacije s obzirom na postojanje indikatora suicidalnosti i depresivnosti (ne-da)

	Jeste li ikada OZBILJNO razmišljali da si oduzmete život?				p
	Ne		Da		
	M	SD	M	SD	
Majka	2,77	1,134	2,83	1,159	>,05
Otac	2,23	1,199	2,33	1,066	>,05
Braća/sestre	3,51	1,970	4,09	2,028	>,05
Prijatelji/ce	4,46	1,345	4,67	1,142	>,05
Kolege/ice	3,32	1,508	3,41	1,538	>,05

	Jeste li se ikada pokušali ubiti?				p
	Ne		Da		
	M	SD	M	SD	
Majka	2,77	1,137	2,92	1,187	>,05
Otac	2,24	1,154	2,50	1,058	>,05
Braća/sestre	3,74	1,980	3,92	2,208	>,05
Prijatelji/ce	4,54	1,288	4,67	1,124	>,05
Kolege/ice	3,35	1,496	3,45	1,660	>,05

	Jeste li ikada zbog depresivnih smetnji potražili stručnu psihološku pomoć?				p
	Ne		Da		
	M	SD	M	SD	
Majka	2,65	1,104	3,01	1,173	<,05
Otac	2,16	1,072	2,44	1,233	>,05
Braća/sestre	3,55	2,017	4,11	1,969	>,05
Prijatelji/ce	4,42	1,329	4,77	1,127	>,05
Kolege/ice	3,21	1,461	3,59	1,583	>,05

	Jeste li ikada koristili lijekove protiv depresije?				p
	Ne		Da		
	M	SD	M	SD	
Majka	2,76	1,133	2,88	1,172	>,05
Otac	2,26	1,126	2,31	1,199	>,05
Braća/sestre	3,71	1,987	3,92	2,080	>,05
Prijatelji/ce	4,48	1,288	4,74	1,188	>,05
Kolege/ice	3,29	1,452	3,53	1,670	>,05

M = aritmetička sredina
SD = standardna devijacija
p = stupanj značajnosti

²⁶ Zbog nejednakih poduzoraka prilikom testiranja značajnosti razlika između osoba sa i bez indikatora suicidalnosti i depresivnosti korišten je Mann - Whitneyev U test.

Tablica 36. Korelacije skrivanja seksualne orijentacije i kolektivnog samopoštovanja

	Skrivanje seksualne orijentacije							
	Ukupna skala	Izgled	Ponašanje	Tajenje	Izbjegavanje	Iskrivljavanje	Prešućivanje (općenito)	Prešućivanje (LGBT pokret)
Ukupni rezultat skale kolektivnog samopoštovanja	-,350**	-,272**	-,222**	-,245**	-,329**	-,290**	-,312**	-,352**
Članstvo u grupi	-,323**	-,205**	-,180*	-,251**	-,298**	-,242**	-,263**	-,366**
Privatno kolektivno samopoštovanje	-,327**	-,341**	-,276**	-,155*	-,240**	-,255**	-,308**	-,296**
Javno kolektivno samopoštovanje	-,196**	-,214**	-,183*	-,173*	-,237**	-,105	-,171*	-,085
Važnost grupe za identitet	,042	,130	,137	,025	-,012	-,044	,034	-,039

* = značajno uz $p < 0,05$

** = značajno uz $p < 0,01$

Ukupno = Ukupni rezultat skale skrivanja seksualne orijentacije

Izgled = Nastojim izgledati onako kako društvo očekuje od mog spola zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

Ponašanje = Ponašam se onako kako se očekuje od mog spola zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

Tajenje = Tajim svoju seksualnu orijentaciju zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

Izbjegavanje = Izbjegavam pričati o svojem ljubavnom ili seksualnom životu zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

Iskrivljavanje = Iskrivljujem sliku o svojem ljubavnom životu (npr. prijatelji/ce mi "glume" partnere/ice) zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

Prešućivanje (općenito) = Prešućujem svoje stavove, misli i osjećaje o homo/biseksualnosti općenito zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

Prešućivanje (LGBT pokret) = Prešućujem svoje stavove, misli i osjećaje o LGBT pokretu, zajednici i osobama u Hrvatskoj zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.

Tablica 37. Korelacije skrivanja seksualne orijentacije²⁷ i indikatora psihološke dobrobiti

	Skrivanje seksualne orijentacije							
	Ukupna skala	Izgled	Ponašanje	Tajenje	Izbjegavanje	Iskrivljavanje	Prešućivanje (općenito)	Prešućivanje (LGBT pokret)
Ukupni rezultat skale anksioznosti	,167*	,143*	,167*	,216**	,120	,083	,176*	,112
Anksioznost zbog procjenjivanja	,161*	,112	,105	,236**	,167*	,054	,184**	,111
Anksioznost zbog fizičke opasnosti	,024	,042	,069	,106	,038	-,039	,019	-,033
Anksioznost u novoj i nepoznatoj situaciji	,240**	,212*	,256**	,203**	,134	,167*	,212**	,175*
Anksioznost u svakodnevnim aktivnostima	,082	,070	,080	,084	-,052	,085	,099	,090
Depresivnost	,131	,124	,131	,141	,085	,010	,132	,106
Osobno samopoštovanje	-,193**	-,152*	-,127	-,189**	-,185*	-,077	-,212**	-,140
Zadovoljstvo životom	-,120	-,095	-,090	-,142*	-,155*	-,026	-,056	-,051

* = značajno uz $p < 0,05$

** = značajno uz $p < 0,01$

²⁷ Cjelokupne tvrdnje navedene su u legendi Tablice 36.

10. PRILOG 2: VARIJABLE I INSTRUMENTI KOJI SU SASTAVLJENI ZA POTREBE OVOG ISTRAŽIVANJA

Napomena: U prilogu ne prikazujemo mjerne instrumente poput skala religioznosti, depresivnosti, anksioznosti te osobnog i kolektivnog samopoštovanja, nego samo navodimo o kojoj je varijabli riječ.

1. Spol: - Muškarac - Žena - Transeksualna osoba (muškarac u ženu) - Transeksualna osoba (žena u muškarca) - Interseksualna osoba 2. Dob: _____ 3. Stupanj obrazovanja: - NSS - SSS - VŠS - VSS i više 4. Zaposlenost: - Zaposlen/a - Nezaposlen/a - U srednjoj školi sam - Studiram - U mirovini sam 5. Mjesto stanovanja - Zagreb - Neki drugi veliki grad (preko 50.000 stanovnika) - Mali grad (do 50.000 stanovnika) - Selo 6. Županija _____	7. S kim živite? - Sam/a - S partnerom/icom - S roditeljima - S prijateljima/icama - S rođacima/kinjama - U studentskom domu - Nešto drugo _____ 8. Molimo Vas procijenite Vaše materijalno stanje u odnosu na druge stanovnike/ce Hrvatske: - Puno lošije od prosjeka - Lošije od prosjeka - Slično prosjeku - Bolje od prosjeka - Puno bolje od prosjeka 9. Proširena skala religioznosti

10., 11., 12., 13., i 14. Putokaz seksualne orijentacije

15. Zna li Vaša majka za Vašu seksualnu orijentaciju? - Ne, siguran/na sam da ne zna. - Pretpostavljam da ne zna. - Pretpostavljam da zna. - Da, siguran/na sam da zna. - Nemam je.	16. Zna li Vaš otac za Vašu seksualnu orijentaciju? - Ne, siguran/na sam da ne zna. - Pretpostavljam da ne zna. - Pretpostavljam da zna. - Da, siguran/na sam da zna. - Nemam ga.

17. Znaju li Vaši braća i/ili sestre za Vašu seksualnu orijentaciju? - Ne, siguran/na sam da nitko ne zna. - Pretpostavljam da nitko ne zna. - Pretpostavljam da neki/e znaju. - Da, siguran/na sam da samo neki/e znaju. - Pretpostavljam da svi/e znaju. - Da, siguran/na sam da svi/e znaju. - Nemam ih.	18. Znaju li Vaši/e prijatelji/ce za Vašu seksualnu orijentaciju? - Ne, siguran/na sam da nitko ne zna. - Pretpostavljam da nitko ne zna. - Pretpostavljam da neki/e znaju. - Da, siguran/na sam da samo neki/e znaju. - Pretpostavljam da svi/e znaju. - Da, siguran/na sam da svi/e znaju. - Nemam ih.

19. Znaju li osobe u Vašem radnom okruženju (u školi, na fakultetu ili poslu) za Vašu seksualnu orijentaciju?

1. Ne, siguran/na sam da nitko ne zna.
2. Pretpostavljam da nitko ne zna.
3. Pretpostavljam da neki/e znaju.
4. Da, siguran/na sam da samo neki/e znaju.
5. Pretpostavljam, da svi/e znaju.
6. Da, siguran/na sam da svi/e znaju.
7. Nemam ih.

20. Što mislite, koliko je vjerojatno da ljudi, koji Vas NE POZNAJU, prepoznaju Vašu seksualnu orijentaciju?

1. Nije vjerojatno.
2. Malo je vjerojatno.
3. Ne mogu procijeniti.
4. Vjerojatno je.
5. Vrlo je vjerojatno.

21. Koliko često se ponašate na sljedeće načine KAKO BISTE IZBJEGLI NELAGODU, DISKRIMINACIJU I/ILI NASILJE zbog VAŠE SEKSUALNE ORIJENTACIJE? Molimo Vas da uz svaku tvrdnju zaokružite broj koji odgovara Vašem odgovoru.

	Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
1. Nastojim izgledati onako kako društvo očekuje od mog spola zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	1	2	3	4	5
2. Ponašam se onako kako se očekuje od mog spola zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	1	2	3	4	5
3. Tajim svoju seksualnu orijentaciju zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	1	2	3	4	5
4. Izbjegavam pričati o svojem ljubavnom ili seksualnom životu zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	1	2	3	4	5
5. Iskrivljujem sliku o svojem ljubavnom životu (npr. prijatelji/ce mi "glume" partnere/ice) zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	1	2	3	4	5
6. Prešućujem svoje stavove, misli i osjećaje o homo/biseksualnosti općenito zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	1	2	3	4	5
7. Prešućujem svoje stavove, misli i osjećaje o LGBT pokretu, zajednici i osobama u Hrvatskoj zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.	1	2	3	4	5

22. Posjećujete li LGBT prepoznatljiva mjesta u Hrvatskoj (npr. klub Global u Zagrebu, LGBT organizacije i grupe)?

1. Da, posjećujem.
2. Ne posjećujem ih zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.
3. Ne posjećujem ih, ali iz nekog drugog razloga.

23. Dolazite li na javne LGBT manifestacije u Hrvatskoj (npr. Queer Zagreb ili Zagreb Pride)?

1. Da, dolazim.
2. Ne dolazim zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.
3. Ne dolazim, ali iz nekog drugog razloga.

24. Ljubite li se ili držite za ruku sa svojim/om istospolnim/om partnerom/icom u javnosti?

1. Da, činim to.
2. Ne činim to zato da izbjegnem nelagodu, diskriminaciju i/ili nasilje zbog svoje seksualne orijentacije.
3. Ne činim to, ali iz nekog drugog razloga.

Sljedeći dio upitnika odnosi se na nasilje koje LGBT osobe mogu doživjeti ZBOG SVOJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE. Nasilje uključuje uskraćivanje materijalne sigurnosti, ograničavanje slobode kretanja, uvrede, ucjene, prijetnje, fizički napad i slično.

25. Jeste li U PERIODU OD 2002. GODINE PA DO DANAS doživjeli sljedeće vrste nasilja ZATO ŠTO JE NETKO MISLIO DA STE GEJ/LEZBIJKA ILI BISEKSUALNA OSOBA?

	Nikad	Jednom	Dvapat	Tri ili više puta
1. Prijetnje uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti.	1	2	3	4
2. Prijetnje izbacivanjem iz Vašeg doma.	1	2	3	4
3. Uskraćivanje novca i materijalne sigurnosti.	1	2	3	4
4. Izbacivanje iz Vašeg doma.	1	2	3	4
5. Kontroliranje kretanja.	1	2	3	4
6. Uvrede, psovke i pljuvanje.	1	2	3	4
7. Ucjene.	1	2	3	4
8. Prijetnje fizičkim nasiljem.	1	2	3	4
9. Prijetnje napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	1	2	3	4
10. Praćenje ili trčanje za Vama.	1	2	3	4
11. Uništavanje Vaše imovine.	1	2	3	4
12. Bacanje predmeta na Vas.	1	2	3	4
13. Gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje.	1	2	3	4
14. Udaranje ili ste bili pretučeni rukama, nogama ili nekim predmetom.	1	2	3	4
15. Napad nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	1	2	3	4
16. Neželjeni seksualni prijedlozi.	1	2	3	4
17. Pokušaj seksualnog napada ili silovanja.	1	2	3	4
18. Neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote.	1	2	3	4
19. Silovanje.	1	2	3	4

Ako niste doživjeli niti jedan od prethodno navedenih oblika nasilja U PERIODU OD 2002. GODINE DO DANAS, molimo Vas da prijedete na pitanje broj 33. Ako ste u tom periodu doživjeli bilo koji od navedenih oblika nasilja, molimo Vas da nastavite s pitanjem broj 26.

26. Ako ste doživjeli **uskraćivanje novca i materijalne sigurnosti, prijetnje uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti, izbacivanje iz Vašeg doma, prijetnje izbacivanjem iz Vašeg doma i/ili kontroliranje kretanja, zbog Vaše seksualne orijentacije**, molimo Vas da odgovorite tko su bili počinitelji tih oblika nasilja. Možete zaokružiti nekoliko odgovora.

1. Članovi uže obitelji (npr. majka, otac, brat i/ili sestra).
2. Članovi rodbine.
3. Prijatelji/ce.
4. Stanodavci/ke.
5. Poslodavci/ke.
6. Netko drugi. Molimo nadopunite. _____
7. Ne znam.
8. Nisam doživio/jela te oblike nasilja.

27. Ako ste doživjeli **uvrede, psovke, pljuvanje, ucjene, prijetnje fizičkim nasiljem, prijetnje napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem, praćenje ili trčanje za Vama i/ili uništavanje Vaše imovine, zbog Vaše seksualne orijentacije**, molimo Vas da odgovorite tko su bili počinitelji tih oblika nasilja. Možete zaokružiti nekoliko odgovora.

1. Članovi uže obitelji (npr. majka, otac, brat i/ili sestra).
2. Članovi rodbine.
3. Prijatelji/ce.
4. Kolege/ice u školi, na fakultetu ili na poslu.
5. Stanodavci/ke.
6. Liječnici/e, psiholozi/ginje, psihijatri/ce ili drugo medicinsko osoblje.
7. Svećenici ili drugo vjersko osoblje.
8. Nepoznate osobe na javnim otvorenim mjestima (ulice, parkovi, itd.).
9. Nepoznate osobe u javnim zatvorenim mjestima (restorani, kafići, trgovine, menze, itd.).
10. Netko drugi. Molimo nadopunite. _____
11. Ne znam.
12. Nisam doživio/jela te oblike nasilja.

28. Ako ste doživjeli **bacanje predmeta na Vas, gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje, udaranje ili ste bili pretučeni rukama, nogama ili nekim predmetom i/ili napad nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem, zbog Vaše seksualne orijentacije**, molimo Vas da odgovorite tko su bili počinitelji tih oblika nasilja. Možete zaokružiti nekoliko odgovora.

1. Članovi uže obitelji (npr. majka, otac, brat i/ili sestra).
2. Članovi rodbine.
3. Prijatelji/ce.
4. Kolege/ice u školi, na fakultetu ili na poslu.
5. Stanodavci/ke.
6. Liječnici/e, psiholozi/ginje, psihijatri/ce ili drugo medicinsko osoblje.
7. Svećenici ili drugo vjersko osoblje.
8. Nepoznate osobe na javnim otvorenim mjestima (ulice, parkovi, itd.).
9. Nepoznate osobe u javnim zatvorenim mjestima (restorani, kafići, trgovine, menze, itd.).
10. Netko drugi. Molimo nadopunite. _____
11. Ne znam.
12. Nisam doživio/jela te oblike nasilja.

29. Ako ste doživjeli **neželjene seksualne prijedloge, neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote, pokušaj seksualnog napada ili silovanja, ili silovanje, zbog Vaše seksualne orijentacije**, molimo Vas da odgovorite tko su bili počinitelji tih oblika nasilja. Možete zaokružiti nekoliko odgovora.

1. Članovi uže obitelji (npr. majka, otac, brat i/ili sestra).
2. Članovi rodbine.
3. Prijatelji/ce.
4. Kolege/ice u školi, na fakultetu ili na poslu.
5. Stanodavci/ke.
6. Liječnici/e, psiholozi/ginje, psihijatri/ce ili drugo medicinsko osoblje.
7. Svećenici ili drugo vjersko osoblje.
8. Nepoznate osobe na javnim otvorenim mjestima (ulice, parkovi, itd.).
9. Nepoznate osobe u javnim zatvorenim mjestima (restorani, kafići, trgovine, menze, itd.).
10. Netko drugi. Molimo nadopunite. _____
11. Ne znam.
12. Nisam doživio/jela te oblike nasilja.

30. Jeste li nasilje prijavili policiji?	Da	Ne
Ako niste prijavili, molimo Vas napisite zašto niste.		

31. Jeste li se obratili Pravnom timu Iskoraka i Kontre za savjet nakon doživljenog nasilja?	Da	Ne
Ako se niste obratili, molimo Vas napisite zašto niste.		

32. Ako ste se nekim osobama i/ili institucijama obratili za pomoć nakon doživljenog nasilja ZBOG VAŠE SEKSUALNE ORIJENTACIJE jeste li od njih doživjeli neugodnosti, nezainteresiranost, ignoriranje ili odbijanje?

	Da	Ne	Nisam im se obratila
1. Obitelj	1	2	3
2. Prijatelj/ica	1	2	3
3. Policija	1	2	3
4. Medicinsko osoblje	1	2	3
5. Socijalni/a radnik/ca	1	2	3
6. Psiholog/inja	1	2	3
7. Psihijatar/ica	1	2	3
8. Vjersko osoblje	1	2	3

33. Jeste li IKADA PRIJE 2002. GODINE doživjeli sljedeće vrste nasilja ZATO ŠTO JE NETKO MISLIO DA STE GEJ/LEZBIJKA ILI BISEKSUALNA OSOBA?

	Nikad	Jednom	Dvaput	Tri ili više puta
1. Prijetnje uskraćivanjem novca i materijalne sigurnosti.	1	2	3	4
2. Prijetnje izbacivanjem iz Vašeg doma.	1	2	3	4
3. Uskraćivanje novca i materijalne sigurnosti.	1	2	3	4
4. Izbacivanje iz Vašeg doma.	1	2	3	4
5. Kontroliranje kretanja.	1	2	3	4
6. Uvrede, psovke i pljuvanje.	1	2	3	4
7. Ucjene.	1	2	3	4
8. Prijetnje fizičkim nasiljem.	1	2	3	4
9. Prijetnje napadom nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	1	2	3	4
10. Praćenje ili trčanje za Vama.	1	2	3	4
11. Uništavanje Vaše imovine.	1	2	3	4
12. Bacanje predmeta na Vas.	1	2	3	4
13. Gurkanje, povlačenje za kosu ili šamaranje.	1	2	3	4
14. Udaranje ili ste bili pretučeni rukama, nogama ili nekim predmetom.	1	2	3	4
15. Napad nožem, pištoljem ili nekim drugim oružjem.	1	2	3	4
16. Neželjeni seksualni prijedlozi.	1	2	3	4
17. Pokušaj seksualnog napada ili silovanja.	1	2	3	4
18. Neželjeno diranje ili zadovoljavanje pohote.	1	2	3	4
19. Silovanje.	1	2	3	4

MOLIMO VAS DA, AKO ŽELITE, NA POSLJEDNJOJ STRANICI UKRATKO OPIŠETE NASILJE KOJE VAM SE DOGODILO U BILO KOJEM RAZDOBLJU ŽIVOTA.

Ako ste doživjeli neke druge oblike nasilja zbog toga što je netko mislio da ste gej/lezbijka ili biseksualna osoba, koji ovdje nisu spomenuti, molimo Vas da na posljednjoj stranici ukratko opišete što Vam se dogodilo.

34. Jeste li izgubili prijatelja/icu ZBOG VAŠE SEKSUALNE ORIJENTACIJE?

1. Ne.
2. Da, jednog/jednu.
3. Da, više prijatelja/ica.
4. Nemam prijatelja/ica.

35. Jeste li ikada čuli da je neka, Vama osobno nepoznata, LGBT osoba u Hrvatskoj ZBOG SVOJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE

	Ne	Da, čuo/la sam za jedan slučaj	Da, čuo/la sam za više slučajeva
1. Doživjela fizičko nasilje	1	2	3
2. Ubijena	1	2	3

36. Je li Vama bliska osoba (partner/ica ili prijatelj/ica) ZBOG SVOJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE bio/la žrtva

	Ne	Da, jedan/ jedna	Da, više njih
1. Fizičkog nasilja	1	2	3
2. Ubojstva	1	2	3

Sljedeća pitanja odnose se na Vaše osjećaje, razmišljanja i ponašanja u životu općenito.

37. Skala depresivnosti

38. Jeste li ikada OZBILJNO razmišljali da si oduzmete život?	Nikad	Jednom	Više puta
39. Jeste li se ikada pokušali ubiti?	Nikad	Jednom	Više puta
40. Jeste li ikada zbog depresivnih smetnji potražili stručnu psihološku pomoć (od psihologa/inje, psihijatra/ice)?	Nikad	Jednom	Više puta
41. Jeste li ikada koristili lijekove protiv depresije (antidepresive)?	Nikad	Jednom	Više puta

42. Skala anksioznosti

43. Skala kolektivnog samopoštovanja

44. Skala osobnog samopoštovanja

45. Molimo Vas procijenite koliko se ova tvrdnja odnosi na Vas i zaokružite odgovarajući broj.

46. Zadovoljan/na sam svojim životom.

1. Uopće se ne slažem.
2. Uglavnom se ne slažem.
3. Niti se slažem, niti se ne slažem.
4. Uglavnom se slažem.
5. U potpunosti se slažem.

Hvala Vam što ste podijelili Vaša iskustva i osjećaje s nama. Time ste pomogli u borbi za povećanje prava i osnaživanju LGBT ljudi te dizanje svijesti javnosti o položaju LGBT zajednice u hrvatskom društvu.

Ukoliko želite, na ovoj stranici možete opisati nasilje koje ste proživjeli, bez obzira je li ono spomenuto u anketi ili nije. Možete napisati kako je došlo do nasilja, što Vam se dogodilo, kako ste se osjećali ili što god Vi smatrate bitnim.

11. O LEZBIJSKOJ GRUPI KONTRA

Lezbijska grupa Kontra je nevladina organizacija koja promovira lezbijska i biseksualna ženska ljudska prava. Osnovana je u ljeto 1997. godine u Zagrebu. Neke od članica Kontre bile su osnivačice prve lezbijske grupe u Hrvatskoj «Lila inicijative» (1989.) te članice «Ligme» (1992.). Kontra djeluje na feminističkim i antimilitarističkim principima te se suprotstavlja svim oblicima diskriminacije.

Stav Kontre je da je pravo na različitu seksualnu orijentaciju jedno od osnovnih ljudskih prava. Zalaže se za iskorjenjivanje svih oblika nasilja i diskriminacije nad lezbijkama i biseksualnim ženama i svim ostalim seksualnim manjinama.

Nekoliko najznačajnijih dostignuća Kontre:

- ♥ Kontra je pokrenula prvu lezbijsku SOS i info telefonsku liniju u savjetovalištu u Hrvatskoj 1997. godine
- ♥ 2000. godine je u Zagrebu, u galeriji CEKAO organizirala gostovanje međunarodne izložbe fotografija Lesbian ConneXion/s
- ♥ 2001. godine je u Rovinju organizirala skup lezbijskih aktivistkinja s područja bivše Jugoslavije.
- ♥ 2002. godine je osnovala prvu javnu LGBT knjižnicu u Hrvatskoj - LezBib
- ♥ Iste godine je izdala knjigu Adrienne Rich «Prisilna heteroseksualnost i lezbijska egzistencija»
- ♥ Iste godine je sudjelovala u osnivanju Koordinacije LGBT grupa Hrvatske.
- ♥ Iste godine je organizirala prvi Zagreb Pride u suradnji s Iskorakom
- ♥ Iste godine je sudjelovala u osnivanju Pravnog tima u suradnji s Iskorakom
- ♥ 2003. godine kao kruna lobiranja i rada Pravnog tima izglasani su u Saboru sljedeći antidiskriminacijski zakoni:
  - Zakon o ravnopravnosti spolova
  - Zakon o radu
  - Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju
  - Kazneni zakon
  - Zakon o istospolnim zajednicama
  - Zakon o medijima
  - Udžbenički standard
- ♥ Iste godine je organizirala Zagreb Pride u suradnji s Iskorakom
- ♥ 2004. godine je samostalno organizirala Zagreb Pride
- ♥ Iste godine je izdala priručnik «LGBT prava zaštićena Ustavom - priručnik za korištenje antidiskriminacijskih odredbi i zakona RH»
- ♥ 2005. godine je sudjelovala u organiziranju Zagreb Pride-a s feminističkom grupom Epikriza
- ♥ Iste godine otvorila telefonsku liniju za pravnu pomoć LGBT zajednici